

Buitenkansen

voor een uitnodigende buitenruimte

Urhahn | stedenbouw & strategie
in opdracht van
Gemeente Apeldoorn en
Provincie Gelderland

Buitenkansen

voor een uitnodigende buitenruimte

Het Apeldoorns Kanaal nodigt zowel in de winter als in de zomer uit om naar buiten te gaan.

Inhoudsopgave

8
Voorwoord

10
Inleiding

18
Trends en ontwikkelingen

26
Een uitnodigende buitenruimte

Ambitie 1
Natuur de stad in

30

Ambitie 2
Trage netwerken

60

Ambitie 3
De straat als speeltuin

94

234
Werken met buitenkansen

236
Epiloog: maak zelf die keuze

238
Terugblik en dankwoord

240
Colofon & bronnenlijst

Ambitie 4
Het dorpse in de wijk

128

Ambitie 5
De stad als sportschool

158

Ambitie 6
Buitenkunst

204

Voorwoord

Toen corona voor het eerst hard toesloeg en we allemaal zoveel mogelijk thuis moesten blijven, hadden wij een uitdaging: drie superactieve, beweeglijke kinderen die gewend zijn veel te sporten en buiten te spelen. Gelukkig wonen we in een straat met een héél brede stoep. Met een paar pionnen maakten we een klein parcours en daar werd fanatiek omheen geslalomd met de fiets. Een stoep. Normaal gesproken neem je zo'n doodgewoon stuk buitenruimte voor lief. Totdat je erop aangewezen bent, dan besef je weer extra hoe belangrijk het is dat je ook buiten je eigen huis en tuin bewegingsruimte hebt.

We waren in Apeldoorn al langer bezig met het omvormen van buitenruimten tot plekken waar je kunt spelen, ontdekken, bewegen, ontmoeten. Zo zijn we in nauwe samenwerking met scholen schoolpleinen aan het herinrichten: van gesloten, betegelde pleinen naar open, groene speel- en ontdekplekken voor iedereen. Niet alleen goed voor de mens bovendien, maar ook voor de natuur. Dat geldt ook voor de zogeheten Klimaatstraat, in het centrum van Apeldoorn, waar water en meer groen zorgen voor verkoeling en voor ruimte om te spelen en te ontspannen, midden in de stad. Maar ook voor dorpen geldt dat het belangrijk is om te werken aan (groene) plekken, om te bewegen en samen te komen.

Natuurlijk heeft de overheid een belangrijke rol bij het toewijzen en inrichten van zulke plekken. Maar waar ik heel blij mee ben, is dat er ook steeds meer groepen inwoners de handen ineenslaan om zulke plekken te realiseren. Dat is voor mij de kracht van Apeldoorn: we hebben veel moois, maar iedereen doet ook samen zijn best om het mooier te maken. Daarom is dit boek, behalve voor professionals, zeker ook voor inwoners en ondernemers: om ideeën op te doen en zich te laten inspireren. Ik ben superbenieuwd naar nieuwe initiatieven!

Nathan Stukker
Wethouder gemeente Apeldoorn

Blijf gezond, blijf bewegen! is één van de meest gehoorde adviezen van de laatste tijd. Mede door de coronapandemie zijn we ons zeer bewust geworden van het belang van bewegen voor onze maatschappij; voor onze gezondheid en sociale contacten.

Het advies om te blijven bewegen wordt een stuk simpeler als we onze buitenruimte zo inrichten dat bewegen leuk wordt. Kinderen die buiten spelen, ouders die een ommetje maken en ouderen die naar de supermarkt lopen. Het klinkt allemaal zo vanzelfsprekend en dat zou het ook moeten zijn.

Als kind maakten wij vroeger boomhutten in het bos. Het kon, dus we deden het. Beweging zit in onze natuur: als we er ruimte voor maken gebeurt het bijna vanzelf. Toen skaters gebruik gingen maken van de trap en banken naast ons nieuwe provinciehuis raakten die trappen en banken behoorlijk beschadigd. In plaats van de skaters te weren, besloten we ze ruimte te geven en de plek skaterproof te maken. Inmiddels is er bij het provinciehuis een populaire plek ontstaan waar talloze jongeren dagelijks samen skaten.

Dit tijdperk vraagt om ruimte. Ruimte voor creatief denken en een nieuwe standaard voor inrichting van de openbare ruimte in onze steden en dorpen. We moeten naar een omgeving die bijdraagt aan oplossingen voor de grote uitdagingen van deze tijd zoals klimaat, leefbaarheid en gezondheid.

Als provincie willen we dit soort maatschappelijke ontwikkelingen stimuleren. Maar echte verandering maken we samen; met ontwerpers en stedenbouwkundigen, met buurtsportcoaches en beslissers. Maar zeker ook met betrokken inwoners en hun plannen voor de eigen buurt.

Dit boek met verrassende voorbeeldprojecten in Apeldoorn en Gelderland is een leidraad voor ruimte en creativiteit. Een inspiratie voor iedereen.

Jan Markink
Gedeputeerde provincie Gelderland

Inleiding

Uitnodigende buitenruimte in en om de stad is voor alle inwoners van belang. Het stimuleert tot bewegen, ontmoeten, ontspannen, sporten en recreëren. De gemeente Apeldoorn en de provincie Gelderland laten in dit boek hun inspirerende voorbeelden voor een uitnodigende buitenruimte zien.

In Buitenkansen
staat onze dagelijkse
leefomgeving centraal

Uitnodigende buitenruimte

Een uitnodigende buitenruimte is de basis voor een gezonde en prettige leefomgeving. Het bos, het park, het plein, maar ook de buitenruimte om de hoek van de woning vormen een essentieel onderdeel van onze dagelijkse leefomgeving. Ouders treffen elkaar bij een speelplek of het parkje in de buurt, waar kinderen samen leren spelen en hun motorische vaardigheden leren kennen op de speeltoestellen. Ouderen maken een ommetje in het park, mensen laten de hond uit, er wordt buiten gesport of in de zon met de laptop gewerkt. Een uitnodigende buitenruimte draagt bij aan de sociale cohesie.

Apeldoorn en Gelderland als voorbeeld

De kansen voor de buitenruimte worden getoond aan de hand van goede voorbeelden uit Apeldoorn. Apeldoorn heeft een rijke verzameling aan goede voorbeelden die een inspiratiebron kunnen zijn voor andere steden en dorpen. De suburbane bloemkoolwijken, vooroorlogse woonwijken, transformatiegebieden langs kanalen, stadsrandzones met sportvoorzieningen en uniforme bedrijventerreinen van Apeldoorn, zijn ook in andere Nederlandse steden terug te vinden. De buitenkansen zijn in veel andere steden en dorpen toe te passen. Ook elders in de provincie Gelderland zijn inspirerende voorbeelden te vinden, ook deze zijn opgenomen. In Buitenkansen staat onze dagelijkse leefomgeving centraal; de woon- en werkgebieden die voor het grootste deel van ons land het dagelijkse decor vormen.

Festival Roots in the Woods, met muziek, theater, eten en kinderprogramma's in de prachtige herfstkleuren van het Beekpark in Apeldoorn.

Leeswijzer

Buitenkansen stelt zes ambities voor een uitnodigende buitenruimte centraal. Bij iedere ambitie is een aantal buitenkansen geformuleerd. Buitenkansen voor een meer uitnodigende buitenruimte, in woord en beeld. Goede voorbeelden uit Apeldoorn en Gelderland zijn opgenomen ter inspiratie. De buitenkansen worden verkend op vijf typische stedelijke plekken. Samen geven ze inspiratie, handreikingen en ontwerphandvatten voor een uitnodigende buitenruimte.

Dit boek is tot stand gekomen via een intensieve samenwerking tussen de gemeente Apeldoorn, de provincie Gelderland en Urhahn | stedenbouw & strategie. Daarnaast zijn werksessies georganiseerd met experts en Apeldoornse partners over de vijf verkenningen en zijn diverse experts geïnterviewd.

Frisbee

'Pap, zullen we even gaan frisbeeën?' Mijn jongste zoon heeft zich laten testen op corona en kreeg een dapperheidsdiploma en een frisbee mee naar huis. Spelenderwijs komen we erachter dat onze achtertuin te klein is. Op naar de straat. Onze frisbee-techniek laat te wensen over en het verkeer moet tegen ons beschermd worden. Fietsend naar het stadspark Berg & Bos bespreken we welke frisbeespelletjes we daar gaan doen. Een simpel cadeau leidt tot genieten van de buitenlucht en de geweldige natuur en buitenruimte die Apeldoorn te bieden heeft.

Hoe een simpel initiatief tot bewegen kan leiden. Samen buitenspelen met een frisbee. We lezen overal dat mensen meer moeten gaan sporten, omdat het goed is voor je gezondheid. Ik ben een sportliefhebber en onderschrijf de boodschap volledig. Maar wat als je geen sportliefhebber bent? En je denkt: daar heb je weer zo'n sporter die me gaat vertellen dat sport goed is. Klopt, ik begrijp je volledig. Met een korte broek aan een wedstrijdje spelen en dan winnen of verliezen is voor de liefhebbers, maar bewegen is voor iedereen. In een uitdagende buitenruimte kun je mensen verleiden meer te bewegen. Niemand hoeft je het laatste zetje te geven.

Laten we in Apeldoorn nu in het groen wonen. Ruimte, parken, nieuwe wijken, sport- en beweegfaciliteiten én de Veluwe op een steenworp afstand. De mooiste buitenspeelplaats van Nederland. Hoeveel leuke plekken zitten er niet te wachten tot ze gebruikt worden. Om te wandelen, te fietsen, om bij te praten, om ontdekt te worden, te ontmoeten, aan je gezondheid te werken, te genieten van rust, de natuur of elkaar. Wellicht kan de gemeente je helpen deze plekken te vinden. Ben je benieuwd met welke frisbee de gemeente Apeldoorn ons gaat verleiden om Apeldoorn-buiten te ontdekken? Zoek dan niet verder en veel plezier met lezen.

Bas van de Goor

Oprichter Bas van de Goor Foundation

Trends & ontwikkelingen

In de buitenruimte komen de actuele maatschappelijke behoeften tot uiting. Dat deze behoeften constant veranderen maakt de coronapandemie duidelijk. Volwassenen vergaderen wandelend en maken ‘ommetjes’, jongeren sporten op straat, kinderen zien in dat je buiten real life kunt gamen en parken en pleinen zijn een heus alternatief voor de horeca. De buitenruimte is een grote buitenkamer voor sociale én sportieve activiteiten. Kortom: de buitenruimte is herontdekt, niet alleen in de binnensteden, maar ook in rustige woonwijken. Koester de buitenruimte en zorg voor een aantrekkelijke inrichting die intensief gebruik mogelijk maakt en stimuleert.

Een welvarende samenleving

Nederland kent een hoge welvaart; het nationale inkomen per inwoner in ons land is in de afgelopen decennia verdubbeld. Die welvarendheid hangt samen met de manier waarop we werken. Er zijn steeds meer huishoudens waar beide partners werken en er wordt steeds meer gewerkt in de zakelijke dienstverlening. Daarnaast zijn we flexibeler in wanneer, waar en hoe we werken. Thuiswerken wordt voor een deel van de samenleving steeds normaler, een trend die nog eens versneld is door de coronapandemie. Mede hierdoor wordt de woonplek voor velen bepaald door waar we graag willen wonen. De aantrekkelijkheid en veiligheid van de buitenruimte zijn een essentiële basis voor de woonaantrekkelijkheid. Maar ook voor de grote groep Nederlanders die niet de vrijheid heeft om zelf de woonomgeving te kiezen, is een uitnodigende openbare ruimte van groot belang.

28%

Ruim 28
procent van alle
verplaatsingen in
Nederland is met
de fiets

Terug naar de stad

Steden zijn populairder dan ooit. De urbanisatie gaat onverminderd door. De Nederlandse steden zijn de regionale magneten voor jongeren, werkzoekenden, empty nesters, bedrijven en toeristen. Gezinnen blijven in de stad of stedelijke regio wonen, mits ze de benodigde ruimte kunnen betalen. De groeiende populariteit van de stedelijke regio vraagt om stedelijke verdichting en transformatie. De druk en urgentie om intensief, compact en stedelijk te bouwen zijn groot. Hierdoor

komt de noodzakelijke buitenruimte onder druk te staan. Ruimte-efficiënte vervoerswijzen, zoals wandelen, fietsen en het openbaar vervoer, bieden letterlijk ruimte aan de spelende en sportende stadsbewoners. Verouderde werkgebieden, zoals het Zwitsalterrein in Apeldoorn, bieden hiervoor uitgelezen kansen.

75%

Bijna driekwart van de verwachte groei van de Nederlandse bevolking zal plaatsvinden in de grote en middelgrote steden.

Ons dagelijkse systeem

Ons drukke bestaan heeft invloed op hoe we ons dagelijkse leven inrichten. Tijdswinst en efficiëntie zijn doorslaggevend in het verplaatsingspatroon. Kinderen worden met de auto naar school gebracht. Boodschappen en maaltijden worden online besteld, sporten gebeurt steeds minder in verenigingsverband maar meer individueel en vaak ook 'op afstand' van de woonplek. De auto is doorgaans de meest efficiënte oplossing, maar niet de meest gezonde. We bewegen te weinig. Als we dagelijks fietsen of wandelen is dit de makkelijkste manier om aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen te voldoen. Het nadelig effect van de autoafhankelijkheid is dat veel buitenruimte is verworden tot verkeersruimte.

Door de jaren heen is de leeftijd waarop kinderen zelfstandig aan het verkeer mogen deelnemen gestegen van 6 naar 7 tot 8 jaar, en zelfs 10 tot 12 jaar in de grote steden

Vergrijzende samenleving

Nederland vergrijst in een rap tempo. We worden ouder én de babyboomgeneratie bereikt de pensioengerechtigde leeftijd. Het overheidsbeleid is erop gericht ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen, ook wanneer zij minder mobiel worden en de behoefte aan zorg toeneemt. Het Planbureau voor de Leefomgeving noemt drie factoren die bijdragen aan de geschiktheid van de woonomgeving voor ouderen: fysieke inrichting van de omgeving, aanwezigheid en nabijheid van voorzieningen en sociale factoren – bijvoorbeeld contacten in de buurt. Voor de nabijheid van primaire voorzieningen en potentieel beschikbare hulp in de buurt (mantelzorg en professionele hulp) wordt 500 meter als range genoemd. Kwaliteit en veiligheid van de openbare ruimte (frictieloze routes, voldoende rustplekken, ontmoetingsplekken) maken de woonomgeving levensloopbestendiger.

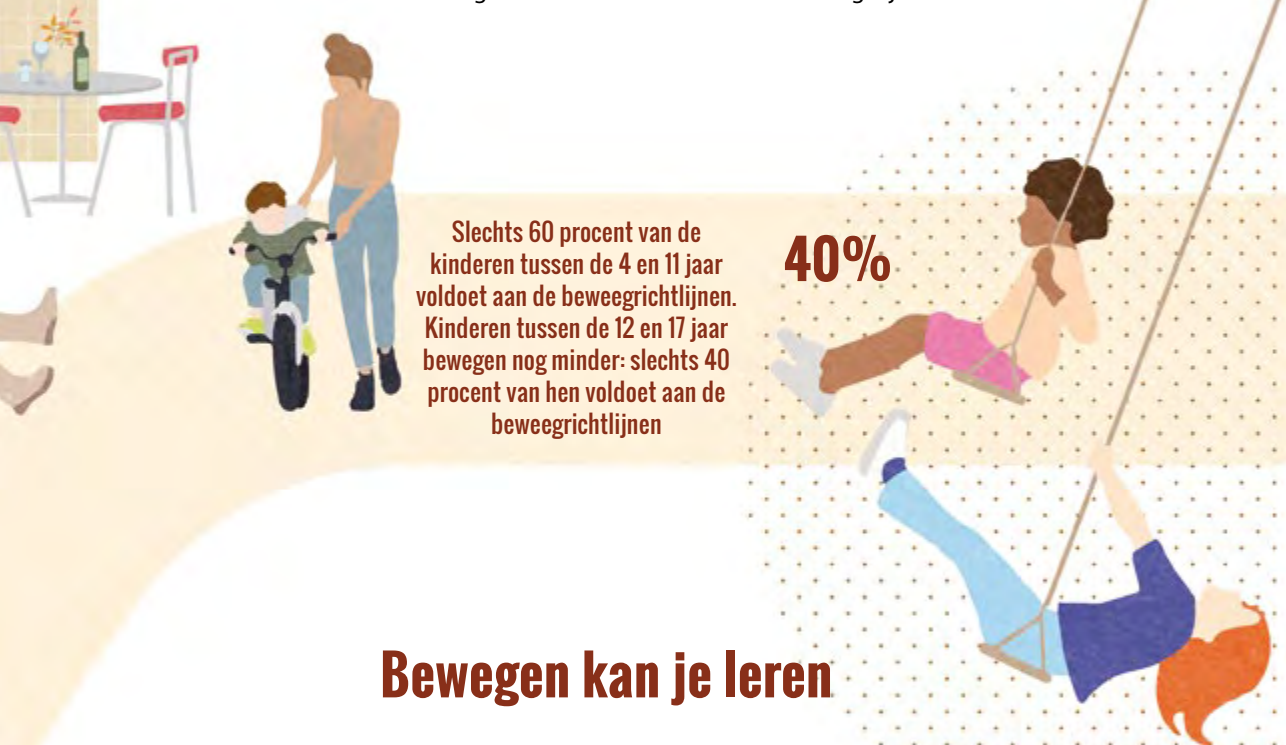

Het aandeel 65-plussers in de totale bevolking nam de afgelopen honderd jaar toe van 6 procent naar 19,5 procent

19,5%

Kwetsbare wijken

De kloof tussen arm en rijk wordt steeds groter. Deze tweedeling in de samenleving zien we helaas ook terug in de stad, met als gevolg een cumulatie van sociale, economische, fysieke en gezondheidsproblemen. We zien wijken waar de gezondheidscijfers beter zijn en waar meer wordt bewogen, maar ook wijken waar de cijfers minder gunstig zijn. Juist in deze zwakkere wijken zijn aantrekkelijke – en goed geprogrammeerde – buitenruimten van groot belang. Om te sporten, spelen en ontmoeten. Bereikbaarheid van voorzieningen door laagdrempelige faciliteiten aan te bieden, is een opgave waarbij de openbare ruimte een belangrijke rol speelt. Een uitnodigende buitenruimte dient iedereen gelijke kansen te bieden.

Slechts 60 procent van de kinderen tussen de 4 en 11 jaar voldoet aan de beweegrichtlijnen. Kinderen tussen de 12 en 17 jaar bewegen nog minder: slechts 40 procent van hen voldoet aan de beweegrichtlijnen

40%

Bewegen kan je leren

Onderzoek laat zien dat kinderen minder bewegen, meer zittende activiteiten doen en minder buiten spelen dan een aantal decennia geleden. Meer buiten bewegen draagt bij aan een actieve leefstijl en fitheid later, een gezond gewicht, een positief zelfbeeld en een goede motorische ontwikkeling. Daarnaast hebben kinderen die goed leren bewegen minder kans op blessures. Dit verhoogt de kans op een langdurige sport- en beweegparticipatie. Meer aandacht voor de motorische ontwikkeling van kinderen is essentieel. De aantrekkingskracht van 'schermen' is groot en ouders hebben weinig tijd om met hun kinderen activiteiten te ondernemen. Kinderen in een stedelijke omgeving spelen minder vaak buiten dan kinderen in een landelijke omgeving. Een aantrekkelijke omgeving met veel, veilige, en uitdagende sport- en speelmogelijkheden is van groot belang om kinderen te stimuleren meer te bewegen.

Sporten in de stad

De individualisering in de samenleving heeft zijn weerslag op de manier waarop we sporten. Waar we vroeger massaal lid waren van verenigingen en aan teamsporten deden, worden individueel en informeel sporten steeds populairder. Hierdoor wordt de buitenruimte een belangrijke sportplek. Het aantal jongeren onder de twintig jaar dat wekelijks sport is echter wel afgenomen, terwijl het aantal 65-plussers dat wekelijks sport juist is toegenomen. Sport is flexibel en is in staat zich steeds opnieuw uit te vinden en te innoveren. Aansluitend bij de urbanisatie worden urban sports steeds populairder, daarnaast wordt het formeler en professioneler. Skateboarden, BMX en 3x3 basketbal zijn bijvoorbeeld olympische sporten geworden en er is een skatebond opgericht. Urban sports is onderdeel van een cultuur; jongeren sporten op allerlei plekken, veldjes en parken. Het kan jongeren stimuleren tot meer bewegen.

The background features a mix of abstract shapes and sports-related icons. There are several circles in shades of orange and light green. Some of these circles contain icons of sports balls: a tennis ball, a basketball, a soccer ball, and a volleyball. The overall design is clean and modern, with a focus on sports and urban activity.

63%

De meeste sporters van 6 jaar en ouder sporten in ongeorganiseerd verband

An illustration of a person wearing a brown coat and yellow boots, holding a yellow umbrella. They are standing on a path in the rain, with blue raindrops falling from a large blue cloud above. The scene is set against a white background with light blue clouds.

Nederland wordt steeds natter: over de afgelopen honderd jaar is een toename gemeten van de jaarlijkse neerslaghoeveelheid van 26 procent

26%

Klimaatopgave

Ons klimaat verandert: het wordt warmer en natter. De buitenruimte zal klimaatadaptief moeten worden; meer ruimte voor groen en water om hittestress tegen te gaan, en om in te kunnen spelen op toenemende forse regenbuien. Onze steden en dorpen kunnen en moeten natuurinclusiever worden. Zo wordt de ecologische kwaliteit en biodiversiteit verbeterd. Groen heeft ook een bewezen positief effect op onze fysieke en mentale gezondheid. Groen in de bebouwde omgeving nodigt uit tot 'ommetjes' en parken zijn de groene longen van de stad. Ze bieden een ontmoetingsplek in de openbare ruimte. Kortom, benut de klimaatopgave om de buitenruimte uitnodigender te maken en werk aan een stapeling van functies: klimaatadaptieve buitenruimte om ook in te ontmoeten en te bewegen.

Een uitnodigende buitenruimte

Buitenkans staat voor een aantrekkelijke buitenruimte die uitnodigt om er te spelen, te sporten, te verblijven en om elkaar te ontmoeten. Iedereen wordt verleid naar buiten te komen. Deze uitnodigende buitenruimte zorgt dat mensen in beweging komen en dat de gezonde, beweegvriendelijke optie altijd de meest voor de hand liggende en aantrekkelijke optie is. Fietsend ben je overal het snelst; spelen en sportvoorzieningen zijn binnen handbereik en toegankelijk. De buitenruimte is natuurinclusief; er is oog voor klimaatadaptatie en biodiversiteit.

Een uitnodigende buitenruimte...

...is schoon, heel en veilig. Faciliteiten als openbare toiletten, rustplekken en watertappunten maken de buitenruimte compleet: 'de nieuwe basis op orde'. Van daaruit wordt gewerkt aan de volgende zes ambities:

Ambitie 1 | Natuur de stad in

Een natuurinclusieve stad tot in alle haarvaten

Ambitie 2 | Trage netwerken

Een buitenruimte waar wandelen en fietsen de inrichting bepalen

Ambitie 3 | De straat als speeltuin

Een buitenruimte die is ingericht om te spelen

heel

schoon

veilig

Ambitie 4 | Het dorpse in de wijk

Wijken waar men levenslang samen kan wonen

Ambitie 5 | De stad als sportschool

Alle ruimte voor de sporter in de buitenruimte

Ambitie 6 | Buitenkunst

De cultuur en het erfgoed van de stad worden beleef- en bespeelbaar

Ambitie 1

Natuur de stad in

Natuur is goed voor onze mentale en fysieke gezondheid. Verblijven in een groene omgeving vermindert stress en stimuleert bewegen. Iedere bewoner – en niet alleen degene met een achtertuin – heeft recht op voldoende en kwalitatief groen ‘om de hoek’. Dit is een belangrijke basis voor een omgeving die iedereen gelijke gezondheidskansen biedt. Door onze buitenruimte groen en natuurinclusief in te richten creëren we een win-win situatie: het stimuleert beweging, draagt bij aan een hoge biodiversiteit en speelt in op klimaatopgaven.

Trek het landschap de stad in

Draai het eens om: groen vormt de basis waarbinnen bebouwing een plekje krijgt

Veel Nederlandse steden zijn omgeven door aantrekkelijke landschappen. Onze sterke planningstraditie heeft ertoe geleid dat steden relatief compact zijn, en het landschap nabij is. Koester dit en maak het landschap toegankelijk en bereikbaar. De lobbenstad met groene wiggen die tot ver de stad inprikken, is daarvoor een beproefd stedelijk concept. Groene en blauwe structuren krijgen voorrang en zijn de belangrijkste dragers van het stedelijke netwerk. Doorlopende groenstructuren vormen de basis voor flora en fauna, maar ook voor recreatieve routes in de stad en tussen stad en buitengebied. Een stedelijk netwerk dat is verweven met het groenblauwe netwerk maakt het landschap voelbaar en beleefbaar tot diep in de stad en zorgt ervoor dat natuur altijd dichtbij is.

Zet groene structuren in voor veilige en ononderbroken routes voor fietsers en wandelaars met speciale aandacht voor (schoolgaande) kinderen

**Maak het landschap
toegankelijk en bereikbaar**

Wandelbrug de Ooypoort in Nijmegen is aangelegd om vanuit de stad, te voet, natuureservaat de Ooijpolder te bezoeken. De brug is onderdeel van een nieuwe wandelroute, in en om de Stadswaard. Door de materialisering en de grote overspanning wiebelt hij een beetje als je eroverheen loopt. Een mooie overgang van de stad naar de natuur.

A photograph of a lush green park area. In the foreground, there are various green plants and grasses. A path leads through the vegetation towards the background. In the background, three people are walking on the path. The scene is brightly lit, suggesting a sunny day.

Natuur wordt beleefbaar gemaakt in de stad

Er zijn talrijke mooie voorbeelden te vinden van plekken die ontworpen zijn om vies te worden en een nat pak te halen, zoals het **Waterbronpark te Orden**. Het park is onderdeel van het groot bekenherstelplan van Apeldoorn, waar vier sprengkoppen met natuurlijk bronwater bij elkaar komen. De lage waterstand en de beperkte stroming maken het ongevaarlijk om er te spelen. Het laat zien dat er niets kan gebeuren met buitenspelen. In het waterbronpark kun je zelfs vissen.

Met steeds meer hevige regenbuien en warmere zomers is toegankelijk (zwem)water een must - ook als waterbuffer

Maak het water weer zichtbaar

Benut de waterstructuren als routes naar het landschap

Veel steden en dorpen zijn gegroeid aan het water. Oude waterstructuren zoals kanalen, sprengen en beken lopen nog steeds dwars door de stad, maar zijn niet altijd meer zichtbaar. Ze hebben de ligging van de stad en het centrum bepaald, en dragen bij aan de identiteit. Maak ze weer zichtbaar in de stad en voorzie ze van verschillende functies. Op sommige plekken begeleiden ze een route. Elders is er langs het water een fijne verblijfsplek waar je kunt afkoelen op zomerse dagen. Op andere locaties is het water toegankelijk als speelplek. De waterstructuren vormen een belangrijke verbinding tussen de stad en het buitengebied. Benut deze waterlopen als recreatieve routes naar buiten. Het veranderende landschap – van bossen en velden tot aan parken in de centra – is een kwaliteit en biedt een veranderend uitzicht en landschap aan de recreatieve fietser, de wandelaar of het schoolgaande kind. Water wordt na een hevige regenbui afgevoerd naar het buitengebied en biedt de stad, en haar inwoners, verkoeling op zomerse dagen.

Op veel plekken in Apeldoorn wordt aan het herstel van beken en sprengen gewerkt. **De Grift** is op verschillende locaties in de binnenstad teruggebracht. De beek wordt begeleid door een doorgaande fietsroute tussen de binnenstad en de omliggende wijken. Op sommige plekken is de Grift omgetoerd tot een fijne verblijfsplek. In het Catharina Amaliapark vormt de waterloop de hoofdstructuur met meestromende vijvers en lange zitbanken. Door de (her)aanleg van de beek kan overtollig water beter worden opgevangen en afgevoerd en is er op zonnige zomerdagen een plek voor verkoeling in de buitenruimte.

**Maak fijne verblijfsplekken
aan het water**

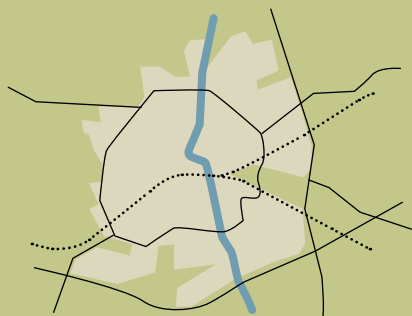
Maak de (historische) waterlopen, zoals beken en sprengen, (weer) zichtbaar

De **Marktstroom** in Apeldoorn is een waterloop die door het centrum van Apeldoorn voert. Overtollig water, dat wordt weggepompt om de parkeergarage droog te houden, wordt rondgepompt in de Marktstroom en gezuiverd op basis van UV-belichting. De hoge waterkwaliteit maakt het water geschikt om in te spelen. De sproeiers in de Marktstroom zorgen voor verkoeling op warme dagen en nodigen kinderen uit om te spelen.

In het hart van de stad heeft Nijmegen met het project **Ruimte voor de Waal** gewerkt aan een grote uitdaging: het verleggen van de Lentse dijk om het water (letterlijk) de ruimte te bieden in de stad. Een nevengeul van tweehonderd meter breed en vier kilometer lang is aangelegd om hoogwater op te kunnen vangen. Met het verleggen van de dijk en gedeeltelijk behoud van de oude dijk, is een eiland ontstaan recht tegenover het oude centrum van Nijmegen. De noodzakelijk ingreep is aangegrepen om een eiland te maken. Een prachtige plek voor recreatie en ontspanning midden in de stad. Zowel het water als het nieuwe eiland bieden mogelijkheden voor wonen, werken, recreatie en natuurontwikkeling.

Verkenning: Een oeverpark aan het Apeldoorns Kanaal

Het Apeldoorns Kanaal is een belangrijk structurerend element dwars door de stad. Het kanaal – aangelegd in twee delen tussen 1825 en 1858 – loopt van de IJssel bij Dieren naar Hattem en is inmiddels voor scheepvaart gesloten. Veel van de industriële bebouwing is vervangen door woningbouw. Nog steeds wordt er volop ontwikkeld langs het kanaal. Het Zwitsalteryin wordt bijvoorbeeld getransformeerd tot een stedelijke werklocatie.

Door de transformatie van werkgebied naar woongebied liggen er nieuwe kansen voor de toekomst. De oevers hebben een sterke kwaliteitsverbetering gekregen, vooral voor en door de nieuwe woningen en bewoners. De levendigheid en aantrekkingskracht voor de inwoners van de hele stad ontbreken echter nog, terwijl de potentie er zeker is. De binnenstad is dichtbij en de kracht van de plek is evident. Met een betere aansluiting op de binnenstad voor langzaam verkeer, meer verblijfs- en ontmoetings- en bewegingsruimte, kan het kanaalgebied doorgroeien naar een plek met grote betekenis voor Apeldoorn. Een lineair Oeverpark voor de hele stad.

Groene verbinding naar het ommeland

Het park wordt een belangrijke schakel in de verbinding van alle groenplekken binnen de stad en daarbuiten. Een fijnmazig, groen netwerk biedt een rechtstreekse route voor langzaam verkeer die de stad met ommeland verknoopt.

Stedelijke sport- en speelplekken

Het Oeverpark is veelzijdig; de westoever krijgt een meer stedelijke invulling met meer ruimte voor levendigheid, horeca en terrassen. Hier ontmoeten (water) sporters elkaar en wordt een aantal sport- en speelplekken toegevoegd, liever een aantal grotere dan vele kleintjes.

Luwe, groene oostoever

De oostoever biedt luwte en rust in een ontspannen en groene omgeving. Hier verbindt een snelle fietsroute de kanaalzone met het omliggende groen.

Koester het stadspark

Ook in steden waar de eengezinswoning met achtertuin eerder regel dan uitzondering is, zijn parken van wezenlijk belang. Hier komen alle stadsbewoners samen, ongeacht afkomst, leeftijd en doel. Om te sporten, te wandelen, een boek te lezen, te hangen, te barbecueën met vrienden of om de hond uit te laten. Het park biedt groen en rust om de hoek van de eigen woning. Waar je zowel alleen als samen kunt zijn en waar je natuur kunt beleven zonder daarvoor ver weg te gaan. Koester het park als open en groene plek in de stad.

In het park kun je natuur beleven zonder
daarvoor ver weg te gaan

Het veelzijdige karakter is de belangrijkste eigenschap van het stadspark. Er is voor iedereen wat te beleven door de open en geborgen plekken, geasfalteerde routes, kronkelige paden, sportveldjes, speelplekken en een grote verscheidenheid aan natuur. Een geslaagd park is flexibel, heeft overmaat en biedt ruimte voor eigen invulling aan jong en oud. Het park kan daarnaast gebruikt worden als evenementenlocatie. De basis is uiteraard op orde. Het park is schoon, heel, veilig én biedt de juiste faciliteiten: ten minste watertappunten, zitgelegenheid en openbare toiletten. Parken zijn zo ontworpen dat iedereen zich veilig voelt, met voldoende sociale controle en 'ogen op straat'.

Het stadspark is een goede evenementenlocatie

Al zo'n 85 jaar lang is **stadspark Berg & Bos** in Apeldoorn een prachtig openbaar park nabij de stad met aantrekkelijke hoogtevverschillen en verschillende landschappen die verleiden tot divers gebruik. Het brede aanbod aan speelplekken, wandelroutes en openbare toiletten maakt dat je hier uren kan verblijven. Het park is tevens een aantrekkelijk decor voor diverse festivals.

Het **waterplein in Tiel** heeft zich inmiddels bewezen als uitnodigende speelplek. Tegelijkertijd maakt het plein een einde aan de wateroverlast waar de wijk al jaren mee te kampen heeft. Niet alleen het plein is aangepakt, maar ook de straten zijn voorzien van waterdoorlatende bestrating, drainage en de bestaande woningvoorraad is vernieuwd. Het waterplein vormt het nieuwe centrum van de wijk en is een aangename ontmoetingsruimte geworden. De bassins zijn vormgegeven als speel- en sportplek. Het groen rond het plein zorgt voor extra wateropvang.

Een natuurinclusieve stad

Groen en water spelen een belangrijke rol in het creëren van aangename ontmoetings-, recreatie, speel- of beweegruimte. Nabijheid van groen en water is bewezen effectief in zijn bijdrage aan het menselijke welzijn, maar ook nodig om in te spelen op de gevolgen van de klimaatverandering: hittestress, verdroging en pieken in de waterberging. Vooral in binnensteden, vooroorlogse woonwijken en op bedrijventerreinen is een groot tekort aan groen.

Parkeerterreinen hebben een groen karakter met bomen en 'groene bestrating'

Natuur in én buiten de stad is belangrijk. Groene daken, groene parkeerterreinen op en rond bedrijfshallen, of het omtoveren van enkele parkeerplekken tot een mini-moestuin of pocketpark, brengen meer natuur in de stad. Koppel de transformatie of onderhoud van gebieden aan het toevoegen van meer groen. Een omgeving met geveltuinten, groene daken, straatbomen, bloeiende voortuinen, bermen en plantsoenen met bloemrijk grasland, struweel en kleine wateren trekt dieren aan zoals zangvogels, vlinders en egels.

Een natuurinclusieve stad laat kinderen en volwassenen verwonderen over de verscheidenheid van de biodiversiteit. Een belangrijk principe van de natuurinclusieve stad is gebruik maken van wat er al is. Stadsnatuur ontstaat vaak op vergeten plekken langs het spoor of op een verlaten bouwterrein. Hier trekt een pioniersvegetatie naartoe en krijgt de kans om te groeien. Een avontuurlijke plek met een grote aantrekkingskracht op (de spelende) mens en dier. Koester ze.

Dit bos is geplant op 14-03-2018

Tiny Forest[®] Gooikerspark

Elke buurt zijn eigen bos
Welkom in Tiny Forest Gooikerspark. Een Tiny Forest is een dichtbegroeid, inheems bos ter grootte van een tennisbaan. Toch staan er wel 30 verschillende soorten bomen bij! Dit bos is niet alleen een prettige plek voor vinders, vogels, bijen en kleine zoogdieren, maar ook voor mensen. Dus ga lekker zitten en geniet van de groene omgeving. Wil je meer weten over Tiny Forest? Kijk op www.tinyforest.nl

Stadsheren zijn belangrijke Bomen. Houden water vast, zorgen voor verkoeling, maken de lucht schoner en slorpen CO₂ op.

In een Tiny Forest kiezen mensen alle bomen, planten en zelfs hun eigen knaagdieren. Er worden veel verschillende soorten en groottes in één bos, zodat dieren en planten elkaar kunnen helpen.

Een Tiny Forest wordt ontwikkeld volgens de bosbouwmethode van de Japanse professor Miyazaki. Dit bos kan groeien in jonge bossen en op oude plekken.

Wanneer je een Tiny Forest aanlegt, moet je er voor zorgen dat er voldoende water is en dat de bomen goed zijn geplant. Het is belangrijk om de bomen goed te wateren en te beschermen tegen ziekten en plagen.

Wanneer je een Tiny Forest aanlegt, moet je er voor zorgen dat er voldoende water is en dat de bomen goed zijn geplant. Het is belangrijk om de bomen goed te wateren en te beschermen tegen ziekten en plagen.

Wanneer je een Tiny Forest aanlegt, moet je er voor zorgen dat er voldoende water is en dat de bomen goed zijn geplant. Het is belangrijk om de bomen goed te wateren en te beschermen tegen ziekten en plagen.

Laat kinderen al vroeg in aanraking komen met natuur in de stad

In Apeldoorn zijn verschillende locaties aangewezen voor een tiny forest, zoals het **tiny forest Gooikerspark**. Dit is een dichtbegroeid, inheems bos ter grootte van een tennisveld vlak bij een basisschool in de woonwijk. Zo komen kinderen al vroeg in aanraking met de natuur. In het buitenlokaal, dat onderdeel is van het minibos, krijgen de kinderen les en kunnen ze volop spelen. Ze leren over het kleine bos dat ze zelf hebben aangeplant.

In een ver verleden was de tuin een plek om gewassen te verbouwen met eromheen een groene heg met stekels om wilde beesten buiten te houden. Tegenwoordig is de tuin een verlengstuk van onze woonkamer. Groene heggen hebben plaatsgemaakt voor schuttingen die optimale privacy bieden en de grond is onderhoudsarm verhard. Weinig uitdagend voor de spelende mens en het dier. Daarnaast voegt het niets toe aan het klimaatadaptief vermogen van de stad. Dus: tegels eruit, en groen erin. Een simpele ingreep is een groene erfafscheiding in plaats van een schutting. Kweek bewustzijn bij bewoners over de voordelen van groen in de tuin.

Tegels eruit, groen erin

Operatie Steenbreek wil het probleem van wateroverlast onder de aandacht brengen en werkt samen met de gemeente Apeldoorn aan groenere tuinen.

Voorheen was de **Vellertheuvel** in Apeldoorn een vuilstortplaats. Nu is het een heuvelachtig buurtpark met activiteitenweide in nieuwbouwwijk Zuidbroek. Icoon in het park is het negen meter hoge kunstwerk van staaldraad 'Kooi-Met-Geen-Poema-Er-In', gemaakt door kunstenaar Maarten de Reus. Gelderland pakt het hergebruik van voormalige belten serieus aan door de herinrichting te stimuleren en door 'eeuwigdurende nazorg'. Het park is een aantrekkelijke en herkenbare plek geworden voor alle omwonenden, dit mede door het kunstwerk en door de extra ophoging die uitzicht biedt over de huizenzee en het Veluwemassief.

Apeldoornse schoolpleinen worden groene buurtpleinen

Op het schoolplein ontmoeten kinderen en ouders elkaar. Dagelijks zijn kinderen op beweegvriendelijke speeltoestellen bezig met hun motorische, cognitieve en sociale vaardigheden. Als we schoolpleinen ook na schooltijd openstellen voor de buurt, wordt het een aantrekkelijk buurtplein waar je kan spelen, sporten en elkaar ontmoeten. Zo zijn op een schoolplein in het Apeldoornse Klarenbeek voetbalgoaltjes geplaatst en is bij het Christelijk Lyceum in Apeldoorn een sport- en calisthenicsplek gerealiseerd.

Schoolpleinen kunnen daarnaast een belangrijke rol spelen in de klimaatadaptatie. Door te vergroenen kan overtollig regenwater worden opgevangen en infiltreren. En waarom het hekwerk als een begrenzing nemen? Zoek naar natuurlijke overgangen tussen plein en omgeving zodat het als een geheel gaat functioneren.

Een groen, klimaatadaptief en natuurinclusief schoolplein draagt bij aan de biodiversiteit en de natuurbeleving van kinderen. Om de biodiversiteit op schoolpleinen te vergroten worden, samen met het IVN, insectenhôtels op schoolpleinen geplaatst en is naast de Ichtus-Daltonschool een tiny forest – een klein inheems bos ter grootte van een tennisbaan – gerealiseerd waar kinderen tijdens schooltijd kunnen struinen, natuurlessen krijgen en aan de slag kunnen in de buurtmoestuin. Dit tiny forest is een prettige plek voor insecten, vogels, kleine zoogdieren én mensen. De bomen houden bovendien water vast, zorgen voor verkoeling, maken de lucht schoon en slaan CO₂ op.

Met gemeentelijke en provinciale subsidie kunnen schoolpleinen groener en beweegvriendelijker worden ingericht. Dit is al op meer dan dertig schoolpleinen in Apeldoorn gedaan. Uitgangspunt is dat de schoolpleinen aanzetten tot beweging, groener worden, rookvrij, klimaatbestendig en openbaar toegankelijk zijn (tot 20:00 uur).

Apeldoorn kent een lerend netwerk: de community School-Plein-Buurt. Hier delen partijen zoals schooldirecteuren en het IVN hun kennis. Dat kan gaan om inspiratie en praktische uitwisseling van kennis over moestuinen, vandalisme, buitenlessen, bewegend leren en samenwerking met de buurt.

Koester pioniersvegetatie
op verlaten plekken

Het park is
veelzijdig

Maak historische waterlopen
weer zichtbaar

Maak fijne
verblijfsplekken
aan het water

Laat kinderen in aanraking komen
met natuur in de stad

Werk aan ecologisch beheer
van publieke ruimten

Buitenkansen Natuur de stad in

An illustration of a park scene. A path leads from a brick building on the right towards a body of water on the left. A person is walking with a cane, a woman is pushing a bicycle, and a person is riding a bicycle. There are ducks in the water, a butterfly, and various plants like daisies and reeds. A sign in the background says 'KLOEMEN'.

Benut de
waterstructuren
als routes naar het
landschap

An illustration of a woman in a red dress and white hat kneeling in front of a brick building, tending to a small tree. There are flowers and a ladder nearby. A house number '24' is visible on the wall.

Natuurisbeleefbaartot
aan de voordeur

Ambitie 2

Trage netwerken

In een uitnodigende buitenruimte is de straat een ontmoetingsplek voor burens en buurtgenoten. Er is voldoende ruimte voor fietsers en genoeg plek om te wandelen, net zoals vroeger voordat de auto het straatbeeld ging domineren. Geef de buitenruimte weer terug aan de trage weggebruiker en maak deze een aantrekkelijke verblijfsruimte die uitnodigt tot ontmoeten, bewegen en recreëren.

Haal het kind uit de auto

In 1935 bestempelde een algemene maatregel van bestuur voetgangers tot verkeersdeelnemer. Hiermee veranderde de functie van de straat, van een verblijfsruimte werd het een verkeersruimte. De straat werd ingedeeld volgens strakke richtlijnen, gekoppeld aan verschillende snelheden. Een toename van steeds sneller verkeer leidde tot een toename van gescheiden verkeersstromen, dat op zijn beurt weer leidde tot een afname van interactie op straat. Deze ontwikkeling gaat ten koste van de stedelijke leefbaarheid. De verblijfskwaliteit staat onder druk, parkeren domineert vaak het beeld in woonbuurten. De autonomie van kinderen neemt af en ook de doorstroming stopt. Meer verkeersruimte leidt immers tot meer autoverkeer.

Voor velen is de auto een logische keuze omdat hij tijdswinst oplevert en veilig is voor de gebruiker. Toegenomen autoverkeer leidt echter tot onveilige situaties voor de ander, bijvoorbeeld in de ochtendspits bij de scholen. Hierdoor kiezen andere ouders ook voor de auto. Zij durven hun kind niet met een gerust hart te voet of met de fiets naar school te laten gaan. Kinderen worden minder zelfstandig. Met weinig verkeerservaring komen ze later, als ze naar de middelbare school fietsen, in de problemen.

Een uitnodigende buitenruimte kan zorgen dat we niet voor alles de auto pakken. Begin met de kinderen. Creëer nieuwe trage netwerken. Dat stimuleert het ontstaan van een wandel- en fietsgeneratie in plaats van een volgende achterbankgeneratie.

Als je niet met de auto naar je werk gaat, pak je makkelijker de fiets voor sport, boodschappen of het naar school brengen van de kinderen

Zodra kinderen zelfstandig te voet of met de fiets naar school gaan, biedt dat ouders tijdwinst op een druk moment van de dag. Het zorgt ook voor veiliger verkeerssituaties rond scholen. Maar bovenal: het geeft kinderen letterlijk en figuurlijk meer beweegruimte. Kinderen weer de regie geven, vraagt veel van de ouders. De angsten en bezwaren moeten worden weggenomen. Het begint bij tijdelijke maatregelen zoals schoolstraten die zijn afgesloten in de ochtend en de middag. Of initiatieven waarop iedereen wordt opgeroepen die dag lopend te komen.

Een traag netwerk van veilige voetgangers- en fietspaden verbindt schoolomgevingen, speelplekken, woningen en (zorg)voorzieningen

Wat vraagt dit van de buitenruimte? Veilige wandel- en fietsroutes zijn een basisvoorwaarde, ze zijn onderdeel van een traag netwerk van autoluwe en autovrije zones. Een heldere structuur waar kinderen weten waar ze wel en niet mogen komen en waar automobilisten weten waar ze gas terug moeten nemen. Dit trage buurtnetwerk verbindt schoolomgevingen, speelplekken en woningen. Maar trage netwerken bedienen ook andere doelgroepen: van jong tot oud, van het spelende kind tot degenen die gebonden zijn aan een rolstoel. Alle kwetsbare groepen zijn gebaat bij een buitenruimte die gericht is op wandelen en fietsen.

Ouderen kunnen voorzieningen en ontmoetingsplekken lopend bereiken via frictieloze trage netwerken

Met veilige trage netwerken kunnen kinderen op jongere leeftijd zelfstandig naar school

Tijdelijke maatregelen zijn de eerste stap op weg naar een verkeersveilige schoolomgeving

Tijdens de actieweek rond verkeersveilige schoolomgeving **Cycling4School** werd de straat voor basisschool de Fakkel in Apeldoorn tijdelijk afgesloten en ingericht als speelstraat.

Autovrije schoolomgevingen

Ineke Spapé, lector aan de Breda University of Applied Sciences en directeur van SOAB Consultants, heeft met het project Cycling4School in Apeldoorn praktijkonderzoek gedaan naar autovrije schoolomgevingen en de rol van schoolstraten hierin. Samen met Fietslab Gelderland is opdracht gegeven om op twee basisscholen, de Fakkels en de Passe-Partout, onderzoek te doen naar het haal- en bereikbaarheidsniveau van ouders.

Het zou toch moeten kunnen, kinderen die zelf naar school fietsen of lopen. Zeker in een stad als Apeldoorn, waar veel 'buurtscholen' zijn. Maar liefst 87 procent van de kinderen woont binnen een afstand van één kilometer van de school. De voordelen zijn talrijk. Het is fijn voor de kinderen, het ontslaat ouders van een extra verplaatsing tijdens het drukke ochtendritueel, en maakt de schoolomgeving veiliger vanwege het ontbreken van de auto's. Juist deze onveiligheid zorgt ervoor dat kinderen met de auto worden gebracht. Het is een vicieuze cirkel die doorbroken moet worden. "De enige goede oplossing is een autovrije schoolomgeving. Maar dat is lastig, moeilijk, duur en kost tijd. We gingen op pad met de vraag: wat kan er dan wel?"

Cycling4School ging slechts over één actieweek met een meting en conclusies. Ineke: "Sleutel was dat kinderen bevestigd werden over verplaatsingsgedrag en niet de ouders." Door de opgave niet vanuit de ouders maar juist vanuit de kinderen aan te vliegen, ontstond er een actiebereidheid bij alle partijen. De effecten waren hoopgevend, velen gingen lopen. Duidelijk werd ook dat ouders minder vatbaar waren voor milieuargumenten. Maar wel voor argumenten over autonomie en hogere weerbaarheid als verkeersdeelnemer, ter voorbereiding op verplaatsingen naar de middelbare school. De veranderende bewustwording is de grootste winst. Ouders zien dat het makkelijk anders kan. Nadeel van een eenmalige actie is dat scholen ieder jaar een nieuwe generatie kinderen en ouders hebben, herhaling is gewenst. Uiteindelijk is het

enige dat echt helpt een permanente autovrije schoolomgeving met autovrije routes naar school. "Maar blijkbaar vinden we onze kinderen toch minder belangrijk dan onze auto's."

Bij de Fakkels is tijdens de actieweek geoefend met een schoolstraat. Schoolstraten zijn straten die tijdens de start- en eindtijden van de basisschool tijdelijk worden afgesloten voor auto's. Ineke's ervaringen zijn zeer positief. Ze stelt wel dat de ambitie uiteindelijk een permanente autovrije schoolomgeving moet zijn. Maar dit is duur en fysiek vaak moeilijk te realiseren. Ineke: "Succesfactor om dit soort tijdelijke initiatieven voor elkaar te krijgen, is de samenwerking tussen gemeente, scholen en ouders verbeteren, maar vaak ontbreekt het hieraan." Op de Passe-Partout is gefocust op positieve aandacht voor fietsen door een serie concrete acties en aandacht voor voldoende fietsparkeren.

Enkele aanbevelingen:

- Kinderen tot veertien jaar zijn niet consequent met het verkeer bezig, ze zijn vaak afgeleid. Creëer omstandigheden waar de automobilist moet opletten, en niet het fietsende en lopende kind. Autovrije routes zijn daarom beter dan autoluwe.
- Denk niet alleen aan de schoolomgeving, maar aan het netwerk in de hele buurt.
- Zorg voor buurtscholen voor de buurtkinderen.
- Ontwikkel vanuit het tijdelijke naar het permanente.
- Gedragsbeïnvloeding gaat verder dan fysieke ingrepen, deze zijn voorwaardenscheppend.
- Kinderen denken niet vanuit directe, lineaire routes.
- Bike and ride: zorg voor een fysiek aantrekkelijke voorziening om jonge kinderen op de fiets af te zetten (voorbeeld basisschool de Fakkels).
- Voor Gelderse scholen is een self assessment tool ontwikkeld, die scholen faciliteert om een eerste inschatting te maken van de situatie en mogelijke aanpak.

Een autovrije schoolomgeving
geeft kinderen al op jonge
leeftijd autonomie in het verkeer

Bij de herinrichting van **Kindcentrum Rivierenwijk in Deventer** is de directe schoolomgeving autovrij geworden, automobilisten kunnen niet meer tot aan de school komen maar moeten hun kinderen op de kiss and ride afzetten. Voor fietsers is er een doorgaande route langs de school. Tijdens schooluren wordt deze route gebruikt als speelplek. Het schoolplein grenst aan de publieke ruimte en is buiten schooltijd ook toegankelijk.

Emancipatie van de voetganger

Voorzieningen
in de buurt
zorgen voor
korte afstanden
en maken lopen
aantrekkelijk

De aandacht voor de wandelaar groeit, zowel in de stad als in het buitengebied. Er worden boeken over geschreven, congressen over georganiseerd en de stappenteller heeft de voetganger letterlijk op de been gekregen. Fietsen is zo goed ontwikkeld in de Nederlandse cultuur dat het lopen er soms bekaaid vanaf komt, terwijl lopen een veelgebruikt 'vervoersmiddel' is om naar de supermarkt te gaan, de hond uit te laten, of zo maar even een ommetje te maken. Voor een aantal doelgroepen, zoals het schoolgaande kind en de kwetsbare oudere, is lopen zelfs het belangrijkste vervoersmiddel. Lopen heeft veel voordelen: het is fysiek en mentaal gezond, sociaal, honderd procent duurzaam, gratis en bijna iedereen kan het. Lopend stop je sneller voor een praatje, maak je eerder contact en stap je vaker even een winkel in.

Buitenruimten die geschikt zijn voor voetgangers, zijn meestal aangename plekken: ingericht op de 'menselijke maat'. Ze liggen in wijken waar én de buitenruimtekwiteit op orde is, én sprake is van nabijheid van wonen, werken en voorzieningen. De voetganger is gebaat bij:

- De ontwikkeling van een traag netwerk met veilige en prettige (groene) wandelroutes.
- Voldoende sport, ontmoetings-, commerciële en recreatieve voorzieningen nabij die lopend te bereiken zijn.
- De auto op gepaste afstand waardoor meer verblijfsruimte ontstaat.

Door de omgeving autovrij te maken
kun je prettig naar de winkel lopen

De woningen aan de **Vlijtsekade** in Apeldoorn grenzen met hun voordeur aan de kade. Auto's zijn geparkeerd in een parkeerhof aan de achterzijde. Het autovrije gebied voor de deur en de nabijheid van de voorzieningen van het centrum nodigen uit tot wandelen en fietsen.

De voetganger is gebaat bij
prettige en groene wandelroutes

De voetganger - personalia

Niet iedere wandelaar is hetzelfde. Door onderscheid te maken tussen de verschillende typen ontstaat er een beter inzicht in hun behoeften.

Ommetjesmaker

- Schoeisel: comfortabele schoenen, zoals sandalen of sneakers.
 - Actieradius: nul tot vier kilometer.
 - Start- en eindpunt van de wandeling: eigen woning.
 - Fijnmazigheid: tweehonderd meter.
- Uitgangspunt: woning is

altijd op een veilige manier te voet te bereiken.

- Overige kenmerken: de zondagmiddagwandelaar, de hondenbezitter.
- Behoeften: een prettige, frictieloze wandelroute, bij voorkeur door groen met zitgelegenheden op de zon en plekken met ruimte en zicht.

De stadswandelaar

- Schoeisel: comfortabele schoenen, bijvoorbeeld sneakers.
- Actieradius: drie tot zeven kilometer.
- Start- en eindpunt van de wandeling: aangewezen punt op de route, eindpunt hoeft niet hetzelfde te zijn.
- Fijnmazigheid van het netwerk: één kilometer. Binnen een afstand van vijfhonderd meter moet iedereen toegang hebben tot het netwerk van stadswandelpaden.

- Overige kenmerken: de stadswandelaar is een liefhebber van cultuur en architectuur. Hij combineert het wandelen graag met winkelen, musea en geschiedenis. Ook de wandeltoerist scharen we onder de stadswandelaar. Deze wandelt voor de gezelligheid, bijvoorbeeld tijdens een weekendje weg. Ze willen de omgeving verkennen of genieten van de natuur.
- Behoeften: een aangenaam stedelijk gebied waar de stadswandelaar kan rondstruinen en wordt verrast door steegjes en pleintjes die levendig zijn en karakter hebben. Mooie gevels met voldoende afwisseling, een levendig gebied met winkels en horeca, gevulde etalages en terrasjes.

De recreatieve wandelaar

- Schoeisel: stevige wandelschoenen of bergschoenen.
- Actieradius: vijf tot twaalf kilometer.
- Start- en eindpunt van de wandeling: aangewezen punt op de route, meestal een ronde. Goede bereikbaarheid en toegankelijkheid is van belang, bijvoorbeeld een goed ov-overstappunt, goede fietsvoorzieningen en goede, betaalbare (en voldoende) voorzieningen voor autoparkeren. De recreatieve wandelaar gaat voorbereid op pad en wandelt routes met kaart, gids of app. Hij wandelt voor ontspanning en/of natuurbeleving.

- Fijnmazigheid van het netwerk: doordat de routes worden 'bezocht' door de gebruiker is de maaswijdte van de routes minder belangrijk.
- Overige kenmerken: de gezinswandelaar scharen we ook onder deze doelgroep.
- Behoeften: de recreatieve wandelaar maakt gebruik van wandelingen. De wandeling is een uitje, wordt gepland en in de meeste gevallen wordt er een route genomen die op afstand ligt van de woning. Al wandelend worden natuur en landschap bezocht. Geannoteerde routes in het buitengebied verhogen de aantrekkelijkheid.

De sportieve wandelaar

- Schoeisel: stevige wandelschoenen of bergschoenen.
- Actieradius: zeven tot twintig kilometer.
- Start- en eindpunt van de wandeling: aangewezen punt op de route, eindpunt hoeft niet hetzelfde te zijn. Goede bereikbaarheid en toegankelijkheid is van belang, bijvoorbeeld een goed ov-overstappunt, goede fietsvoorzieningen en goede, betaalbare (en voldoende) voorzieningen voor autoparkeren.
- Fijnmazigheid van het netwerk: niet van toepassing. Maakt gebruik van routenetwerk van de stadswandelaar. Voor de gebruikers is fijnmazigheid minder van belang doordat de routes worden 'opgezocht' en rechtlijnig worden gevolgd.
- Overige kenmerken: de sportieve wandelaar is een prestatiewandelaar, hij zoekt uitdaging en wil zich meten. Hij loopt graag lange afstanden, traint voor evenementen en houdt bijvoorbeeld het aantal afgelegde kilometers bij.
- Behoeften: er moet wat te zien zijn onderweg, met voldoende afwisseling in aanzichten,

uitzichten en/of vergezichten. Ook voor de sportieve wandelaar geldt dat een terrasje halverwege de route een reden kan zijn om juist die route te lopen. Hij maakt gebruik van langeafstandswandelingen of (moeilijk begaanbare) routes in de natuur. De wandelingen worden gepland, aan de hand van de beschikbare routes.

De hardloper

- Schoeisel: hardloepschoenen.
- Actieradius: drie tot twintig kilometer.
- Start- en eindpunt van de wandeling: meestal de woning, in sommige gevallen wordt er naar een (bijzonder) startpunt gefietst of gereden.
- Fijnmazigheid van het netwerk: maakt gebruik van het netwerk van de wandelaar.
- Behoeften: de hardloper maakt gebruik van dezelfde netwerken als de wandelaar, de voorkeur gaat uit naar routes waarbij de hardloper niet gestoord wordt door andere verkeersdeelnemers, oversteekplekken of stoplichten. De hardloper hecht meer waarde aan een ononderbroken en frictieloze route, dan aan een mooi uitzicht of een levendige route.

Wandelen in de buurt

Wandelen doe je ‘gewoon’ vanaf de voordeur

Hoe zit het met het wandelen in onze directe omgeving? Ongeveer de helft van de recreatieve wandelingen is maximaal vijf kilometer en twee derde van de wandelingen duurt zo'n één tot twee uur. Voor verreweg de meeste wandelingen wordt geen gebruik gemaakt van informatievoorziening (GPS, informatiepanelen of knooppuntensysteem). Wandelaars vinden doorgaans zelf hun weg, ze kennen hun omgeving of wandelen op de bonnefooi. Ze starten vaak vanuit de eigen woning en leggen relatief korte routes af.

Weeting is een overlegvorm waarbij wandelen en overleggen worden gecombineerd. Wandelen tijdens het overleg houdt het brein fris. Weeting points in gebouwen en in de buitenruimte herinneren werknemers aan de mogelijkheid. Fijne routes op werkterreinen of door de stad maken het een aantrekkelijke optie.

Binnen de buurt zijn er zitmogelijkheden als onderdeel van het ommetje

Er is in iedere straat ruimte voor de voetganger

Er gaat veel aandacht uit naar het aantrekkelijk en toegankelijk maken van natuurgebieden en het verbeteren van natuurroutes, maar meer aandacht voor 'gewoon' wandelen in de eigen omgeving is zeker op z'n plaats. Kijk om je heen tijdens de coronapandemie en observeer de buurtwandelaar. Vrienden wandelen door het park met coffee-to-go, vergadertijgers bellen al wandelend, er zijn veel meer honden en ze worden vaker uitgelaten – een motief voor een ommetje. En zie waar iedereen naartoe gaat: naar aantrekkelijke, groene plekken in de buurt met een bankje in de zon, fraai uitzicht en ruimte. De kwaliteit van een groene, ruim opgezette landschapsstad komt hier goed tot zijn recht.

Het stoepverkeer

Draai het om, ontwerp de straat vanuit de voetganger en het spelende kind in plaats van de auto

De meeste straten in een rustige woonbuurt met eengezinswoningen en de auto voor de deur kennen een standaardinrichting: huis, voortuin en straat met tweezijdig parkeren. Eisen ten aanzien van de verkeersruimte bepalen de inrichting: het 'maatgevende voertuig' moet kunnen parkeren en de vuilniswagen moet kunnen draaien. De ruimte die resteert is ingericht als stoep, het ondergeschoven kindje, terwijl deze zo ongelooflijk belangrijk is. Hier zet een peuter z'n eerste stapjes en speelt hij met buurkinderen.

De stoep, en de overgangszone tussen stoep en voordeur, is de plek waar het sociale contact met de buurt plaatsvindt. Hoewel soms vluchtig, dragen deze contacten bij aan de sociale cohesie en aan het gevoel van veiligheid en vertrouwdheid. De stoep is de basis van een traag netwerk. Kiezen voor een uitnodigende buitenruimte betekent dat de rollen worden omgedraaid. Bepaal de ruimte voor de voetganger en de auto is vervolgens te gast.

Een goede, brede stoep
is de basis van een sterk
sociaal (buurt)netwerk

Slimme parkeeroplossingen geven ruimte aan de voetganger en de fietser

De **Argusvlinder in Apeldoorn** is met veel groen vormgegeven. Auto's parkeren in hoven aan de achterzijde van de woning; de voorzijde grenst aan een groene ruimte. Er is ruimte om te ontmoeten en om te spelen voor de deur. Ook aan klimaatadaptiviteit is gedacht: de wadi's nemen overtollig regenwater op.

Een fijnmazig wandelnetwerk

Hoe ontwikkel je een fijnmazig en robuust wandelnetwerk in de buurt? Een wandelnetwerk verbindt de buurt met andere buurten, haakt aan bij groenblauwe dragers in de stad en is verbonden met het landschap. Een belangrijke kwaliteit van het wandelnetwerk is variatie in landschappen (open en dicht, hoog en laag, hoogteverschillen, begroeiing en afbakening) en in stedelijkheid. Rust en weidsheid, natuur en water zijn veelgenoemde kwaliteiten. Een robuust wandelnetwerk heeft een fijnmazigheid van ongeveer één bij één kilometer, zodat iedereen op een afstand van vijfhonderd meter kan aanhaken. Nieuwe buurten aan de randen van de stad worden dan ook vanzelfsprekend onderdeel van het wandelnetwerk. Elementen van het wandelnetwerk zijn herkenbaar als vrije wandelpaden en sluiten aan op de kleinschalige, trage netwerken in de buurten.

Klompenspadden zijn een mooi voorbeeld hoe je groene routes kan gebruiken om het routenetwerk uit te breiden. In samenwerking met grondeigenaren worden stukken land toegankelijk gemaakt voor wandelaars. Onderweg kom je via de informatie in de brochure of via de Klompenspadden-app meer te weten over de cultuurhistorie en het landschap.

Stap 1: Hoofdroutes toevoegen aan het bestaande

Met de wandelroutes van 'Apeldoorn te voet' wordt al hard gewerkt aan de ontwikkeling van groene routes van het stedelijk gebied naar omliggend groen. Dit is met name aan de oostzijde van de stad nodig. Het Bekenherstelplan vormt eveneens een mooie basis om het kwalitatief netwerk uit te breiden. Het Apeldoorns Kanaal wordt beter ontsloten voor langzaam verkeer: de oostzijde leent zich uitermate goed voor snel fietsverkeer, de westzijde voor voetgangers. Uitgangspunten voor aantrekkelijke routes zijn: afwisselend landschap, goede inrichting, overzichtelijk en sociaal veilig, goede oversteekplekken, horeca op de route, voldoende rustplekken, en exclusiviteit voor de wandelaar.

Stap 2: Verknopen van routes tot wandelnetwerk

Als de routes naar het buitengebied op orde zijn, kan gewerkt worden aan het fijnmaziger maken van het wandelnetwerk (circa één bij één kilometer). De hoofdroutes door de parken, langs het kanaal en de bekenstructuur worden verknoopt tot een fijnmazig wandelnetwerk. Parken worden zo ontsloten en zijn voor iedereen beter te bereiken. De ringstructuur, en met name de historische lanen binnen die structuur, gaan een belangrijke rol vervullen bij de verknoping van het wandelnetwerk. Het is een mooie uitbreiding van het netwerk als deze ringstructuur interessant en begaanbaar wordt gemaakt voor voetgangers. De routes van het wandelnetwerk krijgen een vanzelfsprekende aansluiting op het trage buurtwerk met autovrije stoepen, paden en routes.

Ordenen op basis van snelheid

Fietsers passen hun snelheid aan hun omgeving aan

De fietser is een veelkoppig, goedaardig monster: van twijfelende peuters op driewielers, studenten op rammelende stadsfietsen, forenzen op speed pedelecs, mannen en vrouwen van middelbare leeftijd op racefietsen en vrolijke senioren op e-bikes. Iedereen is fietser. Er zijn recreatieve, sportieve en utilitaire fietsers en iedereen heeft andere eisen. De verschillen in snelheden worden groter en het klassieke onderscheid tussen voetganger, fietser en auto wordt minder relevant. Er zijn allerlei hybride vervoerswijzen. Fietsers rijden soms harder dan auto's. Orden de buitenruimte op basis van snelheid.

Fietspaden in de stad zijn goed verbonden met ov-punten

Snel fietsverkeer binnen de stad is gebaat bij vrijliggende fietspaden of fietsstraten

In rustige woonbuurten bepaalt het spelende kind de snelheid en past de fietser zich aan. Snel fietsverkeer gericht op doorstroming wordt om de buurt heen geleid, bij voorkeur via fietsstraten. Op de stedelijke ontsluitingswegen hebben fietsers eigen voorzieningen met losliggende fietspaden. De fietsstraten en paden vormen een netwerk dat goed verbonden is met het ov-netwerk. Fietssnelwegen verbinden steden, de dorpen en met het ommeland.

Ontwerp van binnen naar buiten

Start met het maken van een **traag netwerk** rondom faciliteiten die voor *alle* kinderen in de buurt van belang (kunnen) zijn, zoals de school. Vanaf daar ga je het netwerk uitbreiden, gekoppeld aan voorzieningen en speelplekken in de buurt. Dat kunnen autovrije, autoluwe routes zijn, maar ook straten met een brede stoep. Zo ontstaat een veilig en interessant netwerk met een variëteit aan straten. Het trage netwerk verspreidt zich als een olievlek door de buurt. Routes gericht op doorstroming gaan zoveel mogelijk om de buurt heen, waar ruimte is voor veilige straten en losliggende fietspaden.

Een traag netwerk begint midden in de buurt

Woonstraten

- Verblijfsfunctie staat centraal.
- Langzaam verkeer heeft prioriteit: voetganger heeft voorrang en bepaalt de snelheid.
- Er zijn geen parkeerplekken.
- Auto's volledig geweerd.
- Goed vormgegeven overgang privé-openbaar.
- Routes gekoppeld aan voorzieningen zoals scholen, speel- en sportplekken.

Wonen aan een autovrije straat, zoals aan de **Beeringen in Bommel**, maakt het mogelijk om veilig op straat te spelen met vriendjes en vriendinnetjes uit de buurt. Auto's parkeren op eigen terrein aan de binnenzijde van het woonblok en bezoekers kunnen parkeren in de parkeergarage.

Buurtstraten

- Verblijfskwaliteit staat centraal (bijvoorbeeld met brede stoepen).
- Eenrichtingsverkeer.
- Bestemmingsverkeer is welkom.
- Parkeren wordt waar mogelijk verwijderd en goed opgelost of geclusterd.
- Auto's en fietsers mengen op straat, fietser bepaalt de snelheid.
- Goed vormgegeven overgang privé-openbaar.
- Routes gekoppeld aan voorzieningen zoals scholen, speel- en sportplekken.

Het **Blauwgraspad in Arnhem** laat zien dat geclusterd parkeren een goed alternatief biedt voor de klassieke straatinrichting met parkeren aan weerszijden van de straat. Door de auto's te clusteren op parkeerpockets blijft de straat vrij voor spelen en ontmoeten.

Buurtontsluitingsstraten

- Straat is verkeersruimte.
- Gericht op doorstroming.
- Verschillende verkeersstromen zijn gelijkwaardig.
- Auto, openbaar vervoer en fietser zijn gemengd.
- Fietser bepaalt de snelheid (bijvoorbeeld een fietsstraat).
- Voetganger gescheiden op brede stoepen.

De **Veenhuizerweg** is onderdeel van een snelle fietsroute die Apeldoorn en Deventer verbindt. Op deze fietsstraat is de auto te gast.

Stedelijke ontsluitingsstraten

- Straat is verkeersruimte.
- Gericht op doorstroming van buurt naar buurt en/of de stad uit.
- Verschillende verkeersstromen hebben een eigen plek op de weg.
- Fietsen en wandelaar gescheiden van auto.

De Loolaan in Apeldoorn is een belangrijke invalsweg naar het centrum van de stad. De monumentale laan wordt geflankeerd door lindes. Het zicht op Paleis Het Loo geeft de laan een koninklijke allure. De ruime opzet zorgt voor voldoende doorstroming van het verkeer zonder dat verschillende weggebruikers elkaar in de weg zitten.

De fietser - personalia

Niet iedere fietser is hetzelfde. Door onderscheid te maken tussen de verschillende typen ontstaat er een beter inzicht in hun behoeften.

De forens

- Outfit: normale kleding, een regenpak met slecht weer.
- Actieradius: nul tot vijftien kilometer.
- Start- en eindpunt van de rit: van de eigen woning naar een werk- of opleidingsbestemming.
- Overige kenmerken: de forens is er in alle soorten en maten, hij vervoert zichzelf op een oude fiets, dure stadfiets, e-bike of speed pedelec.
- Behoeften: prettige, comfortabele en directe routes, bij voorkeur in een aantrekkelijke stedelijke of landelijke omgeving. Snelheid is voor de forens van belang, zeker tijdens de ochtendtrip.

De recreant

- Outfit: normale kleding, gaat eropuit met mooi weer.
- Actieradius: nul tot zestig kilometer.
- Start- en eindpunt van de rit: van de eigen woning of vanaf een startpunt. Start- en eindpunt zijn hetzelfde. De omrijdpotentie is groot, de recreant is bereid om te fietsen voor een prettige (snelfiets) route of voor een bestemming onderweg.
- Overige kenmerken: de recreatieve fietser heeft een comfortabele fiets, vaak elektrisch. De doelgroep is divers, maar de groep senioren die regelmatig fietst wordt steeds groter en dus belangrijker.

- Behoeften: de recreant hecht aan voorzieningen en bezienswaardigheden onderweg, zoals landschappen, stadsgezichten, horeca en cultuurhistorische iconen. Hij houdt van afwisselende routes, door stad en land, en liefst door groene gebieden. Aangegeven routes zijn geen must maar wel handig.

De sportieveling

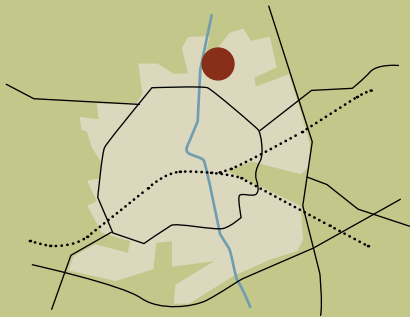
- Outfit: sportkleding en helm, schoenen voor klikpedalen.
- Actieradius: vijftien tot tweehonderd kilometer. Er zijn grote verschillen in de groep sportievelingen. MTB'ers fietsen meestal kortere afstanden dan de wielrenner. De beginnende fietser fietst fors minder en op een lager tempo dan de gevorderde fietser.
- Start- en eindpunt van de rit: in de meeste gevallen is het start- en eindpunt de eigen woning. De sportieveling fietst bij voorkeur routes die hij kent. Bij uitzondering bezoekt de sportieveling een onbekend gebied, en fietst via GPS een vooraf uitgezette route. De omrijdpotentie is groot.
- Overige kenmerken: de MTB'er heeft andere behoeften dan de wielrenner. Ze kunnen wel gebruikmaken van dezelfde voorzieningen (bijvoorbeeld parkeerplekken). Behoeften: aantrekkelijke landschappen waar de 'doorfietsfactor' zwaar weegt. Er zijn zo min mogelijk oversteken, en oponthouden op de route. Ook is er zo min mogelijk hinder van andere verkeersdeelnemers. Het kunnen rijden van verschillende routes binnen een gebied is een pré.

Slimme ondernemers spelen in op de behoeften van sporters. **De Proloog in Amerongen** is zo'n café waar je welkom bent met je fiets nog in de hand en de modder aan je schoenen. Routes die je kunt fietsen zijn ook op hun website te vinden. De Proloog biedt werkplekken aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en heeft ruimte om vergaderingen, clinics of sportevenementen te houden.

Verkenning: Een uitnodigend Bedrijvenpark Apeldoorn Noord

Het bedrijvenpark Apeldoorn Noord bestaat uit twee delen: Noord I en Noord II. Noord I is al jaren in gebruik, Noord II is volop in ontwikkeling. Voor beide terreinen geldt dat ze monofunctioneel zijn ingericht, goed ontsloten voor de auto en dat de bereikbaarheid voor fiets en voetganger te wensen overlaat. Openbaarvervoerpunten zijn ver weg, fietsroutes naar de binnenstad ontbreken of zijn niet aantrekkelijk vormgegeven. De mogelijkheid om op het park een aantrekkelijk rondje te lopen is beperkt en de verbinding met de omgeving kan veel beter. Vooral in Noord I. Kortom: herkenbare thema's voor vele bedrijventerreinen in Nederland. Hoewel er wel groen is in Noord II, is de openbare ruimte niet aantrekkelijk voor een ommetje, lunchrondje, wandelend vergaderen of andere ontmoeting buiten.

Duurzaam ontmoeten en ommetjes

Het bedrijventerrein transformeert tot een gebied met een parkinrichting gericht op activiteit en ontmoeting, sportmogelijkheden, vindbare routing en een goede aansluiting op de omgeving. Door in te zetten op dubbelgebruik van functies, zoals bij de sporthal, wordt het gebied aantrekkelijker en ontstaat een wisselwerking met de naastgelegen buurt. De Vellertzoom vormt een belangrijke backbone die het bedrijvenpark en de naastgelegen buurt met elkaar verbindt. De oversteekbaarheid van de Vellertzoom wordt verbeterd en het talud wordt een vanzelfsprekend onderdeel van het Vellertpark. Rondom de school en de sporthal ontstaat een knooppunt waar bewegen, ontmoeten en sporten samenkomen in de openbare ruimte.

Sportief en gezond

Het streven van Bedrijvenpark Apeldoorn Noord is om bekend te staan als hét gezondste en sportiefste bedrijvenpark van Apeldoorn. Fietsgebruik wordt gestimuleerd door de fiets toegankelijkheid te verbeteren. Goede en snelle verbindingen met de stad zijn hiervoor essentieel. Maar ook goede faciliteiten op het terrein zelf zijn onmisbaar. Zoals fietsenstallingen en oplaadpunten, en douchemogelijkheden binnen de bedrijven. Het medegebruik van de sporthal voor werknemers stimuleert sporten. Wandelen wordt gestimuleerd door vergaderommetjes te faciliteren en bedrijven via een QR-code gelegenheid te geven om elkaar beter te leren kennen. Voor de echte sportievelingen worden bootcamproutes en een workout-plek gemaakt.

Groene verbindingen

Fysiek wordt een betere verbinding gemaakt met het groen van de aanliggende woonwijk de Vellertzoom en de Vellertheuvel. In de groenvoorzieningen zijn verschillende activiteiten mogelijk, zoals een bootcamp na het werk. Ook kan er getraind worden voor de Midwinter Marathon of andere wedstrijd, en worden zakelijke toernooien georganiseerd. Het gezamenlijk communicatiesysteem van de bedrijvenkring wordt gebruikt om dit te delen. Bij een gezonde plek hoort ook een duurzame en klimaatadaptieve omgeving, die verkoeling op warme dagen en voldoende wateropvang biedt. Ondernemers worden gestimuleerd om hun eigen terrein te vergroenen.

Buitenkans Trage netwerken

Leid snel auto- en
fietsverkeer om de
buurt heen

Zorg voor korte
afstanden naar
voorzieningen in
de buurt

Leg de prioriteit
op straat bij de
voetganger en het
spelende kind

Wandelen doe je
'gewoon' vanaf de
voordeur

Een goede, brede stoep
is de basis van een
traag netwerk

Werk met tijdelijke
maatregelen aan een
autoluwe omgeving

Parkeer de auto
uit het zicht

SCHOOL

Verbind
schoolomgevingen,
speelplekken en
woningen via een
traag netwerk

Maak schoolomgevingen autovrij

Ambitie 3

De straat als speeltuin

Buitenspelen is leuk. Kinderen ontmoeten andere kinderen en leren van elkaar. Spelen draagt bij aan het onder de knie krijgen van bewegingsvaardigheden. Door te spelen nemen kinderen waar, zijn ze actief bezig de wereld te onderzoeken, leren ze sociaal gedrag en creativiteit. Met plezier bewegen is een belangrijke stimulans voor een gezonde levensstijl. Een uitnodigende buitenruimte biedt kinderen van alle leeftijden de ruimte om samen op straat te kunnen spelen.

De wijk **Osseveld in Apeldoorn** is autoluw opgezet, dit bevordert spelen op straat.

Kom je buitenspelen?

Eén van de redenen dat kinderen minder buitenspelen is dat ze de speeltuinen saai vinden. Sommige speelplekken zijn inderdaad weinig uitdagend en spannend. De beschermende, risicomijdende houding van veel ouders en verzorgers draagt evenmin bij aan het buitenspelen. Terecht of onterecht, kinderen worden op risico's en onveilige situaties gewezen. Buiten is het gevaarlijk, pas op. Met drukke levens van twee werkende ouders wordt het steeds lastiger om tijd te vinden om met de kinderen buiten te spelen. Erg jammer, want buitenspelen is goed. Het is stressverlagend, het daagt je creativiteit uit, is sociaal, prikkelt de zintuigen en geeft je veel plezier. Niet alleen voor kinderen, maar ook voor ons als volwassenen. Door te spelen kunnen we even ontsnappen aan ons serieuze, drukke bestaan. Maar we doen het te weinig. Openbare ruimte kan niet alleen kinderen, maar ook volwassenen uitnodigen om los te komen en te spelen. Al is het maar even.

Rommelspeelplaatsen

Tijdelijke plekken
en braakliggende
bouwvelden
zijn creatieve
speelplekken

De Deense landschapsarchitect Carl Theodor Sørensen was de grondlegger van de rommelspeelplaats. Hij geloofde dat speelplaatsen de verbeeldingskracht van kinderen moesten reflecteren. Net als Aldo van Eyck geloofde hij dat speelplaatsen de creativiteit van kinderen moesten stimuleren. "De zandbak, de glijbaan en de schommel: de gemiddelde speeltuin is de droom van een bureaucraat en de nachtmerrie van een kind. Logisch toch, dat kinderen liever op bouwplaatsen en vuilnisbelten spelen?"

Sørensen kwam met iets nieuws: een speeltuin zonder regels en zonder wetten, waar kinderen zelf konden bepalen hoe ze wilden spelen. Hij ontwierp een prototype rommelspeelplaats in Emdrup, Kopenhagen. Hier konden kinderen naar hartenlust hun dromen en verbeelding verwezenlijken en hun creativiteit

Maak landjes
toegankelijk

en nieuwsgierigheid de vrije loop laten. Het bezwaar van bezorgde ouders dat de rommelspeelplaatsen onveilig zouden zijn, bleek ongegrond. Na een jaar spelen in Emdrup waren er hoogstens wat pleisters geplakt. En, zoals het motto van de Britse architect Lady Allen of Hurtwood klonk: "Liever een gebroken bot dan een gebroken geest."

"They can dream and imagine and make dreams and imagination reality, any rate a reality, which the child's mind is completely satisfied with. It is so obvious that the children thrive here and feel well, they unfold and they live. Of all the things, I have contributed to realize, the junk playgrounds the ugliest, for me, however, it is the most beautiful and best of my works." Sørensen

Wat zijn de leukste plekken om te spelen? Juist: de **ongeplande 'landjes'**. Tijdelijke plekken en braakliggende bouwvelden hebben een enorme aantrekkingskracht op kinderen. Dit geldt ook voor stukjes restructuur met bosjes, waar je hutten kunt bouwen en je kunt verstoppen. Even ontsnappen aan de orde. Hier zijn er geen regels waar kinderen zich aan moeten houden, ze kunnen hun creativiteit de vrije loop laten.

Spelen in de buurt

Hoe ziet de buitenruimte er als speeltuin eruit? Naast een uitdagende inrichting zijn de bereikbaarheid en veiligheid van speelplekken bepalend voor het gebruik. De ideale speelplek ligt op loopafstand van de woning en is via een veilige route te bereiken. Via rustige straten met brede stoepen of vrije voetpaden met voldoende ruimte voor een kinderwagen. Een veilige speelplek is een overzichtelijke speelplek met een heldere begrenzing. Zeker op grotere speelplekken moet aandacht worden besteed aan 'primaire behoeften': openbare toiletten, waterfonteintjes, voldoende prullenbakken en een plek om de baby te verzorgen die voor mannen en vrouwen toegankelijk is. Voldoende en aangename zitplekken zorgen ervoor dat ouders en verzorgers hun kinderen in het oog kunnen houden. Dit is de 'nieuwe basis op orde'.

En ja, uitdagende speelplekken zijn ook nodig in suburbane buurten en wijken waar alle huizen een achtertuin hebben. Speelplekken in de buurt zijn de ontmoetingsplekken voor kinderen (en hun ouders). Hier ontmoet je vriendjes, leer je socialiseren en samen te spelen.

Liever een paar grote, goede en uitdagende speelplekken dan veel kleine, onaantrekkelijke speelplekjes

Kinderen (en volwassenen) hebben uitdaging nodig om spelen leuk te vinden. Goede speelplekken kunnen inspelen op de volgende ontwikkelvaardigheden:

- Mogelijkheden tot allerlei soorten beweging.
- Ruimte voor socialisatie en samenkomst.
- De mogelijkheid tot constructie, om dingen samen te stellen en te bouwen.
- Ruimte voor fantasie en verkenning, waar kinderen kunnen creëren en ontdekken.
- Ruimte voor rust, waar kinderen zich even kunnen terugtrekken.

Ruimtelijk kan er gewerkt worden met de volgende bouwstenen om dat voor elkaar te krijgen:

- Reliëf – hoogteverschillen.
- Beplanting.
- Beschutting.
- Natuurlijk water, ondiep en met (een lichte) stroming.
- Water, zand en modder.
- Losse natuurlijke elementen (hout/recycling materiaal).

Speelplekken zijn sociale ontmoetingsplekken, kinderen ontmoeten er hun vriendjes, ouders andere ouders

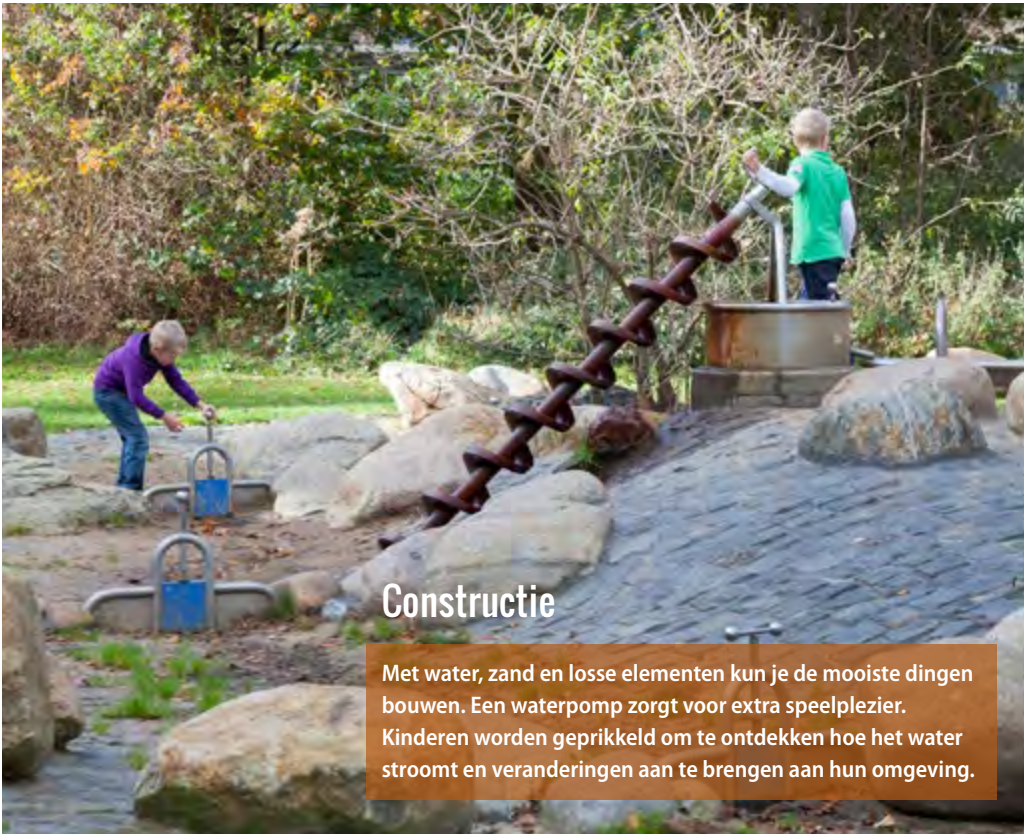
Beweging

Bewegen kan op vele manieren gestimuleerd worden. Klimmen en balanceren zijn heel goed voor de ontwikkeling van de motoriek en nodigen kinderen uit om te bewegen. De hoogte vormt een extra uitdaging die kinderen maar wat graag aangaan om over iedereen heen te kunnen kijken.

Socialisatie

(Natuur)speelplekken waar wat te ontdekken valt zijn spannend en leerzaam. Samen op zoek naar kikkerdril of visjes gaat nooit vervelen. Maar spelen wordt pas echt leuk als je het samen doet: elkaar uitdagen en laten zien wat je gevonden hebt, zo wordt spelen vanzelf een sociale aangelegenheid.

Constructie

Met water, zand en losse elementen kun je de mooiste dingen bouwen. Een waterpomp zorgt voor extra speelplezier. Kinderen worden geprikkeld om te ontdekken hoe het water stroomt en veranderingen aan te brengen aan hun omgeving.

Fantasie en verkenning

Tijdelijkheid, landjes die niet gebruikt worden, terreinen die bouwrijp gemaakt worden, zand dat aan het wachten is op een bestemming, je kunt het zo gek niet bedenken of kinderen zien er een spannende speelplek in. Door ze die ruimte ook te geven worden hun fantasie en creativiteit geprikkeld. Samenwerken aan een bouwwerk is goed voor hun cognitieve en sociale ontwikkeling, en daagt uit tot het bedenken van nieuwe dingen.

Rust

Goede speelplekken houden rekening met rust. Er worden plekken gemaakt waar kinderen zich even kunnen onttrekken aan de drukte, en de andere kinderen of hun ouders van een afstandje in de gaten kunnen houden.

A woman in a black and white striped dress is spraying water from a red hose onto a group of children playing in a schoolyard. The children are running and playing in the water. The school building is in the background.

Met mooi weer hebben kinderen weinig meer nodig voor speelplezier dan een toegankelijke, veilig speelplek en een watersproeier. Dit schoolplein midden in de buurt, van basisschool **de Vuurvogel in Malden**, is daar een goed voorbeeld van.

Iedereen zijn plek

Kleine kinderen spelen in en om het huis, onder toezicht van de ouders. Het begint met aantrekkelijke brede speelstoepen en bespeelbare woonomgevingen. Beter een goede, brede stoep en enkele aantrekkelijke, grotere plekken in de buurt dan kleine, schaduwrijke overhoeken met obligate wipkippen op de hoek van iedere straat. Ouders nemen hun jonge kinderen ook met gemak mee naar grotere speelplekken in de buurt – in de kinderwagen, op de loopfiets of mee op de fiets. Iets oudere kinderen ontmoeten andere kinderen in hun straat en eigen buurt. Binnen het veilige bereik van de ouders of verzorgers. De straat of het woonerf moeten bespeelbaar zijn. Het schoolplein of een trapveldje in de buurt is via het trage netwerk te bereiken. Grotere, uitdagende speelplekken elders in de stad bezoeken kinderen samen met hun ouders. Jongeren zoeken een plek waar ze met vrienden kunnen samenkomen of hangen en waar ze af en toe een balletje kunnen trappen, terwijl de meiden een plek hebben om te kletsen en toe te kijken – of gewoon meedoen.

Het succes van een speelplek is afhankelijk van de plek, de toegankelijkheid ervan en de veiligheid

De Speeltuinbende

De Speeltuinbende is een initiatief van Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind. De Speeltuinbende staat voor samen spelen, met en zonder beperking. Ook kinderen met een handicap hebben recht op (buiten)spelen en vooral samen met kinderen die geen handicap hebben. Zo ontmoeten ze kinderen uit de buurt en kunnen ze vriendschappen sluiten in hun eigen omgeving. Om dat mogelijk te maken moeten speelplekken toegankelijk zijn voor kinderen met een beperking. Ze hebben geen behoefte aan een speelplek speciaal voor hen, ze willen meedoen. De Speeltuinbende is een testteam van kinderen met en zonder handicap. Door het onderwerp bespreekbaar te maken en door actief samen speeltuinen te bezoeken en te testen leveren ze een belangrijke bijdrage aan het toegankelijk maken van speelplekken. De stichting van het Gehandicapte Kind hanteert de volgende richtlijnen voor een speelplek waar samen gespeeld kan worden: honderd procent welkom, zeventig procent toegankelijk, vijftig procent bespeelbaar.

Verschillende leeftijdscategorieën

Baby & peuter 0-3 jaar

Baby's en peuters maken een snelle ontwikkeling door. Ze leren dingen vasthouden, grijpen, rollen, zitten en later lopen, traplopen en rennen. Beweging is solitair van aard (schommelen, glijden, klimmen, fietsen) en veelal individueel.

Ruimtelijke eisen

Uitdaging: een beschutte speelplek in een veilige omgeving en in het zicht van volwassenen. Overgangszone tussen privé en openbaar is interessant: een voortuin, een brede stoep of een autovrije straat met kleine spelaanleidingen zoals bomen, hoogteverschillen, plassen, gazon en natuurlijke materialen (water, zand, klei, los materiaal zoals takken en stenen).

Nabijheid: kinderen van nul tot drie jaar spelen dicht bij huis, onder toezicht oog van de ouder of verzorger. Stoepen zijn breed zodat kinderen voor de deur op straat kunnen spelen. Speelplekken in de buurt worden samen met de ouder of verzorger bezocht. De route ernaartoe moet voor beiden interessant zijn; een prettige route om te wandelen met voldoende ruimte voor de kinderwagen. De route naar de speelplek biedt spelaanleiding, waardoor het kind graag zelf wil lopen. Kleine (besloten) speelplekken in de buurt worden bezocht samen met ouders, verzorgers, of het kinderdagverblijf.

Veiligheid: het kind is afhankelijk van de ouders. Ouders moeten hun kinderen continue in de gaten kunnen houden. De speelplekken hoeven niet groot te zijn, wel overzichtelijk en beschut. De speelplekken zijn afgekaderd, zoals een zandbak. Valpreventie is belangrijk en als er water is, dan geen groot en diep water maar een kleine waterplas. De routes naar de speelplek zijn veilig voor het kind, met oog op het verkeer.

Geluid

Klimmen

Zitplekken voor ouders
en verzorgers

Plekken en kleine ruimtes

Springen

Water

Zand

Kruipen

Spelen met
elementen

Lopen

Balans

Afbakening

De wijk Osseveld in Apeldoorn had te kampen met weinig openbare ruimte, en een grote speeldruk op de bestaande openbare ruimte. Er was een wens voor een natuurlijke speelplek in de wijk. De nabijheid van twee basisscholen en het kinderdagverblijf maakte **buurtspeelplek de Keerkring** een logische plek in de buurt. Door slim om te gaan met de openbare ruimte kon een grotere speelplek worden gerealiseerd. Een heldere en goed ontworpen afcheiding zorgt voor sociale controle en voor draagvlak binnen de buurt.

Kleuter 4-6 jaar

Kinderen in deze leeftijd gaan graag uitdagingen aan. Ze houden van klimmen en blijven proberen om hoger te gaan. Kinderen zijn op elkaar gericht en leren veel via imitatie. Verstoppelen, schommelen, glijden, klimmen, steppen, fietsen en springen zijn favoriete spelelementen.

Ruimtelijke eisen

Uitdaging: kinderen hebben een beschutte speelplek nodig, spelen graag in een veilige omgeving in nabijheid van volwassenen. Het terrein dat ze ontdekken wordt groter en er wordt samen gespeeld. Ontmoeten van vriendjes wordt belangrijker. De overgangszone tussen privé en openbaar is interessant (voortuin, autovrije straat) en speelplekken in de directe omgeving van de woning – op kleine afstand. De route naar de speelplek is veilig en zelfstandig te nemen door het kind. Ideale inrichting van de ruimte: paden, hoogteverschillen, plassen, gazon en natuurlijke materialen (water, zand, klei, los materiaal zoals takken en stenen).

Nabijheid: de autonomie van het kind wordt groter en speelplekken dicht bij huis (achterstraat, woonerf, straat) kunnen op eigen initiatief worden bezocht, mits de route ernaartoe veilig en overzichtelijk is. Grotere, uitdagende speelplekken verder weg worden bezocht samen met ouders of verzorgers (bijvoorbeeld een natuurspeelplaats).

Veiligheid: de ouder en verzorger is niet continue aanwezig, maar is wel dichtbij en snel ter plaatse. Speelplekken zijn overzichtelijk, bieden beschutting en er is voldoende sociale controle op de speelplek. Ouders hebben de wetenschap dat het veilige plekken zijn. Routes zijn veilig voor het kind, straten zijn autovrij of autoluw. Autoparkeren wordt zo georganiseerd dat kinderen overzicht kunnen houden op straat (bijvoorbeeld woonerven).

In grote(re) speeltuinen is de basis op orde:
er zijn toiletten, waterfonteintjes en een
plek om te zitten en je eigen broodje te eten

Spelen is een uitje, ook voor de ouders. Er zijn grote speelplekken in de stad, of daarbuiten, zoals **stadspark Berg & Bos** in Apeldoorn, om op een vrije dag te bezoeken. Deze speelplekken zijn gratis en toegankelijk voor alle doelgroepen. Het is belangrijk te investeren in een paar hele uitdagende speelplekken in plaats van een beetje te investeren in veel plekje. Deze speelplekken zijn niet alleen geschikt, aantrekkelijk en toegankelijk voor kinderen, maar zijn een ontmoetingsplek voor iedereen. Ook opa en oma gaan graag een dagje mee naar de speeltuin.

Schoolkind 6-12 jaar

Kinderen van deze leeftijd zijn sterk op elkaar gericht en beginnen een sterkere competentiedrang te ontwikkelen. Ze nemen meer risico's en zijn meer gericht op snelheid bij sport en spel (fietsen, skaten, skeeleren, schaatsen, balspelen).

Ruimtelijke eisen

Uitdaging: behoefte om in klein groepsverband te spelen en te communiceren. Verstoppertje, fietsen, voetballen, enzovoort. Kinderen van zes tot twaalf jaar hebben behoefte aan veelzijdig bewegen. Ze willen rondstruinen en van plek naar plek kunnen gaan. Diversiteit van verschillende speelplekken (asfalt, groen, tegels) op 'loopafstand' is belangrijk. Een speelterrein met elementen voor krachtmeting, hoogteverschillen, klimmen of glijden. Veldjes en rommellandjes bieden avontuurlijke speelplekken.

Nabijheid: een kind van zes tot twaalf jaar krijgt meer zelfstandigheid. De attractieve waarde van de achtertuin wordt minder, spelen met andere vriendjes buiten de eigen woning wordt belangrijker. Deze kinderen moeten zelfstandig naar plekken in de buurt toe kunnen gaan, hier ontmoeten zij hun vriendjes om mee te spelen. De routes zijn veilig, ouders en verzorgers hoeven zich geen zorgen te maken. De loopafstand wordt bepaald door de trage netwerken, grote wegen en hiërarchie in de buurt en wijk. Er moeten goede, veilige routes naar uitdagende speelplekken in de buurt zijn.

Veiligheid: kinderen van zes tot twaalf jaar zijn steeds minder kwetsbaar en mogen meer van hun ouders of verzorgers. Speelplekken worden groter met meer mogelijkheden voor spel. Ouders weten niet altijd waar hun kinderen zijn, maar ze spreken samen af waar ze elkaar kunnen vinden. De routes zijn veilig voor het kind: brede stoepen en pleintjes, autovrije- en autoluwe straten en veilige fietsroutes. Autoparkeren is zo georganiseerd dat kinderen én ouders overzicht kunnen houden.

Grote speelplekken in de buurt, zoals **speeltuin Kindervreugd** in Apeldoorn, hebben een grotere attractiviteit dan kleine overhoeken. Investeer in enkele grotere plekken inde buurt waar je verschillende leeftijdsgroepen tegelijkertijd kunt bedienen. Ontwerp plekken die voor meerdere doeleinden te gebruiken zijn. Bankjes, koffie en een toilet maken de plekken compleet.

Skatepark Omnispot in Apeldoorn is een levendige ontmoetingsplek die uitdaagt tot bewegen. Kinderen bezoeken het park met hun ouders om te steppen. Jongeren ontmoeten hier hun vrienden om samen te skateboarden of naar anderen te kijken.

Puber 10-15 jaar

Spelen maakt langzaam plaats voor de behoefte aan sportieve activiteiten en ontmoeting. Spelen wordt veelal gedaan in de vorm van wedstrijd- en regelspel.

Ruimtelijke eisen

Uitdaging: openbare ruimte wordt beschouwd als een sociale ontmoetingsplek. Het is een plek van vrijheid, buiten het zicht en bereik van bijvoorbeeld ouders en verzorgers. Specifieke plekken worden bezocht – verder weg dan de directe omgeving van de woning – om verschillende redenen: hier zijn vrienden of (specifieke) activiteiten te vinden, zoals voetballen, bmx of skateboarden.

Nabijheid: bereikbaarheid wordt belangrijker dan nabijheid. Kinderen hebben inmiddels een grotere actieradius en kunnen zelfstandig verder weg (ook naar een andere buurt), te voet of met de fiets. Ze spreken af met vrienden, ook buiten de eigen buurt, op bijvoorbeeld voetbalveld, playground of bij de skatebaan.

Veiligheid: de veiligheid van de speelplek zelf staat minder ter discussie, wel van de omgeving. Is het veilig om zelfstandig hiernaartoe te fietsen? Zijn er geen vervelende andere kinderen? Kun je voor het donker thuis zijn? Hoe kan ik je bereiken? Sociale controle van de omgeving is van belang bij vertrouwen van ouders en verzorgers over de veiligheid van de plek.

Adolescent 15-23 jaar

Deze groep heeft – net als de pubers – behoefte aan plekken voor sportieve activiteiten en ontmoeting.

Ruimtelijke eisen

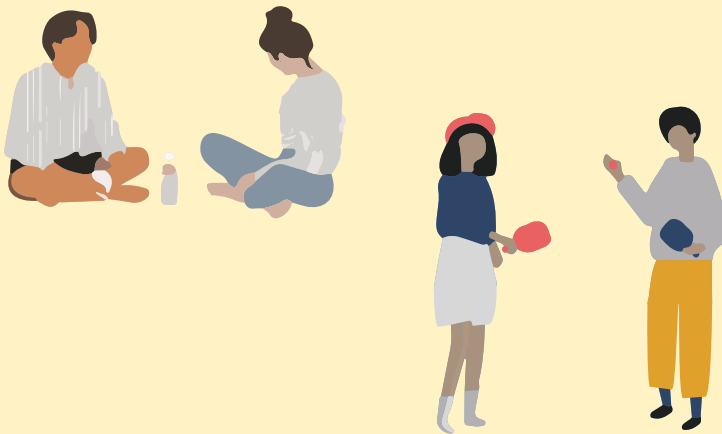
Uitdaging: net als bij de puber wordt de openbare ruimte beschouwd als een sociale ontmoetingsplek. Bewegen is een van de redenen om af te spreken. Ontmoetingsplekken zijn soms uit het zicht, soms juist in het zicht. De motoriek is volgroeid en adolescenten hebben hun maximale spierkracht bereikt. Dit willen ze graag trainen, en in sommige gevallen showen zoals bij urban sports.

Nabijheid: bereikbaarheid is belangrijker dan nabijheid. Hoe meer vrienden er te vinden zijn, hoe beter de afspreekplek, hoe meer ze bereid zullen zijn verder weg te gaan. De wijk is niet meer groot genoeg, ze bewegen zich door de hele stad. Hun actieradius is even groot als die van hun ouders.

Veiligheid: ouders en verzorgers hebben niet veel meer te zeggen over hun kinderen en weten ook lang niet altijd waar ze uithangen. Veiligheid is dan ook een aspect dat de adolescent vaak zelf overweegt.

Voor adolescenten is de openbare ruimte een sociale ontmoetingsplek. Buiten het zicht van ouders kunnen afspreken met vrienden om een balletje te trappen, of gewoon om te hangen. Een overdekte hangplek of bankjes langs een sportplek of in het park, zoals bij **de Kwartjesfontein in het Verzetsstrijderspark in Apeldoorn**, zijn favoriet.

De straat is bij uitstek een plek om te bewegen, te spelen, te verblijven en elkaar te ontmoeten. Verkeersruimte kan weer verblijfsruimte worden, door een straat (tijdelijk) te transformeren naar een speelstraat of een leefstraat. Een flexibele ruimte, zoals **de grindbermen langs de Loolaan in Apeldoorn**, maken meervoudig gebruik mogelijk.

Volwassenen 23+

Jongvolwassenen zijn op de top van hun lichamelijk kunnen. Deze periode is geschikt voor topprestaties op het gebied van sport. Hierna begint het biologische verouderingsproces.

Ruimtelijke eisen

Uitdaging: bewegen is een reden voor ontmoeting. Ook volwassenen blijven spelenderwijs bewegen, door bijvoorbeeld in het park met vrienden af te spreken en een potje te voetballen. Ontmoetingsplekken zijn makkelijk te vinden, en bieden ruimte voor spellen naar eigen inzicht. Speelplekken zijn zo ingericht dat het ook volwassenen uitnodigt om er te spelen.

Nabijheid: volwassenen hebben behoefte aan plekken die nabij zijn én plekken die goed bereikbaar zijn. De eerste zijn plekken in de buurt, de tweede zijn grotere plekken in de stad waar ze met (meerdere) vrienden bijeen kunnen komen. Met name parken zijn goede afspreekplekken en bieden de ruimte.

Veiligheid: plekken waar wordt afgesproken moeten aangenaam en gezellig zijn.

Leren van Apenheul

Apenheul is sinds 1971 een icoon in Apeldoorn. Het park is al jarenlang een mooi voorbeeld van een aantrekkelijke en uitnodigende buitenruimte. Apenheul heeft als missie om mensen nog meer liefde voor de natuur te laten voelen. De dieren leven in mooie grote gebieden, mens en dier worden dicht bij elkaar gebracht. Daarnaast biedt het park vele mogelijkheden voor educatie en spelen gebaseerd op het thema apen. De laatste jaren heeft Apenheul nog veel meer spel en educatie ontwikkeld en heeft vooral goed nagedacht hoe het park wordt beleefd door de ogen van het kind. Hoe maak je leerzaam ook leuk en speels?

Een speelse, luchtige educatieve beleving staat centraal. Het creëren van spiegelmomenten met apen, zowel fysiek als qua gedrag, maakt Apenheul echt onderscheidend. Voorbeelden zijn talrijk. Spring jij net zo ver als een aap, ben je net zo sterk als een gorilla? Of ga je slingeren op een rek naast de gibbons die precies hetzelfde doen? De stoere, speelse inrichting is bijzonder, tastbaar en herkenbaar en gebaseerd op echte feiten, dus ook leerzaam en zoveel mogelijk interactief. Overal wordt gebruik gemaakt van natuurlijke en duurzame materialen.

Op het terrein zijn diverse sprokkelpaadjes gecreëerd naar kleine ontsnappingsplekjes net van het grote pad af. Zo kunnen kinderen zelf op ontdekking en daarna weer veilig op het hoofdpad terugkomen bij hun ouders. Deze mini-expedities worden door de kinderen enorm gewaardeerd. Duitse gasten benoemen dit zelfs actief en geven aan dat zij dit in hun eigen land niet vaak zien. Kinderen krijgen ook een eigen apenspeurkaart mee. Om dit nog leuker te maken kan er een expeditiepakket gekocht worden, bestaande uit een rugzakje met verrekijker, pet en notitieblok.

Apenheul is een belangrijke speler in Apeldoorn en fungeert als een park waar veel bewoners via een abonnement veelvuldig gebruik van maken. Daarnaast draagt Apenheul bij aan diverse activiteiten voor bewoners en is een mooie wisselwerking ontstaan met de stad. Zo is er het programma Apentrots, waarbij Apeldoornse kinderen via een gratis lesprogramma, dat speciaal is gemaakt voor leerlingen uit groep zeven, leren over bewegen, gezonde voeding en apen. De gemeente Apeldoorn investeert ter ere van het vijftigjarige jubileum van Apenheul in een interactieve speur en speeltocht door de binnenstad. Ook komt het opblaasbeeld van gorilla Baboe weer op de toren van het gemeentehuis. Daarnaast kijken de gemeente en Apenheul naar nieuwe concepten voor spelen in de buitenruimte voor de kleintjes. Altijd op zijn aaps natuurlijk.

Het aanleggen van een veilige verbinding tussen verschillende speelplekken in **de Apeldoornse wijk Heeze** is een van de succesfactoren. Speeltoestellen, verspreid door de buurt, zijn met elkaar verbonden en vormen één groene speelzone. De grote weg – die voorheen een barrière vormde – is geen obstakel meer. Wensen van de kinderen uit de buurt zijn in vervulling gegaan met de toevoeging van een skeelerbaan en een waterspeelplek. Om de kosten te drukken is er zoveel mogelijk materiaal uit andere buurten van Apeldoorn hergebruikt.

Denk in netwerken in plaats van plekken

Werken aan een kindvriendelijke stad: speelweefselmethodiek

De herontwikkeling van een groenstrook tot SpeelZone in de Apeldoornse wijk Heeze is het resultaat van een pilotproject van Jantje Beton. Het project is uitgevoerd in samenwerking met de gemeente Apeldoorn en woningstichting Ons Huis. In de pilot is geëxperimenteerd met nieuwe maatregelen en werkwijzen: de speelweefselmethodiek. De speelweefselmethodiek biedt een gebiedsgerichte aanpak waarbij de verbinding wordt gezocht met andere ruimtelijke structuren zoals groen, water en mobiliteit – gericht op het uitbouwen van het speelweefsel binnen een buurt. Routing en bespeelbaarheid van de netwerken zijn even belangrijk als de speelplek zelf. Het ontwerp voor de SpeelZone is tot stand gekomen samen met de kinderen uit de buurt en gebaseerd op het idee dat kinderen overal kunnen en willen spelen (en niet alleen op afgebakende, formele speelruimten). Door de kinderen mee te laten denken is ingezet op eigenaarschap, en is het echt de SpeelZone van de kinderen zelf geworden.

Routes naar de speelplek zijn net zo belangrijk als de speelplek zelf, en vormen samen een aaneengesloten netwerk

Stappenplan

De speelweefselmethodiek, die is ontwikkeld in Vlaanderen, vraagt om een nauwe samenwerking met andere gemeentelijke diensten. Solitair investeren in speelplekken is moeilijk én een gemiste kans.

- Stap 1. Alle plekken, voorzieningen en verbindingen die voor kinderen relevant zijn, worden in kaart gebracht.
- Stap 2. Op basis van de analyse wordt een knelpunten-, potentie- en kansenkaart gemaakt. Het gaat daarbij om plekken, routes en gebieden die potentie hebben, maar nog niet als zodanig gebruikt worden, plekken die barrières vormen en plekken die onderdeel zijn van ruimtelijke projecten en een kans kunnen bieden.
- Stap 3. Er wordt een gewenste ruimtelijke structuur gemaakt samen met bewoners en gebruikers. Er is aandacht voor herinrichting van de bestaande openbare ruimte, toevoegen van plekken voor kinderen, toevoegen van publieke ruimte met aandacht voor kinderen, vergroten van publieke ruimtes door deze te bundelen en anders in te richten en om het uitbouwen en versterken van bestaande verbindingen door een traag netwerk te creëren.
- Stap 4. Bovenstaand plan met de gewenste speelweefselstructuur moet nu werkelijkheid worden. Elementen uit het speelweefselplan moeten ook in andere ruimtelijke plannen (structuurplannen, mobiliteitsplannen, groenstructuurplannen, enzovoort) worden ingebracht om tot uitvoering te komen.

Buitenkansen De straat als speeltuín

SCHOOL

Het succes van de
speelplek hangt af van
de toegankelijkheid en
veiligheid ervan

Speelplekken zijn sociale
ontmoetingsplekken

Koester de ongeplande landjes

Maak een bespeelbare woonomgeving die begint met een brede stoep en een veilige straat

Durf te kiezen voor minder, maar mooie grote speelplekken

Zorg in grotere speeltuinen voor openbare toiletten, waterfonteinjes en een plek om te zitten

Ambitie 4

Het dorpse in de wijk

Een uitnodigende buitenruimte stimuleert het verblijven en ontmoeten. De nabijheid van voorzieningen zorgt ervoor dat buurtbewoners elkaar tegenkomen. Koester en versterk de kwaliteit van de Nederlandse buurten met alle voorzieningen – voor kinderen, volwassenen en ouderen – en zorg dat ze aansluiten bij de veranderende behoeften. Een uitnodigende buitenruimte vormt de basis voor een sterk, sociaal netwerk waar buurtbewoners elkaar kennen en weten te vinden. Ouderen kunnen langer zelfstandig in de eigen buurt blijven wonen. Hier kennen ze de mensen, is het sociaal contact dichtbij en voelen ze zich veilig.

De vijftienminutenstad

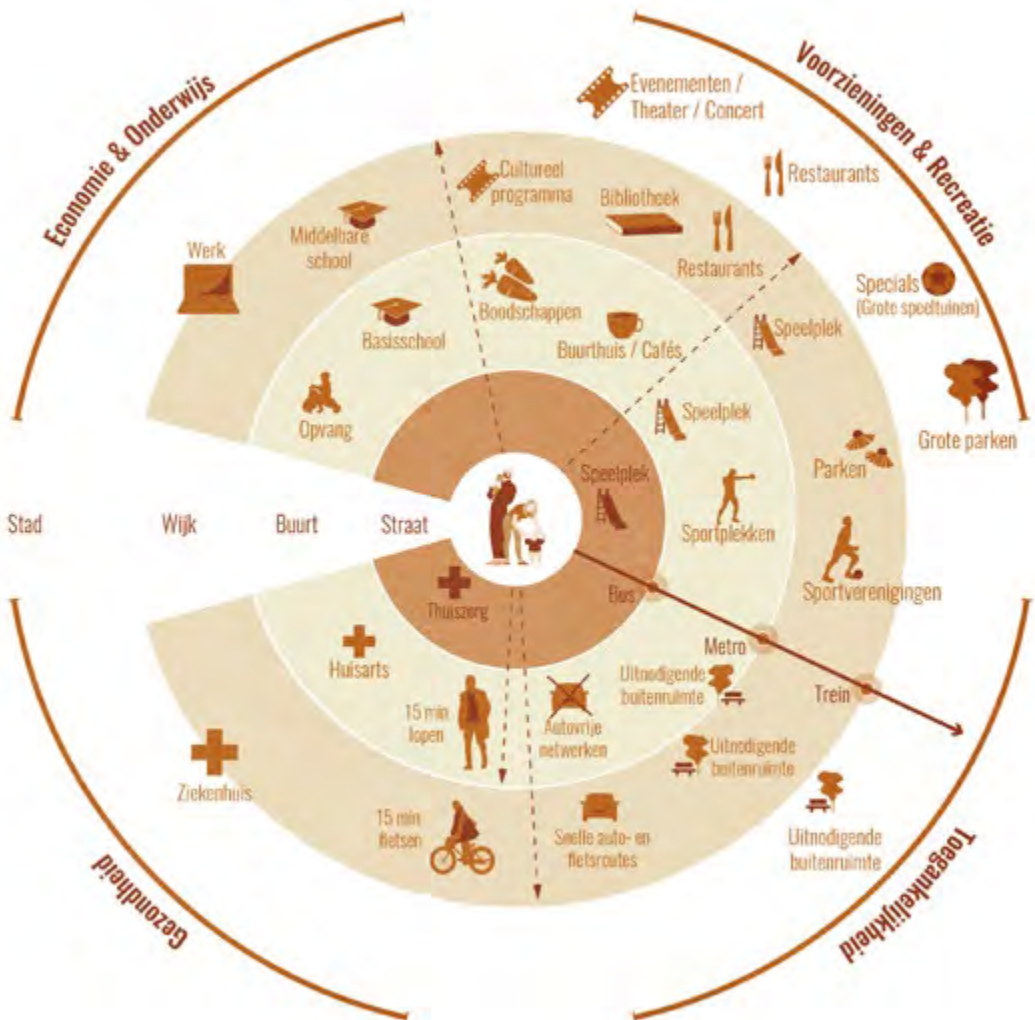
De gedachte dat contact stimuleren in de buitenruimte bijdraagt aan een prettige woonomgeving is niet nieuw. Veel naoorlogse wijken zijn gebaseerd op de zogenaamde wijkgedachte. Wijken waar buurtvoorzieningen nabij zijn en de minder frequent gebruikte stadsvoorzieningen op grotere afstand kunnen liggen. Stedelijke wijken waar op een dorpse manier kan worden gewoond. Goede voorbeelden zijn te vinden in de modernistische jarenzestigwijken en de 'bloemkoolwijken' uit de jaren 1970 en 1980. De buurtvoorzieningen zijn lopend en fietsend te bereiken en er is veel groen waar mensen elkaar ontmoeten. De kwaliteiten van deze buurten leren we steeds meer waarderen.

Blijvende aandacht voor toekomstbestendigheid van buurtcentra, zeker met het oog op een vergrijzende samenleving

Voorzieningen binnen de buurt en wijk zijn gekoppeld aan trage netwerken

Het concept van de 'vijftienminutenstad' heeft een sterke verwantschap met dit soort wijken. Alle voorzieningen die je op dagelijkse basis nodig hebt, zijn bereikbaar binnen vijftien minuten wandelen of fietsen. Dit geldt eveneens voor de commerciële voorzieningen en het werk. Het zorgt voor buurtgebondenheid en meer contact in de buurt. De vijftienminutenstad is een aantrekkelijk concept dat perfect aansluit bij de Nederlandse steden met hun compacte stadsstructuur. De basis is er, maar het vraagt wel om het verlaten van de starre functiescheiding tussen wonen, werken en voorzieningen. De vijftienminutenstad is ontworpen vanuit het perspectief van de voetganger en de fiets in een stedelijke context. Je gaat te voet of met de fiets, omdat dit de snelste en meest aantrekkelijke manier is. Toch is de praktijk weerbarstiger. In Nederland zijn de afstanden tussen de stedelijke regio's beperkt, dit leidt tot veel (woon-werk)verkeer op de middelgrote afstanden – een afstand waarvoor de auto ideaal is. Lang niet iedereen werkt binnen vijftien minuten fietsen van de woning en velen zijn autoafhankelijk. Vanuit de suburbane woonwijken ben je met de auto snel op je werk. De sleutel zit in het losweken van deze middellange dagelijkse autotrip van de rest van het vervoerspatroon. Thuiswerken tijdens de coronapandemie leert ons dat als deze autotrip vervalt, we de rest van de dag prima afkunnen zonder auto. Dit vraagt om slimme parkeervoorzieningen in de buurt (geconcentreerd, op afstand, in parkeerhubs) en concurrerend openbaar vervoer met goed voor- en natransport.

Alle wijk- en buurtvoorzieningen zijn binnen vijftien minuten wandelen of fietsen te bereiken

Ontmoeten doe je voor de deur

Een dorps gevoel begint bij het kennen van je buren, je komt elkaar tegen op straat. Veel van deze ontmoetingen vinden plaats bij de voordeur, op de stoep, in de voortuin, in het binnenhof of in het portiek. Een goede relatie tussen de woning en buitenruimte is belangrijk voor een uitnodigende buitenruimte.

Het woonerf was in de jaren zeventig een interessante poging om ontmoetingen te stimuleren en de verhouding tussen individu en collectief vorm te geven. In een woonerf woon je aan een collectieve buitenruimte. Om het contact tussen woning en woonerf te stimuleren zijn (woon)keukens en semi-private ruimten (berging, entreezone, plek voor fietsen) aan de voorzijde van de woning gesitueerd. In de loop der jaren bleek dit een ongedefinieerde tussenzone met weinig kwaliteit. Bewoners plaatsen schuttingen en privatiseren de tussenruimte. De samenleving, en onze woonwijken als weerspiegeling hiervan, is afgelopen decennia individueler geworden. Dit zie je terug in onze woonwijken. De grens tussen privé en openbaar is strikter geworden. Gelukkig keert het tij. Met nieuwe collectieve woonvormen, collectieve voorzieningen en collectief gebruik van de buitenruimte wordt wederom gezocht naar een nieuwe balans tussen individu en collectief. Deze woonvormen hebben gezamenlijke ruimten – bebouwd of in de buitenruimte – in de vorm van bijvoorbeeld hoven, leefstraten of gezamenlijke dakterrassen. Plekken die ontmoeting en verblijf stimuleren.

Cruciaal is de directe overgangszone tussen woning en buitenruimte: de zogenaamde margezone. Dit is een zorgvuldig ontworpen en ondiepe buitenruimte voor de woning. De zone is goed afgebakend, tijdelijk gebruik wordt gestimuleerd door bankjes of speeltoestellen. De margezone wordt huiselijk gemaakt door een geveltuin of bloempotten. Dit zorgt voor aantrekkelijke en geleidelijke overgangen met veel ruimte voor interactie. Hier praat je met de buren, ontmoet je elkaar en spelen de kinderen samen. Door de duidelijke grens tussen privé en collectief worden oneigenlijke toe-eigeningen voorkomen. Koester hierbij ook de keuze om de leefruimten voor overdag (woonkeuken/kamer) aan deze zijde van de woning te oriënteren, het zorgt voor toe- en overzicht.

In De Groene Hoven in de wijk Kerschoten in Apeldoorn zijn verschillende woonvormen te vinden. Naast kleinschalig wonen voor mensen met dementie zijn er ook zorgwoningen. De appartementen zijn gesitueerd rondom een gemeenschappelijk binnenhof. De woningen op de verdieping zijn toegankelijk via een brede galerij, die tevens dienstdoet als balkon en als plek om elkaar te ontmoeten. Een gezondheidscentrum en een ontmoetingsplek bevinden zich om de hoek.

De overgangszone tussen voordeuren en collectieve ruimte is zorgvuldig ontworpen

Het carrévormige appartementencomplex **Groot en Klein Vijverdal** ligt in het noorden van Arnhem. De appartementen zijn geschakeld rondom een binnentuin, waar ook de voordeur aan grenst. De setting nodigt uit tot een praatje met de buren. Aan de buitenzijde hebben de appartementen direct zicht op de omringende natuur. De privé buitenruimte vormt een natuurlijke overgang naar het collectieve groen dat om het gebouw heen gedrapeerd is.

Toe-eigening van de ruimte

Het tijdelijk toe-eigenen van buitenruimte is een beproefd recept om de buitenruimte aantrekkelijker te maken en ontmoetingen te bevorderen. De bewoners kunnen (tijdelijk) een straat benutten voor een buurtfeest, het organiseren van een vakantie- of speelstraat, parkeerplekken inrichten als mini-moestuin of met gedeelde picknickbanken de straat omtoveren tot een terras. Ook tijdelijk ongebruikte ruimten bieden allerlei mogelijkheden voor collectieve initiatieven, zoals moestuinen en speelplekken.

Do it yourself!

Moestuin Havenpark in Apeldoorn is een collectief moes- en fruittuinproject. De daklozen- en verslaafdenopvang de Ambacht en een nieuwbouwwijk in Apeldoorn kijken op elkaar uit. Ertussenin bevindt zich duizend vierkante meter moestuin waar vrijwilligers, inwoners en cliënten van de opvang samenkomen. Hier wieden ze onkruid, en zaaien en oogsten ze groenten en fruit. Sommigen komen alleen langs voor een kop koffie en een praatje, en anderen voor een activiteit in 't Huussie in het midden van de tuin. Het tijdelijke initiatief van de moestuin heeft inmiddels een vaste plek gekregen in het nieuwbouwproject.

Nijmegen speelt in op de veranderende wensen van de bezoekers van de binnenstad. Van een 'place to be' naar een 'place to meet'. Eind 2019 is dit **'Flying Grass Carpet'** speciaal ontworpen voor Nijmegen. Een van de plekken die een boost kon gebruiken was het **Mariëburgplein** waar het kleed nu dagelijks wordt gebruikt door jong en oud om te spelen, te kletsen en zelfs jeu de boules te spelen.

In de zomer kamperen buurtbewoners drie dagen in eigen park, op de **buurtcamping Matenpark in Apeldoorn**. Drie dagen waarin vrijwilligers zorgen voor een goede sfeer en gezelligheid, samen met de rest van de kampeerders. Een gedeelte van de camping is gereserveerd voor burens die om financiële redenen niet op vakantie kunnen. Zij kamperen met een fikse korting.

In wijkparkje de **Vlindertuin in Apeldoorn** staat sinds 2018 een schaaktafel. Schaakacademie Apeldoorn organiseert hier regelmatig schaakmiddagen voor jong en oud.

Ontmoetingsplekken in de buurt

Wat zijn de moderne varianten van de dorpsbrink, het stadsplein en het buurtpleintje? De plekken waar men elkaar (toevallig) ontmoet? Veel buurtcentra met commerciële en publieke voorzieningen leiden een zieltoegend bestaan. Alleen de supermarkt en wat kleinere winkels te overleven. Dit vraagt om een andere strategie waarbij de aantrekkingskracht gevonden moet worden in de slimme mix. Ga onverwachte verbindingen aan: maak aantrekkelijke plekken rond buurtvoorzieningen, koppel scholen aan ouderenhuisvesting, verbind schoolpleinen met parken, combineer voorzieningen in een 'Kulturhus' en stel horeca (van bedrijven, scholen, verzorgingshuizen) open voor de buurt. Transformeer zieltoegende centra tot gebieden met woningen en ruimte voor kleine bedrijven. Concentreer de dynamiek. Ten slotte: maak de voorzieningen open en transparant. Leg inbandige collectieve voorzieningen, zoals een school- of bedrijfsrestaurant, bar van een sportschool of huiskamer voor ouderen, aan de buitenruimte. Ze zijn laagdrempelig, uitnodigend, transparant en laten je welkom voelen door bijvoorbeeld een terrasruimte of een grote raampartij.

Creëer plekken van samenkomst

De Eglantier in Apeldoorn is een mooi voorbeeld van een goed functionerend wijkcentrum. Het is niet alleen voor de auto, maar ook voor voetgangers en fietsers aantrekkelijk: een echte bestemming. Het toevoegen van woningen heeft tot verbreding van het totale woningaanbod geleid. Senioren hebben nu de mogelijkheid om te verhuizen naar een appartement binnen de eigen omgeving. Een opknapbeurt van de plintfuncties zorgt voor een aantrekkelijk aanzicht.

De Groene Hoven in de wijk Kerschoten in Apeldoorn, is een laagdrempelige ontmoetingsplek voor bewoners in de wijk. Er worden activiteiten aangeboden en er wordt samengewerkt met zorg- en welzijnsorganisaties, vrijwilligers en mantelzorgers die (professionele) begeleiding en ondersteuning bieden. De woningcorporatie voorziet gratis in de ruimte. Het organiseren van activiteiten wordt aan de bewoners en de zorg- en welzijnsorganisaties overgelaten. In de Groene Hoven bieden professionals een programma aan zoals yoga, een computercursus of handwerken. Er wordt driemaal per week een maaltijd voor vier euro geserveerd aan bewoners uit de buurt. Lekker eten onder het genot van een praatje met buurtbewoners.

Zorg voor laagdrempelige ontmoetingsplekken, in de openbare ruimte en in buurtvoorzieningen

Een buurt om oud in te worden

We worden steeds ouder en wonen steeds langer zelfstandig. Overheidsbeleid stimuleert de extramuralisering door alleen zorgbehoevende ouderen toe te laten tot een zorginstelling. Veel (vitale) ouderen blijven het liefst in hun eigen omgeving wonen. Dat is mogelijk door aanpassingen in de woning en woonomgeving. Ouder worden gaat vaak gepaard met verminderende mobiliteit en kleiner wordende sociale netwerken. Sociaal contact in de directe woonomgeving wordt daarmee steeds belangrijker; vereenzaming ligt op de loer. Zo lang mogelijk thuis blijven wonen vraagt niet alleen wat van de geschiktheid van de woning, maar ook van de woonomgeving.

Woningen voor senioren zijn nabij voorzieningen in de buurt

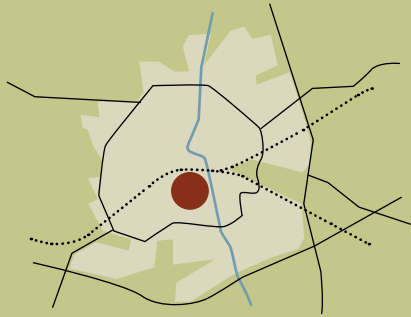
In een buurt om oud te worden liggen levensloopbestendige voorzieningen nabij en zijn er voldoende ontmoetingsplekken in de wijk. Naar de winkel gaan is een dagelijks uitje. Door de woningen op loopafstand hiervan te situeren, worden ouderen gestimuleerd dagelijks naar buiten te gaan. Ontmoetingsplekken in de buurt zijn cruciaal, in de buitenruime en in bebouwing. Deze ontmoetingsplekken zijn toegankelijk, laagdrempelig en bieden ruimte voor eigen programmering. Uiteraard zijn de ontmoetingsplekken prima te bereiken via frictieloze, trage netwerken. Denk hierbij aan goede bestrating die bij iedere weersomstandigheid veilig te bewandelen is met wandelstok of rollator. Veilige oversteekplekken met verkeerslichten die lang genoeg op groen staan, zit- en rustplekken (ook bij bus- en tramhaltes) en voldoende openbare toiletten. Dit is de 'nieuwe basis op orde'.

StadsAkkers in Apeldoorn is een initiatief zonder winstoogmerk. Er wordt gewerkt met vrijwilligers op een biologische tuinderij van tweeëneenhalve hectare. Ook mensen die wat extra begeleiding nodig hebben kunnen hier via de WMO terecht om te werken en te leren. Een gedeelte van de oogst wordt aan de Voedselbank geschonken. Om de kosten te dekken worden groenten aan restaurants en inwoners van Apeldoorn verkocht.

Verkenning: Menging in een vooroorlogse stadsbuurt

Brummelhof is een aantrekkelijke, gemengde vooroorlogse wijk pal achter het station. De buurt is ontwikkeld vanuit enkele langgerekte straten en de dorps sfeer is nog voelbaar. Er is een grote mix aan bebouwing, historisch gegroeid vanuit de linten die van noord naar zuid dwars door de buurt lopen. Het is een diverse buurt: van ouders met jonge kinderen tot senioren die hun hele leven lang al in deze buurt wonen. De wijk heeft veel eengezinswoningen met een achtertuin en relatief weinig (groene) openbare ruimte. Het dorps karakter dat de buurt oorspronkelijk kenmerkte is langzaam verdwenen, de auto heeft veel ruimte ingenomen. Er zijn weinig plekken in de openbare ruimte om samen te komen, een prettige wandeling te maken of te ontspannen.

Een buurt om te ontmoeten

In Brummelhof wordt ingezet op het maken en/of verbeteren van ontmoetingsplekken in de openbare ruimte. Er wordt bewust gekozen voor enkele grotere plekken die door meerdere doelgroepen gebruikt kunnen worden, zodat de voorwaarden voor ontmoeting optimaal zijn. Dit kan op een aantal manieren: bestaande plekken krijgen een kwaliteitsimpuls en worden beter toegankelijk en beter vindbaar, of er wordt ruimte gemaakt voor nieuwe plekken in de buurt en bewoners worden geprikkeld en geïnspireerd om zelf in actie te komen.

Een buurt van 0-99

In de toekomst is er meer ruimte voor verblijven in de buurt. Door het introduceren van trage routes ontmoeten mensen elkaar op straat, en is het een aangename wandeling naar het ontmoetingscentrum en de supermarkt. Straten zijn veilig en bespeelbaar, speeltuinen bereikbaar en veilig en er zijn ontmoetingsplekken zoals pleintjes met zitgelegenheid. Op deze manier kunnen ouderen langer zelfstandig blijven, maar worden ook ouders met jonge kinderen uitgenodigd om de buitenruimte intensiever te gebruiken. De buitenruimte van de Brummelhof doet recht aan de variëteit van haar inwoners: de Brummelhof is een wijk van 0 tot 99 met uitnodigende buitenruimte voor iedereen.

Een verbonden buurt

De groene plekken, ontmoetingsplekken en buurtvoorzieningen worden beter met elkaar verbonden. Bestaande buurtfuncties, voorzieningen en ontmoetingsfuncties worden beter toegankelijk gemaakt voor voetganger en fietser: het netwerk voor traag verkeer wordt uitgebreid met comfortabele en veilige routes. De auto blijft welkom, maar soms krijgt de trage weggebruiker prioriteit. Er wordt ingezet op een aantal straten die een andere en groenere inrichting krijgen en meer ruimte bieden aan de voetganger.

Samenwonen in de stad: een collectieve gedachte

In het tweede deel van de twintigste eeuw stond de woningbouwproductie centraal. Direct na de Tweede Wereldoorlog kampte Nederland met een groot woningtekort. Nieuwe woonwijken werden uit de grond gestampt om de woningnood het hoofd te kunnen bieden. Met de wijkgedachte in het achterhoofd werkten men aan de wederopbouw van Nederland. De wijkgedachte stond voor het creëren van grote wijken met eigen voorzieningen en faciliteiten.

In de jaren zestig en begin jaren zeventig zijn grote wederopbouw wijken op deze wijze ontwikkeld. In de periode daarna werd vooral suburbaan gebouwd in groeikernen in de zogenaamde 'bloemkoolwijken'. Hier werd contact met de burens aangemoedigd en het ideaal van het collectief en de gemeenschap nagestreefd. Contact in de openbare ruimte werd gestimuleerd, samen met het scheppen van een gevoel van saamhorigheid, identiteit, veiligheid en stabiliteit. In Apeldoorn zijn beide type wijken te vinden: Kerschoten en De Maten. Ze zijn representatief voor vele andere wijken in Nederland.

Apeldoorn groeide vanaf de jaren zestig sterk, mede door de komst van bedrijven als Fiat, Zwitsal, Refeda, Werklust en Phillips. Kerschoten, gelegen in Apeldoorn-Noord, was een van deze uitbreidingen. De wijk werd ontworpen tussen 1956 en 1958 in opdracht van de gemeente in samenwerking met woningbouwverenigingen Ons Huis, St. Joseph en De Goede Woning. Het plan omvatte negenhonderd woningen, een winkelcentrum, een van de eerste moderne bejaardenhuizen van Nederland én een royaal opgezet centraal park. Het plan werd uitgevoerd tussen 1958 en 1962. In 2010 kreeg het park de status van gemeentelijk monument. De Maten werd ontwikkeld in de jaren zeventig en tachtig. Laagbouw, besloten hofjes en gevarieerde bouwvormen in het groen overheersen. Dit was een reactie op de grootschaligheid van de jaren ervoor.

Het park ligt centraal in de wijk en verbindt groen en de belangrijke functies in de buurt, zoals de kerken, ouderenhuisvesting en een (autovrij) winkelcentrum

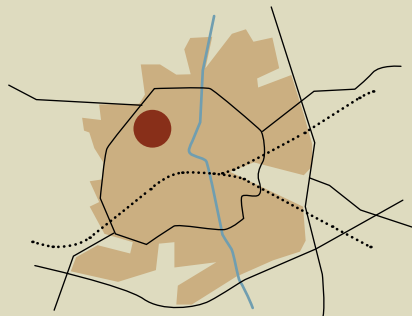

Kerschoten: het collectief in de wederopbouwwijken

De wederopbouwwijken waren een antwoord op de negatieve associaties met de stad. Veel steden werden gezien als vol, vervuilend en onveilig. In grote steden als Amsterdam en Rotterdam was dit goed te zien. Dorpse steden als Apeldoorn vertoonden een wat ander beeld. De wijkgedachte stond centraal. Er werd gewerkt aan nieuwe wijken waarin het gemeenschapsgevoel centraal stond. Het motto was licht, lucht en ruimte, wat zich vertaalde in een wijkinrichting met veel groen. De wederopbouwwijk typeert zich door een hiërarchische opbouw en afwisselende gebouwtypen en gebouwhoogten.

De wederopbouwwijk biedt kansen

De afgelopen jaren zijn veel van deze naoorlogse wijken in een negatieve spiraal terechtgekomen. De slechte staat van de bebouwing, het hoge percentage sociale huurwoningen en de zwakke sociaaleconomische positie van de bewoners

zijn achterliggende oorzaken. Veel van de wederopbouwwijken zijn al verbeterd. Aansluiten bij het karakter van de wijken is daarbij een belangrijk speerpunt. De opgaven van nu moeten worden verbonden met de kwaliteiten van de wijk.

De wederopbouwwijk biedt kansen. De ligging dicht bij de stad, het heldere onderscheid tussen hoofdwegen en secundaire wegen, de variatie aan woningen en het groen, bieden prima aanknopingspunten voor stedelijke vernieuwing. De architectuur van de woningen is pretentieloos, de plattegronden zijn praktisch en flexibel.

In de nieuwe wijken stond het gemeenschapsgevoel centraal, de collectieve groene ruimtes en pleinen waren hiervoor bestemd

De grote hoeveelheid groen biedt flexibiliteit, maar verbetering van de buitenruimte is een basisvoorwaarde voor geslaagde transformatie. De huidige buitenruimte is weinig uitnodigend: grootschalige, anonieme ruimten waar de auto domineert.

Zo'n zeventig jaar na de bouw van de wederopbouw wijken is de bevolkingssamenstelling niet meer dezelfde als toen. Nu wonen jonge gezinnen en starters naast de oorspronkelijke bewoners en een steeds groter wordende groep kwetsbaren in de samenleving. Ze leven weliswaar naast elkaar, maar van een collectieve wijkgedachte is geen sprake meer. Tegelijkertijd neemt het belang van de identiteit van de buurt toe. In een (centrale) openbare ruimte met een hoogwaardige inrichting raken de verschillende sociale leefwerelden elkaar. Een kwalitatief hoogwaardige ruimte draagt dan ook sterk bij aan de leefbaarheid van de wijk.

Het groen in de wederopbouw wijken is inmiddels volwassen. Nog steeds is het een (slapende) kracht van de wijk. Het is ontworpen als doorgaande structuur: een centraal park verknoopt het groen in de omliggende buurten. Oorspronkelijk was de groene ruimte een plek om te recreëren, buurtgenoten te ontmoeten en buiten te spelen in de buurt. Deze maatschappelijke behoeften zijn inmiddels veranderd. Veel mensen recreëren, sporten en ontmoeten elders of op een andere wijze.

Een robuust groen raamwerk verbetert de leefbaarheid van de wijk

Dat de samenleving aan verandering onderhevig is, bewijzen ook de erfafscheidingen in Kerschoten. Het privé-eigendom wordt steeds belangrijker: de collectieve tuinen hebben plaatsgemaakt voor privéruimtes. Het onderhoud van de collectieve tuinen bleek ingewikkeld en het wensbeeld

De overmaat aan groene ruimte biedt een kans voor de toekomstbestendigheid en leefbaarheid van de wijk

De relatie tussen privé en openbaar groen is helder met goede overgangen

van een rijwoning met 'eigen tuin' hardnekkig. Ooit was Kerschoten bedacht als één park, maar inmiddels is een groot gedeelte uitgepand en uitgegeven aan individuele eigenaren. Juist in de wederopbouw wijken ligt er een enorme kans om het groen in te zetten voor de leefbaarheid van de buurt. Tijd om de slapende kracht nieuw leven in te blazen.

Het issue is in belangrijke mate het eigendom van het groen. De semipublieke ruimten zorgen weliswaar voor het groene karakter in de wijk, maar maken ook het onderhoud ingewikkeld en de scheiding tussen privé en openbaar diffuus. Het heeft erin geresulteerd dat veel semiopenbaar groen is geprivatiseerd en dat het publieke groen weinig waarde heeft: onderhoudsarm kijkgroen. Het voegt weinig meer toe aan de wijk. De wijk en het groen kunnen weer van waarde worden als structurele keuzes worden gemaakt over de relatie privé-openbaar – 'haal de hekken weg' – en de

inrichtingskwaliteit van het publieke groen. Zorg voor subtiele overgangen tussen privé en openbaar waardoor bewoners hun privacy houden, maar wel 'wonen aan het landschap'. Richt het groen ook zodanig in dat het appelleert; en dat is meer dan onderhoudsvriendelijk kijkgroen.

De oorspronkelijke, hiërarchische opbouw van de wederopbouw wijk zorgde ervoor dat de auto niet overal hoefde te komen, en dat de groenstructuur autoluw kon worden ingericht. Hier kunnen we nu nog wat van leren. Veilige structuren voor fietser en voetganger langs en door groene gebieden, afgestemd op buurtfuncties – zoals een supermarkt – maken het aantrekkelijker om te lopen of te fietsen. Kinderen kunnen zelfstandig naar school en naar speelplekken, een unieke kwaliteit die de kindvriendelijkheid van de wijk ten goede komt. Een traag netwerk 'avant la lettre'.

De inrichting van het publieke groen is van hoge kwaliteit

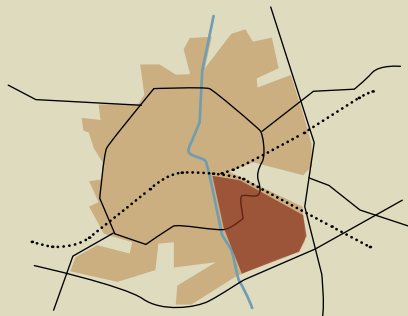
Veilige structuren voor voetganger en fietser zijn afgestemd op buurtfuncties

De Maten: het collectief in de bloemkoolwijken

De 'bloemkoolwijken', ontwikkeld in de jaren zeventig en tachtig, vormden nieuwe entiteiten die zelfstandig moesten functioneren – voortbordurend op de wijkgedachte. Deze wijken moesten een nieuwe wooncultuur stimuleren: gericht op ontmoeting, kleinschaligheid en diversiteit. Het was een reactie op de monotonie en grootschaligheid van vele modernistische wederopbouw wijken die we in alle steden wel kennen. De menselijke maat stond voorop.

De 'bloemkoolwijk' typeert zich door een grillig en hiërarchisch stratenpatroon, collectieve hoven en woonerven en een sterke nadruk op grondgebonden woningen. Met de opkomst van de auto kwam tegelijkertijd een discussie op gang over de positie van de auto binnen de wijk. De brede straten uit de wederopbouw wijken waren kaal en nodigden uit tot veel autogebruik en -bezit. Het antwoord in de 'bloemkoolwijken' lag in een netwerk van gescheiden systemen. De 'bloemkoolwijken' kenmerken zich door een fijnmazig systeem voor voetgangers

en fietsers. De woonerven zijn de enige plekken waar autoverkeer en langzaam verkeer mengen. Tegelijkertijd ligt hier ook de sleutel tot het succes van het woonerf als sociale buitenruimte: een goede oplossing voor het parkeren van de auto.

Een wisselende samenstelling van de bevolking

Al vroeg na de oplevering van de eerste 'bloemkoolwijken' kwam er kritiek op het uitgangspunt dat de woonerven zouden zorgen voor een vervaging van de verschillen tussen

Het ontwerp van de wijk is gericht op het creëren van een beschutte woonomgeving, toegesneden op de menselijke maat, waar ontmoeting en interactie tussen bewoners centraal staan.

diverse klassen en bewoners. Het bleek vooral een ideaal. Langzaam maar zeker verkleuren de 'bloemkoolwijken'. Nog meer dan in de jaren zeventig en tachtig zijn de 'bloemkoolwijken' nu onderhevig aan sociale veranderingen. De bevolking is meer heterogeen en heeft een relatief laag inkomen. In veel steden zijn de 'bloemkoolwijken' de plek waar een eengezinswoning met tuin voor een brede groep middeninkomens nog betaalbaar is. Ook het gebruik van de openbare ruimte is veranderd. Gezinnen met twee werkenden hebben vaak twee auto's. Het sociale contact is veel breder dan de buurtbewoners en het aantal een- en tweepersoonshuishoudens neemt toe, mede door de vergrijzing. De woonerven, ooit bedacht om kinderen een veilige speelomgeving te bieden, zijn veelal niet meer dan parkeerhoven.

De woningplattegrond werd zo ontworpen dat sociale interactie bevorderd werd

Ook de woning onderging in de jaren zeventig een belangrijke transformatie. De woonkamer lag aan de achtertuin, de keuken aan de voorzijde, om de sociale interactie met het hof overdag te versterken. Omdat de berging ook verschoof naar de voorkant en de auto daarnaast werd geparkeerd, werd het omgekeerde bereikt. Er ontstond een onduidelijke tussenzone – soms zelfs met schuttingen – die interactie met straat juist belemmerde. Mensen leefden en leven in de woonkamer en het gewenste sociale toezicht, de 'ogen op straat', verdwenen. Met een wisselende oriëntatie op de woonerven en een onduidelijk onderscheid tussen privé en openbaar gebied, is er een vervaging ontstaan. De oorspronkelijke driedeling openbaar, collectief en privé heeft plaatsgemaakt voor een tweedeling: openbaar versus privé. Sociale activiteiten vinden niet meer plaats in het collectieve domein, maar in het privédomein. Hierdoor staat de functie van dit soort plekken onder druk.

Eerste bewoners van de Maten 1972.

Schuttingen in de wijk om eigen terrein af te schermen.

Het geheim van succesvolle collectieve gebieden schuilt in een zorgvuldig ontworpen overgangszone tussen privaat en publiek gebied. De bewoners moeten zich deze ruimte kunnen toe-eigenen, zodat zij zich verantwoordelijk voelen voor deze zone. Tegelijkertijd moet de overgangszone voldoende afstand bieden tussen openbaar en privé, zodat er geen noodzaak is een harde scheiding op te werpen tussen deze twee.

De Maten is groen tot in alle haarvaten

Groen speelt een belangrijke rol in de 'bloemkoolwijk'. Ook De Maten is een zorgvuldig ontworpen wijk met veel aandacht voor groen, dat tot in alle haarvaten is doordrongen. Het centrale park – het Matenpark – is letterlijk het middelpunt. Vanaf hier reikt het groen tot in alle uithoeken van de

buurt. Groen doet mee in de structuur van de buurt – van grofmazig naar fijnmazig. Het is ontworpen aan de hand van drie verschillende schaalniveaus: de wijk, de buurt en het woonerf. De groene ruimte is nog steeds een grote kwaliteit binnen de wijk. De sleutel tot succesvol gebruik ervan zit in een goede programmering en hoogwaardige inrichting.

Een monofunctionele wijk is niet goed voor de toekomstbestendigheid

Hoewel er in de 'bloemkoolwijken' werd gestreefd naar differentiatie, werd die vooral gevonden in het uiterlijk: het ontwerp van de woningen en de inrichting van het woonerf. De eenzijdige opbouw van de wijk wreekt zich nu. Met slechts een handjevol vrijstaande woningen en tweekappers is de wijk monofunctioneel. Een sterkere sociale structuur en meer draagkracht in de wijk vragen om een meer

Het succes schuilt in een goed ontworpen overgangszone tussen privé en collectief.

diverse woningvoorraad. Niet alleen dat: wijken die in korte tijd gebouwd zijn, maken steeds dezelfde demografische cyclus door van gezinsvorming naar emptynestfase. En in deze fase verkeren vele jarenzeventigwijken. Het levensloopbestendig maken van de woningen en voorzieningen is dé opgave voor deze wijken.

Het geheim van succesvolle collectieve gebieden schuilt in een goede en zorgvuldig ontworpen overgang tussen privaat en publiek gebied via een overgangszone

Het groen reikt tot in alle uithoeken van de wijk.

Meer differentiatie in het woningaanbod maakt een buurt levensloopbestendig.

BUURTHUIS

Zorg voor
toekomstbestendige
buurtcentra

Maak ruimte voor eigen initiatief

Creëer plekken van
samenkomst

Buitenkansen Het dorpse in de wijk

Geef ruimte aan de voetganger en de fietser met slimme parkeeroplossingen

Zorg voor goede sociale controle in de openbare ruimte

Werk aan een vijftienminutenstad

Ambitie 5

De stad als sportschool

Met een steeds groter aanbod aan sporten, zowel georganiseerd als ongeorganiseerd, is de keuze enorm. Ongeorganiseerde sporten en het commerciële sportaanbod winnen aan populariteit. Het aantal bootcampers, hardlopers en wielrenners stijgt al jaren en urban sports zijn mainstream geworden. Velen sporten buiten, de stad is een ware sportschool geworden. Sport is een integraal onderdeel van de stad en het stedelijk leven.

Openbare ruimte als belangrijkste sportfaciliteit

Tot ver in de twintigste eeuw was sport georganiseerd via clubs met leden. In de jaren tachtig verschoof dat beeld geleidelijk. Sporten werd iets dat je deed voor je gezondheid en werd individualistischer, joggen werd populairder en het eerste trimparcours verscheen. En natuurlijk zijn er de openbare sportveldjes voor voetbal en basketbal. Aangejaagd door de coronapandemie neemt sporten in de openbare ruimte een steeds belangrijker positie in. Kijk om je heen en je ziet hoe intensief we de buitenruimte gebruiken om te sporten. Freerunnen op de hoek van de straat, bootcampen in het park, boksen tegen een openbare boksbal onder een viaduct, wielrennen langs het kanaal, een rondje hardlopen door de buurt, voetballen op het Cruyff Court – het is zo vanzelfsprekend. Dit is het nieuwe normaal. Eigenlijk is het vreemd dat we jarenlang hebben gesport achter muren en hekken ten faveure van stilstaande en rijdende auto's. Laten we dit weer omkeren en de buitenruimte een uitnodigende plek maken waar je overal kunt sporten. De openbare ruimte is onze belangrijkste sportfaciliteit.

An illustration showing various people engaged in different sports in an outdoor urban environment. On the left, a group of people is doing a bootcamp-style workout with kettlebells. In the center, a woman is running on a path. On the right, two men are boxing against a large, vertical, tan-colored bag. The background features stylized trees and a modern street lamp. The overall style is flat and colorful.

Sporten doe je op gewoon op straat of 'om de hoek', op kleinschalige sportplekken in de buurt...

Uiteraard blijven sportverenigingen van belang voor onze sportinfrastructuur en hebben ze maatschappelijke meerwaarde. De uitdaging voor de toekomst ligt in het zoeken naar uitbreiding en verbreding van de activiteiten en terreinen van de sportclub. Maar bied ook ruimte aan sporten in de publieke ruimte. Het is laagdrempelig en zeker in kwetsbare buurten waar bewoners niet altijd de mogelijkheden hebben (tijd, geld en vervoer) om naar clubs aan de stadsrand te gaan, de enige optie.

...op grotere sportplekken in de stad en door het gebruik van routes naar en door het landschap

A person wearing a white long-sleeved shirt, black pants, and a black helmet is roller skating on a brick-paved path. The skater is captured in a dynamic pose, leaning forward with one leg lifted. To the left of the skater is a calm canal reflecting the sky and the building. In the background, a modern building with a grid of large glass windows and blue accents is visible. A tall, modern street lamp stands to the right of the skater. The scene is set on a bright, sunny day with clear blue skies.

De openbare ruimte
is onze grootste
sportfaciliteit

Sporten doe je gewoon op straat of 'om de hoek'

Je ziet het dagelijks om je heen: je loopt naar buiten in je sportkleding en je bent plotseling buitensporter. Bootcamper, yoga-beoefenaar, tai-chi'er, skater, stuntstepper. Velen zoeken een rustige hoek, uit de wind en in de zon of juist in de schaduw, anderen een plek met reuring en exposure. Creëer dit soort plekken en plan ze niet vol. Crossfitters of kickboksers zijn gebaat bij een pleintje met een overkapping. Bootcampers trainen het liefst op een grasveldje met een paar bomen. De hardlopers zoeken de mooie route waar de stoepen breed zijn, de straten autoluw en rennen dan snel naar een park. Wielrenners en skeeleraars zoeken frictieloze, autoluwe routes naar het buitengebied. Kortom: de directe woonomgeving doet ertoe. Beschutte plekken met overruimte en groene, autoluwe routes met brede stoepen naar park en landschap vormen de basis.

Buiten sporten is het nieuwe normaal

Sporten doe je op kleinschalige sportplekken in de buurt

De ruimte is schaars in de stad, dus zet deze effectief in. Dat betekent heldere keuzes maken en ruimte bieden aan meervoudig gebruik. Sportplekken moeten sporters verleiden en uitnodigend zijn. Ze zijn ieder moment van de dag te gebruiken, ook in de avond, ze zijn sociaal veilig en goed verlicht. Sportplekken hebben een ondergrond die voor meerdere sporten te gebruiken is. Ze zijn toegankelijk voor alle bewoners van de stad en kunnen door zowel georganiseerde als ongeorganiseerde sporters worden gebruikt. Juist deze kleine sportplekken bieden iedereen de mogelijkheid om dicht bij huis te kunnen sporten. Hoe dichter de sportmogelijkheid bij huis is, hoe groter de kans dat kinderen en ouders gaan sporten. Dit kan vorm krijgen via beproefde concepten zoals Cruyff Courts, of op maat ontworpen plekken. De beproefde concepten zijn perfect doordacht voor het gebruik en worden goed beheerd. Locatiespecifieke ontwerpen kunnen ook een groene ruimte en/of waterretentieplek (waterplein) zijn.

Er zijn kleine sportplekken dicht bij huis, deze zijn verlicht en hebben een goede ondergrond

Een braakliggend veldje voor de deur van het **wijkcentrum in Vredenburg in Arnhem** was aanleiding voor een aantal vrijwilligers uit de wijk om aan de bel te trekken. Kan daar niet meer georganiseerd worden? Het gebrek aan buitenfaciliteiten elders in de wijk zorgde voor voldoende draagkracht om deze plek te transformeren tot een sportveldje voor de buurt. Een gedeelte is ingericht voor senioren, het andere gedeelte is voor een breder publiek toegankelijk. Om de jeugd uit de buurt kennis te laten maken met het nieuwe veldje, biedt het Sportbedrijf Arnhem eenmaal per week een programma aan. Tegelijkertijd wordt er actief gezocht naar samenwerking met andere partijen, zodat mensen uiteindelijk doorstromen naar verenigingen.

Een beschutte plek,
onder een overkapping
of onder bomen, is een
aangename sportplek

De **urban spot** onder de brug de Oversteek in Nijmegen was al het alternatief voor binnenfitness lang voordat de coronapandemie begon. Gebruikers van de buitengym kunnen droog en beschermd sporten, en voorbijgangers vinden ineens een levendige plek op de normaal uitgestorven locatie.

Meer aandacht voor de meisjes

Al jaren is bekend dat veel sport- en speelplekken in de openbare ruimten in gebruik worden genomen door jongens. Jongens sporten meer in de openbare ruimte en de inrichting van de plekken is vaak primair gericht op sportbeoefening. Als gevolg komen de meisjes al snel in de verdrinking. Andere redenen zijn dat sommige jongeren (meisjes) liever deelnemen aan niet-competitieve activiteiten of worden belemmerd door persoonlijke opvattingen van hun ouders. Het is belangrijk om op zoek te gaan naar beweegruimte voor meisjes, om ook hen voldoende beweegmogelijkheden te bieden. Een mooi voorbeeld zijn de Urban Dance Grounds in onder andere Apeldoorn en Utrecht. Plekken die voor en met buurtbewoners zijn ontwikkeld.

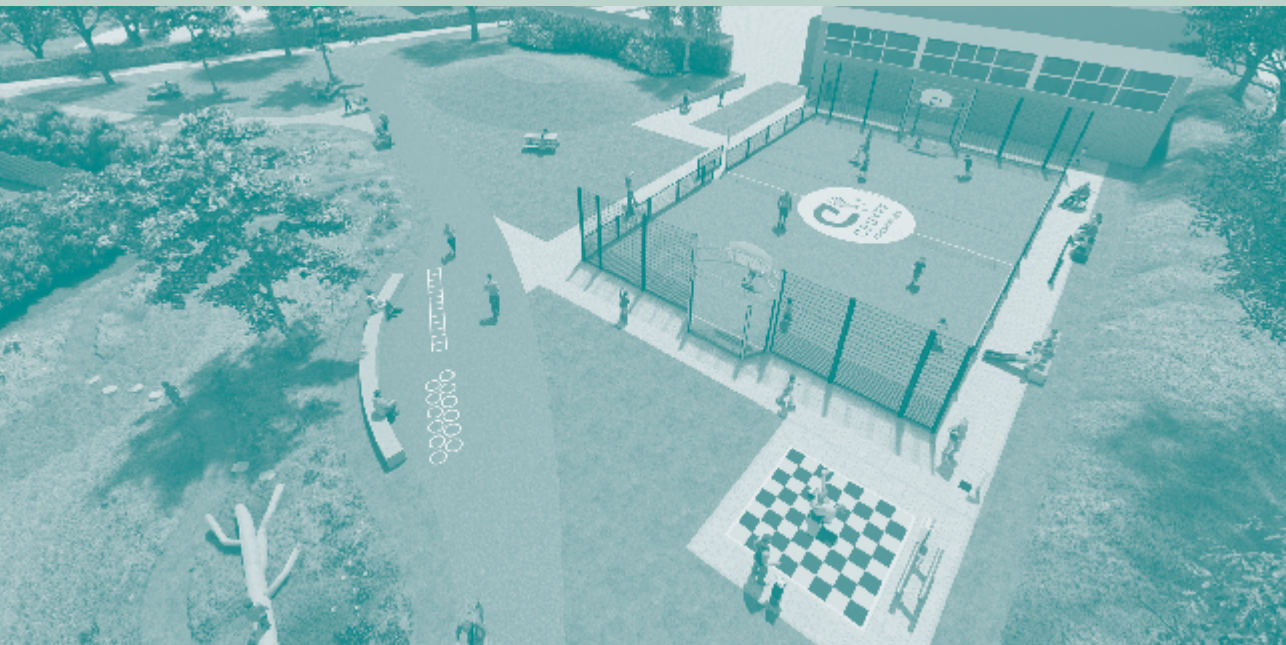

Het Cruyff Court Plus

Hoewel de Cruyff Foundation vooral bekend staat om zijn 'standaard' Cruyff Courts, het schoolplein 14 en sporten voor kinderen met een beperking, is de organisatie gestart met de pilot Cruyff Court Plus. Op drie plekken in Apeldoorn is in samenwerking met de gemeente en de wijk een inrichting op maat in de maak. Leidend daarbij is: Hoe kunnen meerdere doelgroepen worden aangesproken? Hoe kan er meer uit de programmering en de sportvoorzieningen worden gehaald? Hoe kan de buitenruimte zo worden ingericht, dat nog meer gebruikers worden uitgenodigd om er gebruik van te maken?

In aanvulling op het bestaande voetbalveldje is er samen gekeken welke andere sport- en beweegvoorzieningen kunnen worden aangelegd. Zo is er aan de Morinistraat een plan gemaakt waar naast voetbal in een nieuw jasje ook ruimte is voor o.a. basketbal, klimmen, een urban dance ground en toestellen voor zowel kleintjes als senioren. Gemeente, bewoners en stakeholders zijn intensief betrokken bij het proces door gezamenlijke ontwerpessies te organiseren. Zo is een lijst met wensen voor de 'hardware' en de 'software' ontstaan. Ontwerpend onderzoek heeft de haalbaarheid van die wensen getoetst. Verschillende scenario's zijn uitgewerkt en teruggekoppeld aan de deelnemers van de ontwerpessies. Niet om er één te kiezen, maar om het gesprek erover te kunnen voeren.

De Cruyff Court Plus laat zien dat uitnodigende buitenruimte meer is dan binnen de aangewezen kaders zoeken naar een nieuwe invulling, in de vorm van afgebakende sport- en speelplekken. Er wordt samen met de spelers in de wijk gekeken wat er daadwerkelijk nodig is op die plek. Dit kan een nieuwe invulling van de buitenruimte zijn, of een meer actieve programmering van de bestaande buitenruimte. Door gebruikers, bewoners en stakeholders te betrekken bij het ontwerpproces voelen zij zich meer verbonden met de plek. Dit draagt bij aan het gevoel van verantwoordelijkheid voor het gebruik en de invulling van de plek. Een samenwerkingsconvenant en een jaarlijkse evaluatie zorgen ervoor dat de betrokkenheid gewaarborgd blijft en verantwoordelijkheden ook daadwerkelijk worden genomen.

Dat een schoolplein ook anders ingericht kan worden dan met grijs beton bewijst het **multifunctionele schoolplein van middelbare school Symbion in Didam**. Het sportieve schoolplein is multifunctioneel en de nadruk ligt op het spelen van teamsporten. Het plein is na schooltijd geopend voor naschoolse activiteiten of voor activiteiten van verenigingen. Medegebruik van de courts wordt gestimuleerd.

Het **obstacle parcours** in het Mheenpark, Apeldoorn is ontstaan op initiatief van een enthousiaste bewoner. Het parcours is bedoeld om buitensporten mogelijk te maken voor iedereen, ook degenen met een kleine portemonnee. In samenwerking met de gemeente is een parcours vol hindernissen aangelegd. Een stichting, speciaal hiervoor opgezet, heeft als doel elk jaar meerdere runs en evenementen te organiseren.

Sporten doe je op grotere sportplekken

Sommige sporten en sporters vragen om meer ruimte en specifieke stedelijke ruimten. Dit kunnen ongeprogrammeerde parken en groenzones zijn waar wordt gesurvivald of waar een bootcamp is. Het kunnen ook speciaal voor het gebruik ingerichte ruimten zijn, zoals een freerun-parcours, urban skatepark, beachvolleybalveld of pumptrack. Iedere stad heeft behoefte aan dit soort plekken.

Grotere sportaccommodaties liggen centraal in de stad of zijn goed verbonden met de stad door een veilig fietsnetwerk

Het Skatepark Omnisport is de grootste skatefaciliteit van Apeldoorn en trekt jong en oud.

Grote, toegankelijke sportvelden en -plekken bieden verschillende sporters na en naast elkaar de ruimte om naar eigen inzicht te sporten

Sporten doe je in het landschap

Groen routes naar park en landschap vormen de basis

Aantrekkelijke, groene routes naar het buitengebied zijn van belang als sportief uitloopgebied voor bijvoorbeeld hardlopers en fietsers. Het zijn vaak ook de routes naar de sportfaciliteiten aan rand van de stad. Leg deze routes langs of door stedelijke sportplekken, veldjes en parken zodat één netwerk ontstaat.

Sportplekken en routes zijn voorzien van watertappunten, openbare toiletten, ontmoetingsplekken en kluisjes

De buitenruimte is goed begaanbaar voor buitensporters

Een goede basis om te sporten

Sporten met slecht weer? Liever niet, maar we doen het toch. Totdat blijkt dat het veld ondergelopen is, paden niet begaanbaar zijn door de modder of er te veel takken liggen in het park om nog te kunnen sporten. Zorg voor een goede drainage, een goed fundament onder sportvelden, goed beheer, verlichting en opruimacties na een stevige windhoos. Een goede ondergrond is voor meerdere doeleinden te gebruiken en is zacht genoeg om ook na een intensief potje voetbal zonder brandwonden thuis te komen. Neem je sporten in de buitenruimte als stad serieus? Zorg dan ook voor watertappunten op logische plekken, openbare toiletten en zo mogelijk ook kluisjes om spullen op te bergen. Dit is de 'nieuwe basis op orde'.

Water in de stad

Water in de stad krijgt een steeds belangrijkere rol. Met zomers die steeds warmer worden, zoeken we naar verkoeling in en rond het water. Water trekt bezoekers aan. Het biedt een interessant decor voor verblijf en terrassen, maar wordt ook een steeds populairdere sportplek. Suppen is niet meer weg te denken. En wat is er nu leuker dan van een brug in het water springen bij een hittegolf? Maak het water toegankelijk en zorg voor trapjes, zodat je makkelijk het water in en vooral ook weer uit kan.

Op warme zomerdagen biedt water verkoeling

Water is toegankelijk via
trapjes en zwemsteigers

Urban Sports

BMX, tricking, calisthenics, skateboard, steps, inline skating, 3x3 basketball en freerunners, deze urban sports hebben een eigen plek in de openbare ruimte verworven. Het zijn sporten die je in de buitenlucht doet, zonder bij een vereniging te (hoeven) gaan. Dat maakt het laagdrempelig, goedkoop en daarmee binnen bereik van veel kinderen – jongens en meisjes. De sporten trekken nieuwe doelgroepen; jongeren die soms moeilijk te activeren zijn.

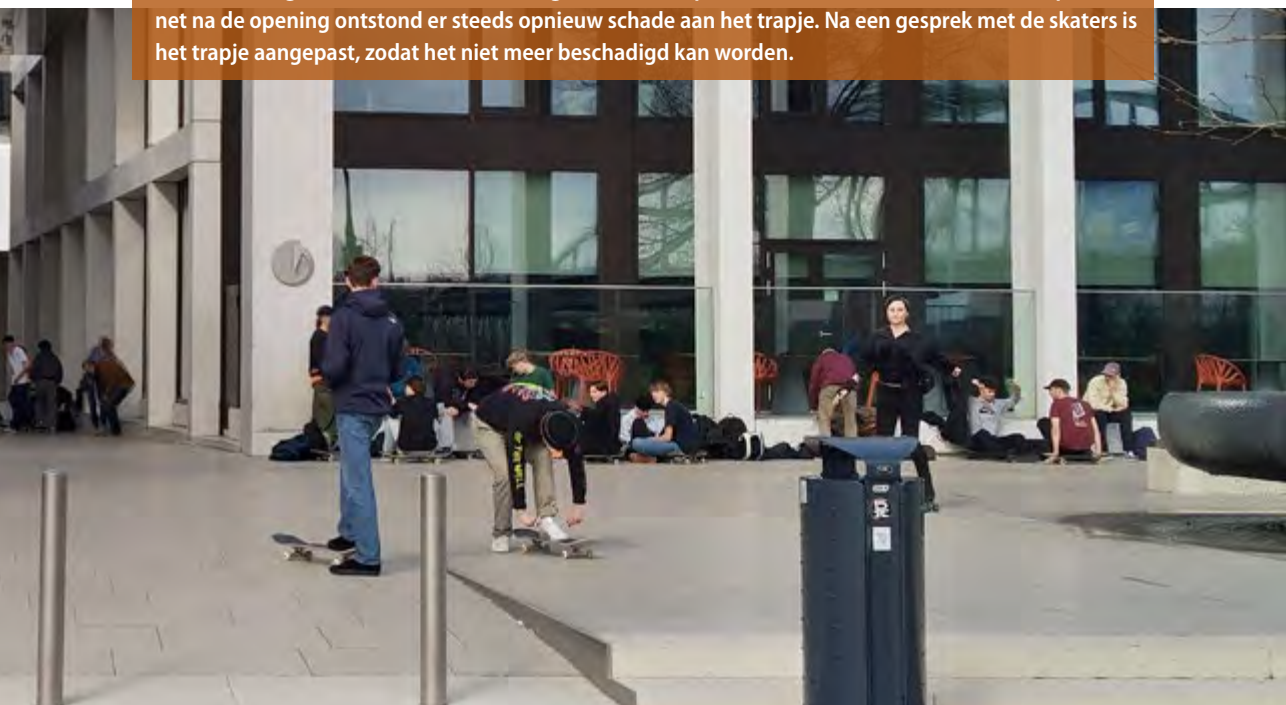
Urban sports zijn niet meer weg te denken uit de openbare ruimte

Urban sports is een verzamelnaam voor verschillende activiteiten en subculturen, maar met gemeenschappelijke kenmerken, normen en waarden:

- Vrijheid: je kan sporten waar, wanneer en hoe je wil.
- Verleggen van grenzen: het gaat erom dat je een stap vooruitkomt en jezelf uitdaagt, niet om te voldoen aan objectieve criteria.
- Community: er is een sterke vorm van verbondenheid. Je hoort bij elkaar, helpt en steunt elkaar. Urban sports is een verzameling van communities, van gelijkgestemden met een gedeelde passie.
- Anders georganiseerd: het is een organische manier van organiseren zonder lidmaatschap, bardienst of vaste trainingstijden.
- Van elkaar leren: iedereen heeft een eigen 'skill set', daarom kan je van iedereen leren.
- Doorzettingsvermogen: je leert het door vallen en opstaan. Als iets niet lukt, vind je een manier hoe het wel kan.
- Lifestyle: een urban sport komt voort uit een cultuur en is een lifestyle.

Het provinciehuis van Arnhem is een skateparadijs en is het perfecte landschap om je tricks te oefenen. Een goed voorbeeld van dubbelgebruik in de openbare ruimte. Dat was niet vanzelfsprekend: net na de opening ontstond er steeds opnieuw schade aan het trapje. Na een gesprek met de skaters is het trapje aangepast, zodat het niet meer beschadigd kan worden.

In aanloop naar het WK BMX 2021 op Papendal is een subsidieregeling gestart voor het aanleggen van pumptracks. De **pumptracks** zijn voor kinderen, tieners en volwassenen een mooie uitdaging en tegelijkertijd een aandenken aan het WK.

Urban sports sluit aan bij behoeften van een groot deel van de jeugd. Jongeren zijn op zoek naar een eigen identiteit en willen dingen uitproberen. Urban sporters gebruiken de stad als playground en brengen levendigheid, stedelijke dynamiek en reuring met zich mee. Het culturele en sportieve aanbod wordt verrijkt. Jongeren werken aan hun weerbaarheid en zetten hun talenten op een vernieuwende manier in voor het collectief. Hoe kan iets dat in essentie ongeorganiseerd en vrij is, toch worden georganiseerd? Door de initiatiefnemers en koplopers te faciliteren en zelf te laten organiseren. Juist deze groep sportende jongeren weet feilloos leeftijdsgenoten in de buurt te bereiken. Geef ze de ruimte.

Zien sporten doet sporten, zeker als het gaat om **urban sports**. Dit is een sport én kunstvorm. YouTube-filmpjes van nieuwe tricks en indrukwekkende moves zijn populair op het internet. Maar waar zijn de sporters in real life? Ze moeten een zichtbare plek krijgen in de stad, al dan niet tijdelijk. Om nieuwe sporters te kunnen inspireren en van elkaar te kunnen leren. Een centrale plek voor urban sporters midden in de stad, groots en uitdagend. Kortom: urban.

Urban sports is een manier om jongeren in beweging te krijgen

De Urban Sports Coalition is een samenwerking vanuit de KNGU, de KNWU en het Sportbedrijf Arnhem. Doel is meer jongeren tussen de tien en achttien jaar door middel van urban sports in beweging te krijgen én te houden. Het is onderdeel van het innovatiefonds van NOC*NSF, dat het project van april 2018 tot april 2021 heeft gefinancierd. De gezamenlijk gecreëerde experimenteerruimte voor freerunning, tricking, HipHop, skateboarden, calisthenics en BMX in Arnhem heeft meer jongeren in beweging gebracht en laat zien hoe juist sportbonden in samenwerking met andere organisaties innovatie kunnen faciliteren.

Programmeren van plekken voor urban sports maakt kinderen en jongeren enthousiast voor de sport

Sportparken in de stad: stel je open

Iedere stad heeft sportparken waar verenigingen georganiseerd sport aanbieden. Op primetime ('s avonds en in het weekend) worden deze parken intensief gebruikt, maar overdag is het er vaak rustig. Deze parken kunnen van grotere betekenis zijn voor de stad door ze open te stellen voor anderen. Zo komt een zee aan ruimte beschikbaar, wordt het sportpark intensiever gebruikt en wordt de vindbaarheid vergroot.

'Alle hekken weg' is een rigoureuze, maar doeltreffende oplossing om de faciliteiten toegankelijker te maken. Met name midden in de stad, waar weinig ruimte is en de druk hoog is, is dit een aantrekkelijke oplossing. De velden zijn dan niet meer 24/7 'van de vereniging', maar worden ook door de buurt gebruikt. Het beheer, vandalisme en veiligheid zijn bekende thema's die drempels opwerpen. Maak hierover goede afspraken, ontwerp 'hufferproof' en zorg dat delen van terreinen goed af te schermen en af te sluiten zijn. Ook de faciliteiten zoals kleedruimten, horeca en terras kunnen intensiever worden benut.

Andere manieren om de meerwaarde van sportparken in de stad te vergroten zijn het aanleggen van sportroutes door het park of bijvoorbeeld de horeca openstellen voor recreanten. Maak dubbelgebruik mogelijk door het clubhuis open te stellen als buurthuis of als vergaderruimte voor de buurt. Of keer het om: ontwerp sportvoorzieningen in de openbare ruimte die ook door clubs worden gebruikt.

Bouw aan een stedelijk sportweefsel

Ontwerp sportvoorzieningen in de openbare ruimte die ook door clubs worden gebruikt

Door sportparken goed aan te laten sluiten op groenstructuren ontstaat een stedelijk weefsel van sportparken, groene zones en fiets- en voetpaden. Hierin wisselen speelplekken, openbare sportplekken en sportparken elkaar af, en worden dubbel gebruikt. Kinderen kunnen zelfstandig gaan sporten of ouders brengen hun kinderen naar de sporttraining, terwijl ze zelf gaan hardlopen. Ook de grotere sportaccommodaties aan de rand van de stad, vaak uitgeplaatst omwille van de stedelijke ontwikkeling, worden onderdeel van dit sportweefsel. Zorg voor goede en veilige (fiets)routes naar de grotere sportparken.

Zoeken naar nieuwe samenwerkingen is de toekomst van de sportvereniging

Zoek ruimte voor kleine accommodaties in de stad

De beschikbare ruimte in de stad wordt steeds kleiner. Veel stedelijke ruimte wordt benut voor verdichting. Het handhaven van grote sportcomplexen in de stad is onhoudbaar. Maar er zijn innovatieve oplossingen voor sport in de stad: basketbalvelden voor drie tegen drie en voetbalvelden voor vijf tegen vijf vragen veel minder ruimte. Voetbal kan op een dak, klimmen tegen een muur, boksen op het pleintje, judo in de gymzaal van de school en basketbal op het schoolplein. Wees inventief en zoek de ruimte.

Sportvereniging Orderbos in Apeldoorn stelt zich open voor andere gebruikers. Het is een win-win situatie. Sporters van andere verenigingen gebruiken de faciliteiten tegen een kleine vergoeding. Nu wordt er gevolleybald, gevoetbald, gebadmintond en zelfs met honden getraind op het terrein van de voetbalvereniging, en is de club uitgebreid met de frisbee-hondenafdeling. Overdag zijn er ook scholen te vinden met sportende leerlingen. De club overweegt om in de toekomst nog meer voorzieningen toe te voegen zodat iedereen die wil sporten buiten de reguliere trainingstijden terecht kan.

Gedeelde faciliteiten vergroten de zichtbaarheid en zorgen voor meervoudig ruimtegebruik

Bij een open sportclub kan je zonder lid te zijn tóch gebruikmaken van de faciliteiten

De provincie Gelderland heeft het project Vitale Sportparken opgestart, waarin de relatie tussen het sportpark, de verenigingen onderling en de omliggende buurt wordt verbeterd. Sportpark de Pas in Elst wordt een vitaal sportpark. Aanleiding was de uitbreiding van de voetbalvereniging met een extra kunstgrasveld. De gemeente heeft een stuk grond aangekocht waarop nieuwe functies een plek kunnen krijgen, zoals een multicourt dat voor iedereen toegankelijk is. Een gedeelte van het sportpark is opengesteld voor gebruik en er worden publieke functies toegevoegd, die zich mengen met de functies van de verenigingen. Zo ontstaan nieuwe samenwerkingen. Met de aanleg van een calsthenicspark, een waterspeelplek, een klimkasteel en wandel- en hardlooproutes wordt het park beter verbonden met de buurt. Door in te zetten op meervoudig gebruik worden velden en faciliteiten beter benut, ook buiten trainingstijden, en kunnen kosten worden gedeeld. De huidige gebruikers stonden centraal in de planvorming. De verenigingen hebben hun faciliteiten zien uitbreiden, terwijl de buurtbewoners er een groen park bij hebben gekregen.

Sporten gaat niet vanzelf

Goede faciliteiten zijn de basis, maar de programmering is de sleutel tot succes. Velen komen pas in beweging door goede begeleiding en een aansprekende programmering. Het verenigingsleven kan hier een belangrijke rol in spelen. Maar de stap om bij een vereniging te gaan is voor sommigen te hoog. Gelukkig zijn er veel, vaak jonge, initiatiefnemers die 'anders georganiseerd' sportlessen aanbieden voor kwetsbare groepen, of groepen die lastig te bereiken of mobiliseren zijn. Buurtsportcoaches werken met beweegprogramma's om kinderen in beweging te krijgen. Soms volstaat ook een online trainingsschema of een route.

Aanbieden van laagdrempelig programma is nodig om iedereen aan het sporten te krijgen

Sportbedrijf Accres is in Apeldoorn al jaren actief met sportstimulering. Er wordt samengewerkt met verschillende (sport)organisaties om de jeugd te laten sporten. Ook worden er activiteiten georganiseerd om ouderen te laten bewegen en elkaar te ontmoeten. Voor kinderen met een lichamelijke beperking organiseert Accres speciale activiteiten. Sport van de maand, sportdagen en sportinstuiven worden ingezet om iedereen laagdrempelig kennis te laten maken met verschillende sporten. Daarnaast wordt sportstimulering ingezet als middel om mensen te activeren en te betrekken bij de buurt. Buurtsportcoaches werken in Apeldoorn, net als in andere gemeentes in Nederland, in de wijken. De Gelderse Sport Federatie biedt via de buurtsportcoachacademie inhoudelijke back-up.

Ook solistische sporters, zoals hardlopers, kun je verbinden. Het Runcafe van **ARNHEM.RUN** is een plek waar hardlopers fysiek en online (in coronatijd) bij elkaar komen om hun passie te delen en elkaar te inspireren. Om de hardloopcommunity verder te versterken organiseert ARNHEM.RUN daarnaast social runs, challenges en inspirerende clinics.

Eén van de redenen dat anders georganiseerde sporten populair zijn, is de flexibiliteit. Sporten op een tijdstip dat het jón uitkomt, zonder vast te zitten aan een competitie. De apps om zelfstandig een training te volgen, zijn er in overvloed. Maar begeleiding en motivatie blijven nodig. Anders georganiseerde sporten hebben een eigen (online) infrastructuur om deelnemers te bereiken. De strippenkaart is een beproefde methode om op een vrijblijvende manier sportlessen te volgen, zoals yoga in het park of een bootcamps. Het vergroten van de zichtbaarheid in de 'echte wereld' is voor velen de manier om met een sportgroep in aanraking te komen. De zichtbaarheid van sport wordt vergroot door sporters 'plekken' te bieden in de openbare ruimte.

Anders georganiseerde sporters vinden elkaar via een online infrastructuur zoals apps, of door af te spreken met vrienden

Programmeren is de sleutel tot succes

Wandelen is goed. Onderzoek van de **Nationale Diabetes Challenge (NBC)** laat zien dat wekelijks samen wandelen een positief effect heeft op de lichamelijke en psychische gezondheid van de deelnemers. Daarom daagt de NBC diabetespatiënten uit om deel te nemen aan een wandelgroep. Huisartsen en fysiotherapeuten stimuleren daarbij. De NBC probeert zoveel mogelijk belemmeringen weg te nemen. Die hangen vaak samen met motivatie, volhouden, gebrek aan begeleiding of een wandelmaatje. Om een groep mensen te activeren die normaal gesproken niet of nauwelijks beweegt, blijkt het organiseren van laagdrempelige activiteiten in groepsverband een belangrijke eerste stap naar meer bewegen. De challenge helpt om het gedrag vol te houden, waarbij het groepsverband de sleutel tot succes is.

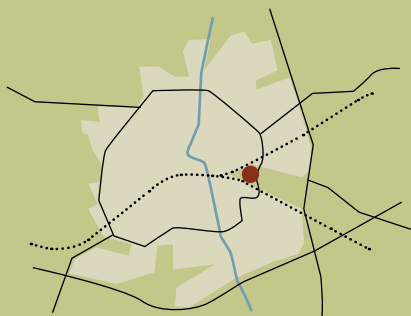

De KWIEK beweegroute maakt eenvoudig gebruik van de openbare ruimte. Trottoirtegels worden vervangen door KWIEK-tegels met oefeningen, afgestemd op de behoeften van senioren.

Met de installatie van een serie **bootcamproutes in Apeldoorn** kan met een QR-code een set oefeningen worden geüpload. De prestaties worden gekoppeld aan je Instagram-account.

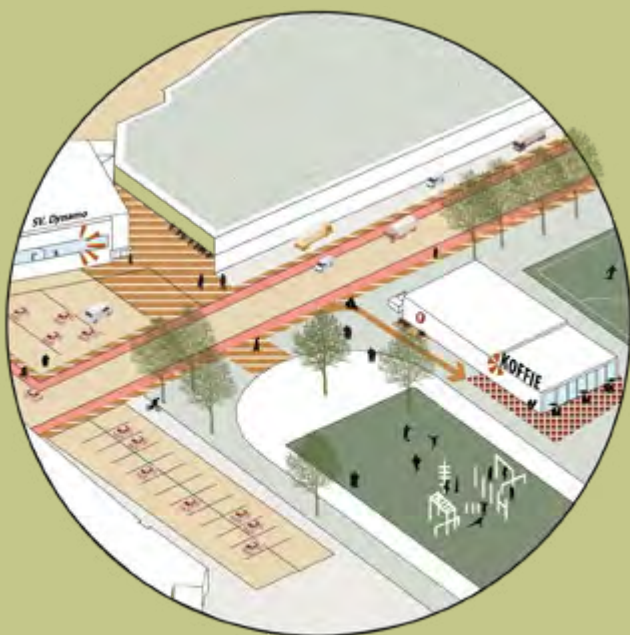
Verkenning: Sport als verbinding tussen stad en landschap

De Voorwaarts is een uniek gebied in Apeldoorn met de aanwezigheid van het imposante en toonaangevende Omnisport. Als internationale sportaccommodatie is het een belangrijke trekker voor grote en professionele evenementen. Daarnaast biedt Omnisport ruimte aan een aantal sportverenigingen en herbergt het terrein rondom Omnisport sportfaciliteiten zoals voetbalvelden, een skeelerbaan en een skatebaan. Hoewel het aantal sportieve activiteiten groot is, nodigt het terrein niet uit tot bewegen en ademt het geen 'sport' uit. De gebouwen zijn naar binnen gekeerd en de verenigingen zijn erg 'op zichzelf'. De omgeving van Omnisport wordt daarnaast gedomineerd door grote winkels met veel parkeerplaatsen. Deze stenige, 'grijze' invulling maakt het gebied onaantrekkelijk als verblijfsruimte. Door de focus op de auto is de verbinding met het openbaar vervoer verre van optimaal, hoewel het station dichtbij is. Ook de toegankelijkheid voor fietser en wandelaar kan verbeterd worden.

Een gebied met samenhang dat sport ademt

De Voorwaarts is een belangrijke groene wig, die vanaf het station langs het spoor de stad uit loopt. De continuïteit en kwaliteit van het groen staan sterk onder druk, nu er steeds meer bebouwing en parkeren komt. Behoud en versteviging van de groene wig is een belangrijke opgave voor de toekomst. Op dit moment bestaat het gebied uit een verzameling functies die min of meer toevallig bij elkaar liggen. Er ligt een kans om De Voorwaarts in te richten als samenhangend gebied met een prominente positie voor sport en bewegen. De openbare ruimte wordt ingezet om een robuust netwerk te maken. De verschillende functies worden beter met elkaar verbonden, beter toegankelijk gemaakt en de zichtbaarheid wordt vergroot. Het gebied krijgt een duidelijke identiteit. Bouw met dit sportlandschap aan de versterking van de groene wig.

Een toegankelijk sportlandschap

De bestaande sportvoorzieningen worden toegankelijker gemaakt door faciliteiten in de openbare ruimte toe te voegen en 'private' faciliteiten meer publiek te maken. Parkeerterreinen worden flexibel ingezet voor sport, spel en evenementen. Hardlooperoutes en fietsroutes worden gekoppeld aan bestaande faciliteiten, zoals het clubhuis van de voetbalvereniging. De sportfaciliteiten in de openbare ruimte zijn slim gepositioneerd, zodat ook de verenigingen er gebruik van kunnen maken. De Voorwaarts kan dé urban sportslocatie van de stad worden.

Een goed verbonden en toegankelijk gebied voor langzaam verkeer

De toegankelijkheid voor langzaam verkeer wordt verbeterd. Goede, groene routes gaan De Voorwaarts verbinden met het station, het landschap én met de omliggende buurten. Ze kunnen worden ingezet als wandel-, fiets- en sportroutes. Nieuwe sportmogelijkheden vinden een plek langs deze routes en bestaande sportplekken worden beter ontsloten.

De waarde van het sportevenement

Met sportevenementen wordt sport in de stad op de kaart gezet. Top- en breedtesportevenementen dragen bij aan het imago en de positionering van stad en regio. De citymarketing, economie en ondernemers in de stad profiteren mee. Zeker sportevenementen in de buitenruimte maken sport zichtbaar. Sporten inspireert en verbindt mensen. Evenementen zijn ook een uitstekende gelegenheid om fysieke herinneringen achter te laten. Een uitgestippelde route die overblijft na een marathon. Of een permanente steiger langs het kanaal die herinnert aan het City Swim Event. Vergeet ook de waarde van kleinschalige initiatieven niet, zoals een sportdag op basisscholen of in de wijk, een achtkamp of een volleybaltoernooi georganiseerd door de plaatselijke vereniging.

De Midwinter Marathon is een driedaags hardloopevenement in Apeldoorn. Er zijn diverse parcoursen met verschillende afstanden, waardoor het toegankelijk is voor geofende en minder geofende deelnemers.

Laagdrempelige evenementen zijn een mooie aanleiding om te gaan sporten

Topevenementen dragen bij aan het sportieve imago van de regio

Terwijl het **EK Beachvolleybal, Beach in the City**, in 2018 gaande was, werden er op het Marktplein ook amateurwedstrijden gespeeld onder het motto 'zien sporten, doet sporten'. Dit type kleinere wijkevenementen wordt in Apeldoorn gekoppeld aan grote sportevenementen.

De Giro d'Italia startte in 2016 met een spannende tijdrit door Apeldoorn die eindigde op de koninklijke Loolaan. Het startpodium werd opgebouwd in het Omnisport, de wielersbaan in Apeldoorn. Op veel locaties in Gelderland zijn activiteiten georganiseerd. Het evenement leverde veel reuring op in Apeldoorn. Buurtbewoners organiseerden buurtfeesten, semiprofessionals gaven fietslessen en de stad ontwierp nieuwe fietsenrekken. Veel wielrenfans uit Nederland en ver daarbuiten kwamen naar Apeldoorn.

Buitenkansen De stad als sportschool

Zoek naar de overlap tussen ongeorganiseerde en georganiseerde sporters

Kleine sportplekken dichtbij huis zijn ook in de avond veilig en toegankelijk

Sporters gebruiken routes naar en door het landschap

Deel de faciliteiten met niet-leden

Zorg voor grotere, uitdagende sportvoorzieningen

Programmeren is de sleutel tot succes

Faciliteer urban sports

Maak water toegankelijk met trapjes en zwemsteigers

Ambitie 6

Buitenkunst

Kunst, cultuur en erfgoed nodigen de gebruiker uit om de buitenruimte anders te beleven. Het is een manier om deze uitnodigender te maken. Erfgoed vertelt de geschiedenis van de stad, persoon of gebeurtenis. Het heeft een link met het verleden en maakt de geschiedenis zichtbaar in de vorm van een gebouw, openbare ruimte-inrichting, monument of gedenkteken. Kunst, cultuur en erfgoed kunnen een tijdelijk karakter hebben in de vorm van een herdenking, performance of festival.

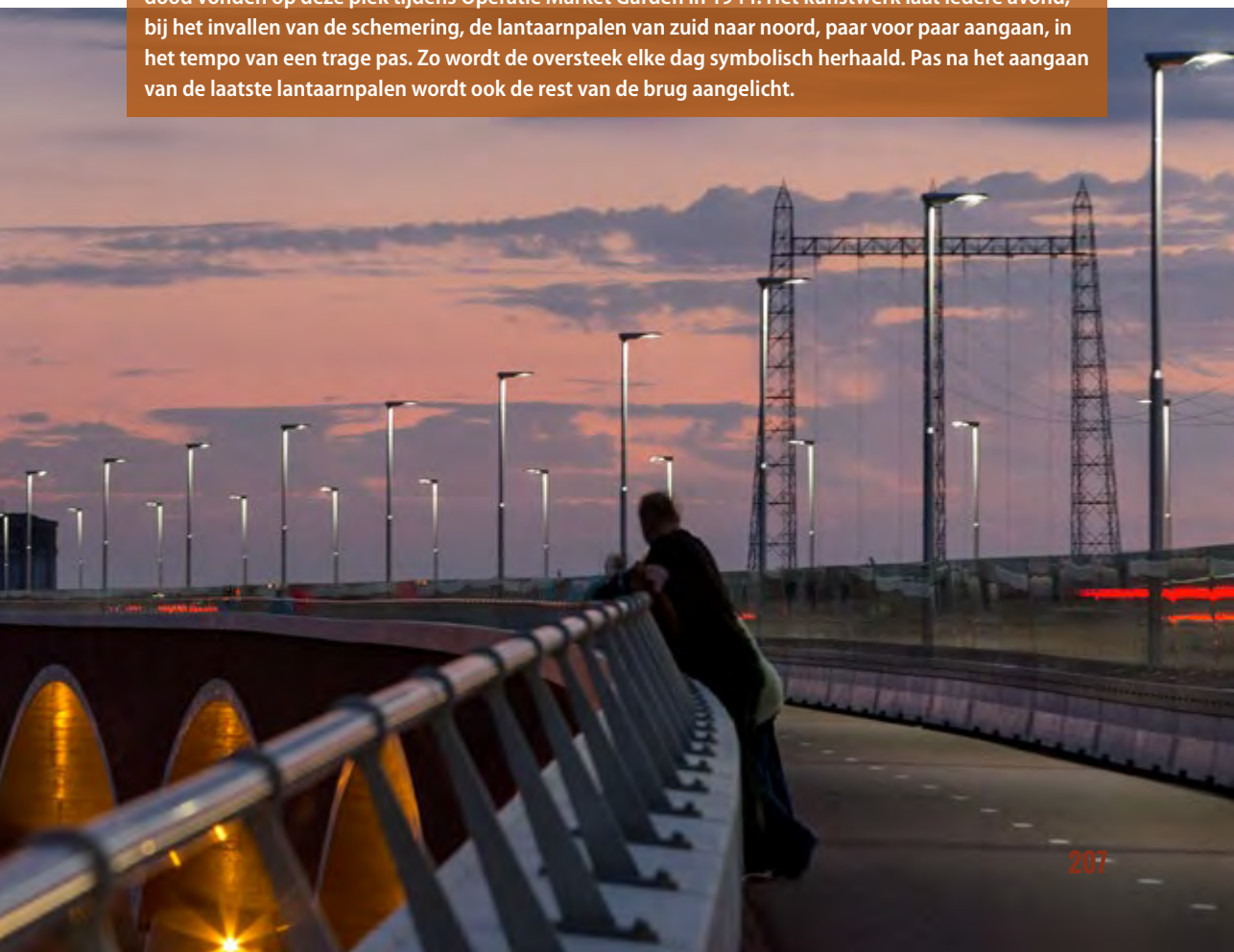
Erfgoed: het verhaal van...

Er zijn momenten dat je niet beseft dat je bij iets bijzonders staat, totdat iemand je erop wijst. De historie herkenbaar en beleefbaar maken geeft betekenis aan de buitenruimte. Door erfgoed is er een directe link met het verleden. Het DNA van de stad ligt besloten in de gebouwen, de openbare ruimte en het immaterieel erfgoed. Kunstwerken of erfgoedverbeeldingen die herdenken of het verhaal van een plek vertellen, maken immaterieel erfgoed zichtbaar en voegen een laag toe aan het begrip van de stad en haar geschiedenis. Het creëert een verbintenis van bewoners met hun stad. Plekken met erfgoed hebben karakter en zijn daarmee aantrekkelijk om te bezoeken. Erfgoed en de ontstaansgeschiedenis van een plek werken als een katalysator als je ze gebruikt in de visie en het ontwerp van een gebied. De verschillende tijdslagen in een stad zorgen voor gebieden met een verschillende identiteit. Zo vertelt het Marktpllein van Apeldoorn een ander verhaal dan het Zwitsalterrein.

Monumenten en gedenktekens zijn vaak de aanleiding om een herdenking op een specifieke plek te laten plaatsvinden. Denk aan de Tweede Wereldoorlog-herdenkingen die in iedere stad een vaste plek en een vast moment hebben. Vooral in Wageningen waar de nationale bevrijding wordt gevierd is dit van bijzondere waarde. Door een plek te koppelen aan een ritueel wordt een kunstwerk of monument beter zichtbaar en onderdeel van het collectief geheugen.

Het lichtkunstwerk **Lights Crossing van Atelier Veldwerk** maakt gebruik van 48 paar lantaarnpalen op de brug de Oversteek in Nijmegen. Deze lantaarnpalen staan symbool voor de 48 personen die de dood vonden op deze plek tijdens Operatie Market Garden in 1944. Het kunstwerk laat iedere avond, bij het invallen van de schemering, de lantaarnpalen van zuid naar noord, paar voor paar aangaan, in het tempo van een trage pas. Zo wordt de oversteek elke dag symbolisch herhaald. Pas na het aangaan van de laatste lantaarnpalen wordt ook de rest van de brug aangelicht.

In Apeldoorn staan kennisbankjes die verwijzen naar de historie op die plek. Zo staat er in het **Spainkbos in Apeldoorn** een bankje dat informatie geeft over de grafheuvels die er te vinden zijn.

De historie herkenbaar en beleefbaar maken,
geeft betekenis aan de buitenruimte

Op het **spoortracé van de Koningslijn in Apeldoorn** is een stuk spoor teruggebracht dat verwijst naar deze spoorlijn die naar Paleis Het Loo liep. Er staan bewust robuuste betonblokken bij, zodat je erop kan zitten. De verbeelding is in 2019 opgeleverd. Onderweg op het oorspronkelijke tracé zijn nog veel meer verwijzingen naar deze Koningslijn.

In het **Erfgoedplatform Apeldoorn** zijn zo'n zeventien Apeldoornse erfgoedorganisaties verenigd. Zij organiseren gezamenlijke activiteiten, waaronder de Atlas van Apeldoorn. Met het project 'Atlas van Apeldoorn' staat elk jaar een wijk of dorp in de erfgoedbelangstelling. De Atlas is een katalysator om kunst en erfgoed beleefbaar te maken. Het project bestaat uit een informatiepanelenroute, een boek over de geschiedenis van de wijk en het herstellen van erfgoedelementen. Rondom het project worden fiets- en wandelroutes uitgezet en tochten met een gids georganiseerd.

Immaterieel erfgoed en geschiedenis worden zichtbaar door kunst in de openbare ruimte

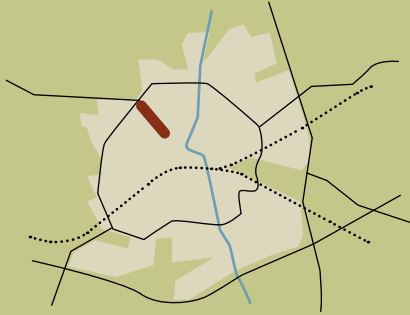

De wijk De Maten in Apeldoorn is sinds 2020 in het bezit van een stadspoort. **De Matenpoort van Marcel Smink**, lijkt op de ruïnes van een stadspoort die op deze plek zou kunnen hebben gestaan. De poort is gemaakt van opgestapelde hooibalen in folie, wat verwijst naar het woord 'maten' wat vroeger hooiland of grasland betekende. Tegen de poort en de zuil groeit klimop.

Verkenning: Koninklijke Loolaan

De Loolaan is een belangrijke, historische as die dwars door de stad snijdt. De as verbindt Paleis Het Loo – een grote internationale trekker – met theater Orpheus, de Grote Kerk en de binnenstad. Het is tevens een belangrijke noordelijke invalsweg om de stad en het centrum te betreden, en de stad weer uit te gaan richting het buitengebied. Het statige karakter van de laan is nog steeds voelbaar. Dit wordt benadrukt door de monumentale positie van de Speld en de breedte van de laan met volwassen bomen. Dat neemt niet weg dat door de jaren heen het karakter en de functie van de straat zijn veranderd. Van een flaneerruimte waar ontmoeting en langzaam verkeer centraal stonden, is de laan nu ingericht als verkeersruimte met de auto als belangrijkste weggebruiker – vooral in de vorm van parkeren. Kunnen we de belangrijke functie van de Loolaan – namelijk die van stadslaan, recreatieve verbinding en monumentale stadsentree – weer nieuw leven inblazen?

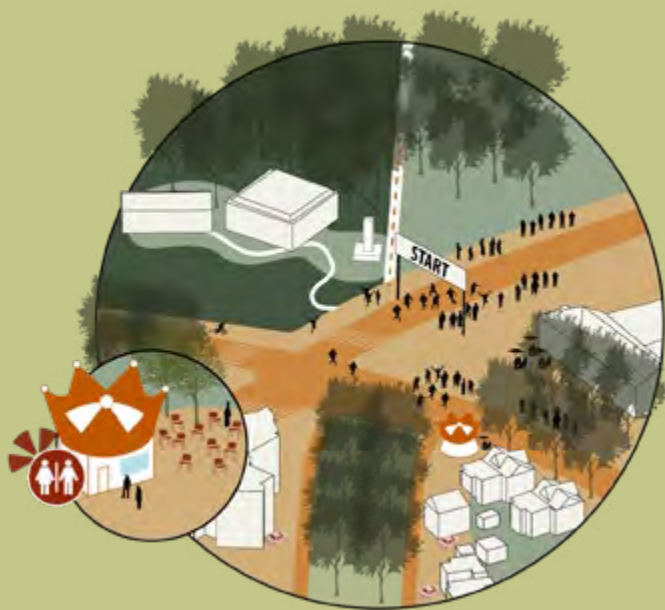
Loolaan als groene verbindingsas

In de toekomst wordt de Loolaan dé cultuuras van Apeldoorn en vormt een belangrijke trekker voor de stad. De bezoeker komt voor de binnenstad, de groene omgeving en het (koninklijke) cultuuraanbod naar Apeldoorn. De Loolaan is de schakel tussen deze kwaliteiten. Er ligt een opgave om de Loolaan weer als stadslaan en als belangrijke (publieks)entree te zien. De Loolaan wordt een laan met de nadruk op verblijven en ontmoeten – voor bezoekers én bewoners. De ambitie voor de Loolaan is transformatie – met minimale ingrepen – tot een laan met koninklijke allure en een parkachtige uitstraling, waarbij meer aandacht uitgaat naar verblijf en naar de wandelaar en fietser.

Koninklijke stadsentree

De stadsentree bij Paleis Het Loo vormt een belangrijke schakel tussen de stad en het buitengebied. De entree naar de binnenstad wordt het nieuwe culturele zwaartepunt, en dé schakel tussen de functies aan de Loolaan en het huidige cultuurcluster. Het markeert het eindpunt van de Loolaan, maar tegelijkertijd het begin van het stadscentrum. De verbinding naar het Cultuurkwartier, met daarbinnen CODA, Gigant, ACEC en de bioscoop, is daarmee minstens zo belangrijk. Om dat vorm te geven krijgen beide entrees een pleinfunctie, waarmee meer ruimte wordt gecreëerd voor verblijf, ontmoeten, spontane en georganiseerde festiviteiten en een betere verbinding en beloopbaarheid tussen de verschillende functies. De verkeersruimte wordt slimmer en efficiënter vormgegeven, zodat meer ruimte ontstaat voor ontmoeten en verblijven. De kansen liggen vooral in het ruimer en breder maken van de buitenruimten en het beperken van de hoeveelheid infrastructuur.

De Loolaan als culturele entree

Het succes van de Loolaan en de cultuurfuncties die daaraan grenzen valt of staat met goede programmering van de buitenruimte. Meer (tijdelijke) mogelijkheden, meer programmering en meer festiviteiten in de openbare ruimte maken zichtbaar wat er binnen de gebouwen gebeurt. Het aanbieden van een laagdrempelig(er) programma voor de bezoeker en de Apeldoornse inwoner kan het culturaanbod in Apeldoorn een flinke boost geven. Juist in de tijdelijkheid zijn er mogelijkheden zoals zomerse festivals, buitenconcerten en theater in de publieke ruimte: Loolaan Live. Grote trekkers als schouwburg Orpheus, de Grote Kerk en Paleis Het Loo kunnen meer betrokken worden bij de openbare ruimte door een voorproefje te geven van wat er binnen allemaal gebeurt, op een buitenpodium of in een etalage.

Kunst laat je anders kijken

Kunst in de openbare ruimte kan veel verschillende rollen vervullen: vragen stellen, bewust worden, verwonderen, verfraaien, energie geven, accentueren. Kunst in de openbare ruimte is meer dan een standbeeld op een sokkel: licht, geluid, dans, theater en zelfs geur. In vaste vorm of tijdelijk. Eenmalig zoals een performance of met regelmaat zoals een festival. Kunst kan je veilig laten voelen, zoals bij lichtkunstwerken onder een viaduct.

De stad als buitenmuseum

Kunst in de buitenruimte kan een aanleiding zijn voor een wandeling of een bezoek aan een stad. Door een kunstwerk deel uit te laten maken van een verhaal of een kunstroute wordt de zichtbaarheid verhoogd. De stad als buitenmuseum. Een museum of galerie kan hierbij een belangrijke rol vervullen als thuisbasis of startpunt.

De Notenkrakerrrr van de Space Cowboys in het centrum van Apeldoorn is een mythische figuur: half eekhoorn, half jongen van acht jaar. Het kunstwerk prikkelt de fantasie en laat de voorbijganger even stilstaan bij zijn omgeving.

De Boom der vrijheid van André Kruisen is in 2020 geplaatst ter gelegenheid van 75 jaar bevrijding op het eindpunt van de Canadian Walk. Een eigentijdse plek om stil te staan bij onze vrijheid met een knipoog naar het verleden: vroeger stond hier de winkel 'de Nooteboom'.

A large, leafy tree in a park with a sculpture hanging from its branches. The sculpture is a cluster of metallic, rounded forms. The background shows a green lawn and other trees.

Door een route langs kunstwerken in de buitenruimte te maken, wordt kunst beter vindbaar

De Wilhelminaring is een landelijke oeuvreprijs die sinds 1998 elke twee jaar wordt toegekend aan een vooraanstaand Nederlandse beeldhouwer. De prijs bestaat uit een speciaal ontworpen ring en een opdracht voor een werk in **het Sprengpark in Apeldoorn**. Langzaam is het Sprengpark aan het uitgroeien tot een professionele beeldtuin, met kunstwerken van formaat.

Door een connectie aan te gaan met een kunstwerk, een erfgoedobject of een activiteit, wordt het een beetje van jou. In Apeldoorn zijn **oorlogsmonumenten geadopteerd** door een basisschool. Zo wordt de jeugd betrokken bij de gebeurtenissen uit de geschiedenis en krijgt het monument een betekenis voor de plek. Daarnaast heeft Apeldoorn het Apeldoorns Gidsencollectief. Voor nieuwe inwoners van Apeldoorn zit in het welkomstpakket een voucher voor een gidswandeling om kennis te maken met de eigen stad.

Door een plek te koppelen aan een ritueel wordt een kunstwerk of monument beter zichtbaar en onderdeel van het collectief geheugen

De Blauwe Golven van Peter Struycken in Arnhem blijven behouden. Het is een van de meest opvallende en belangwekkende omgevingskunstwerken in de publieke ruimte van Nederland. Restauratie van het blauwwitte werk uit 1970 op het Roermondsplein voorziet onder meer in nieuwe parkeervelden, een urban skate- en BMX-park en een groene wandelpromenade langs de Rijn. De promenade gaat als creatieve corridor fungeren tussen de binnenstad, kunstacademie ArteZ en het Museum Arnhem.

De Zaligebrug in Nijmegen van NEXT Architects is onderdeel van het programma 'Ruimte voor de Rivier' tussen Nijmegen en Lent. De tweehonderd meter lange brug ligt gedeeltelijk in de uiterwaarden en zal daarom een aantal dagen per jaar onder water staan, waarmee de fluctuatie in het water beleefbaar wordt.

Uitnodigende kunst

Kunst die uitnodigt tot beklimmen, spelen, interactie is kunst die je bijblijft en waar je naar terug gaat. Ook virtuele kunst kan uitdagen om te bewegen: denk aan 'figure running' waarbij je een olifant op de plattegrond van de stad loopt en daarmee op plekken komt waar je anders nooit komt. Kunst die verleidt om naar buiten te gaan en te bewegen.

Kunst die uitnodigt tot interactie is kunst die je bijblijft

Het Feestaardvarken van Florentijn Hofman is in 2013 aan gemeente Arnhem geschonken door Burgers' Zoo ter ere van het honderdjarig bestaan. Het beeld ligt in het Bartokpark, naast Rozet. De plek is door het aardvarken een attractie geworden en brengt het gevoel van de Veluwe in de stad.

De **Night Run van Apeldoorn** laat Apeldoorn van een andere kant zien. De korte route gaat niet over het neerzetten van een sportieve prestatie, maar wordt getekend door culturele activiteiten langs de route. Er treden artiesten op en er zijn acts te zien. De route gaat dwars door de binnenstad én door gebouwen.

Tijdelijkheid als kracht: festivals en herdenkingen

Met evenementen en festivals zet je de stad op de kaart en kan je je als stad profileren als bijvoorbeeld cultuurstad, sportstad, Dickensstad of boekenstad. Door het tijdelijke karakter kan en mag er meer, is overlast minder erg en is de drukte in de stad acceptabel. Er is ruimte voor experiment en voor innovatieve ideeën.

Door tijdelijke initiatieven wordt de stad even 'van de gebruiker'; van de initiatiefnemer, de bewoner en de bezoeker. Ook bij de enorme hoeveelheid vrijwilligers die aan een tijdelijk evenement verbonden is, wordt de betrokkenheid bij de stad groter. Met het oog op een inclusieve stad en een uitnodigende buitenruimte zijn evenementen in de publieke ruimte door iedereen vrij te bezoeken. Bij voorkeur is er iets te doen voor allerlei doelgroepen. De waarde van deze evenementen mag niet worden onderschat. Niet voor alle gezinnen is een jaarlijkse vakantie weggelegd, en evenementen – zeker in de zomermaanden – kunnen zorgen voor een vakantiegevoel in eigen stad.

De Oversteek is een kleinschalig dans- en theaterfestival op bijzondere buitenlocaties langs de Waal bij Nijmegen-Lent. Dit is een gebied in transitie en wijk in opbouw. Als onderdeel van het festival wordt jonge beeldend kunstenaars gevraagd om met nieuw werk hun visie te geven op Nijmegen-Noord en Lent. Het gezicht van Nijmegen van de Nijmeegse kunstenaar Andreas Hetfeld is zes meter hoog en prijkt sinds 2020 op de oevers van het nieuwe eiland Veur-Lent bij Nijmegen. Via een trap kunnen bezoekers door de ogen van het gezicht een blik op Nijmegen werpen. Het kunstwerk is een verwijzing naar het verleden van Nijmegen. Het originele, Romeinse gezichts masker werd honderd jaar geleden uit de Waal opgevist en is een topstuk van museum het Valkhof.

Het Openlucht Filmfestival in stadspark Berg en Bos in Apeldoorn is de afgelopen jaren uitgegroeid tot een groot succes. De prachtige ligging midden in de natuur en het diverse aanbod aan films (van kinderfilms tot documentaires) zorgen voor een groot bereik van het festival. De (tijdelijke) toiletten op de filmlocatie zijn gratis te gebruiken. Het Openlucht Filmfestival biedt plaats aan duizend bezoekers in de buitenlucht en heeft een overdekte tribune met nog eens vijfhonderd zitplaatsen. Met een breed aanbod van hapjes en drankjes is een bezoek aan het Openlucht Filmfestival een echte belevenis.

Met tijdelijke evenementen kan en mag er meer in de stad, er is ruimte voor experiment

Het festival Roots in the Woods in Apeldoorn is een festival voor jong en oud. Er is muziek, (kinder) theater en lekker eten. Voor de kinderen is er een speciale kidsarea om te klimmen en te klauteren.

(Gratis toegankelijke) evenementen geven iedereen even een vakantiegevoel

Street art

Street art is een manier om de openbare ruimte in te zetten als openluchtmuseum vol muurschilderingen. De schilderingen gaan de interactie aan met hun omgeving. Street art is inmiddels steeds meer geaccepteerd, en wordt steeds vaker ingezet om saai of blinde gevels op te leuken.

Met evenementen wordt street art op de kaart gezet. Arnhem organiseert jaarlijks het World Street Painting Festival. De beste nationale en internationale street art painters komen hier bij elkaar om de straat op te fleuren. Het Street Art Festival heeft een lange traditie in Apeldoorn. Met het slopen van gebouwen en muren is een deel van die schilderingen inmiddels verdwenen. Daarom is op initiatief van de dertienjarige Aron in Zuidbroek een nieuwe start gemaakt.

Ruim vijftien kunstenaars uit binnen- en buitenland hebben de tunnel aan de Laan van Zodiak in Zuidbroek een totale metamorfose gegeven. Zo wordt de tunnel een openluchtmuseum voor street art, in plaats van voor ongewenste graffiti. Het evenement is gesteund door de culturele centra Gigant (Apeldoorn) en Astrant (Ede), en kreeg een gemeentelijke subsidie voor inwonersinitiatieven. Het initiatief heeft mede door financiering van de gemeente een vervolg gekregen; twee keer per jaar worden er een street art en graffiti jam en workshops voor Apeldoornse jongeren georganiseerd.

Een heel weekend lang staat Apeldoorn in het teken van het **Drakenbootfestival**. Het Zwitsalterrein en het kanaal worden voor dit gezinsfestival omgetoverd tot één groot festivalterrein. Vrijdag beginnen de optredens tijdens Drakenboot in concert, en zaterdag zijn bedrijven aan de beurt om te racen op het water. Zondag kan je racen tegen verschillende buurten. Daarnaast zijn er vele activiteiten waar kinderen aan mee kunnen doen. In het speciaal ingerichte Drakenland zijn een theater, dansshows, springkussens en foodtrucks speciaal voor kinderen. Met zo'n tachtigduizend festivalbezoekers behoort het tot de grootste evenementen van Apeldoorn.

BEACHVOLLEYBAL

TEAM

Apeldoorn

MS

A young man and a young woman are standing in front of a museum display case. The man on the left is wearing a black jacket over a denim shirt and is looking at his smartphone. The woman on the right is wearing a black leather jacket and is also looking at her smartphone, with white earbuds in her ears. The display case in the foreground contains a pair of worn, brown leather boots. In the background, there is a building with windows and a fence. The scene is outdoors with some fallen leaves on the ground.

De Canadian Walk is een audiotour door de openbare ruimte van Apeldoorn. De audiotour staat stil bij de bevrijding van Apeldoorn en vertelt die geschiedenis aan de hand van 26 persoonlijke en bijzondere verhalen van Canadese soldaten. De Maple Leaf-tegels langs de route vertellen je wanneer je het volgende verhaal kunt beluisteren.

Informatievoorziening
moet op orde zijn

De vindbaarheid van Buitenkunst

Om het verhaal van de stad te vertellen, moeten erfgoed en kunst vindbaar zijn. De informatievoorziening moet op orde zijn, herkenbaar zijn vormgegeven, prikkelen en uitnodigen om meer aan de weet te komen. Apps of podcasts kunnen daarin een belangrijke ondersteunende rol vervullen en de vindbaarheid vergroten. Er zijn vele apps, online routes en podcasts die verhalen over de stadse kunst en cultuur vertellen, zoals de storywalks in Apeldoorn van ACEC.

KOR, het Museum voor Kunst in de Openbare Ruimte is een Apeldoorns initiatief dat is opgericht in 2016. De openbare ruimte is rijk aan kunstwerken, waarvan de meeste onopgemerkt voorbijgelopen, -gefietsd en -gereden worden. Het doel van het museum is deze kunst meer zichtbaar te maken en onder de aandacht te brengen. Met rondleidingen, zoals deze street art tour met rappende rondleiders, kijken bezoekers naar kunst zoals in een museum, maar dan in de buitenlucht.

Via routes, apps of websites is de achtergrond van een kunstwerk of de geschiedenis van een plek vindbaar

In opdracht van gemeente Apeldoorn is **het boek 'Lang geleden in Apeldoorn'** gemaakt. Het boek neemt kinderen mee in de tijd, aan de hand van concrete plekken in de stad. Op die manier worden erfgoed, cultuur en historie beter met elkaar verbonden en worden kinderen al op vroege leeftijd geënthousiasmeerd. Aan het boek is een fietsroute gekoppeld waar met QR-codes de verhalen buiten kunnen worden beluisterd, voorgelezen door de auteur.

(Gratis) evenementen
zorgen voor een
vakantiegevoel

Kunst is vindbaar
en onderdeel van
een route

Koppel een plek aan
een ritueel, maak het
zo onderdeel van het
collectieve geheugen

Buitenkans Buitenkunst

Zorg voor goede
informatievoorziening
bij een kunstwerk

Maak immaterieel erfgoed en
geschiedenis zichtbaar door kunst of
erfgoedobject in de openbare ruimte

Werken met buitenkansen

Een uitnodigende buitenruimte is meer dan een mooi landschapsontwerp of een aantrekkelijk vormgegeven sport- of speelplek. In een uitnodigende buitenruimte komen de zes ambities samen, maar dit leidt niet automatisch tot succes. Meer is nodig. Allereerst vraagt het een open en samenwerkingsgerichte houding. Stel daarnaast de bewoners en hun gedrag centraal in plaats van het ontwerp en de vormgeving. De prachtige, verleidelijke en bovenal uitnodigende buitenruimte is hier 'slechts' een resultante van.

Activeer de buitenruimte

Programmeren is de sleutel tot succes. Laagdrempelige activiteiten organiseren is voor velen dé manier om in beweging te komen en te blijven. Een sportief event kan inspireren en is een goede reden om een training te hervatten of op te voeren. En niet te vergeten, samen bewegen is een belangrijke manier om mensen te ontmoeten.

Kijk vanuit de gebruiker

Zet de wensen van de gebruikers voorop. Luister naar wat zij graag willen en observeer hoe ze de buitenruimte gebruiken. Betrek gebruikers en omwonenden vanaf het begin van het proces en laat ze meedenken. Door betrokkenheid te organiseren ontstaat enthousiasme, begrip voor andere doelgroepen en mentaal eigenaarschap. Ga in gesprek met (jonge) initiatiefnemers en koplopers in de buurt, zij kunnen anderen meekrijgen. En vergeet de kwetsbare groepen niet, zij verdienen nadrukkelijke aandacht.

Werk samen

Buitenkansen laat zien dat de buitenruimte meer is dan een optelsom van functies. Door te zoeken naar de overlap tussen gebruik en gebruikersgroepen wordt de buitenruimte multifunctioneel inzetbaar. Ontwerpen aan een uitnodigende buitenruimte vraagt om over de grenzen heen te kijken. Zo kan een speelplek tevens een sportplek zijn en tegelijkertijd een bijdrage leveren aan de klimaatopgave. Het vervangen van de riolering is een goede aanleiding om de buitenruimte uitnodigender te maken. Een uitnodigende buitenruimte maken doe je dan ook niet alleen, maar door samen te werken. Ga op zoek naar kennis en werk samen met experts vanuit allerlei domeinen: van ruimte, gezondheid, milieu tot gedragsbeïnvloeding.

Begin bij de voordeur

Een uitnodigende buitenruimte begint letterlijk bij de voordeur. Voor de deur leer je de buren kennen en kun je met de buurtkinderen spelen. Een goede straatinrichting draagt bij aan ontmoeting en kan uitnodigen om te voet of met de fiets te gaan. De overgangszone tussen de voordeur en de straat speelt een belangrijke rol. Maak plannen die vertrekken bij de voordeur.

Buitenkansen verwonderen

Buitenkansen laat zien dat een uitnodigende buitenruimte kan verrassen door gebruikers mee te nemen in het verleden, op onverwachte plekken kunst tentoon te stellen, door met tijdelijke evenementen te experimenteren en door te innoveren. De buitenruimte is meer dan stenen en gras. Het is de plek waar je nieuwe ideeën opdoet, waar je je vrienden ontmoet en waar je je kunt verwonderen.

Laat je inspireren

En tenslotte: werken aan een uitnodigende buitenruimte vraagt om goed kijken naar de plek. Wat is de opgave? Waar liggen de opgaven, waar liggen de kansen en biedt deze plek inspiratie? Buitenkansen bevat een schat aan Gelderse referenties. Laat je inspireren, maar blijf kritisch. Een plan dat werkt komt niet tot stand door het klakkeloos kopiëren van een mooi plan. Vaak is 'het verhaal' achter het ontwerp – hoe en waarom kwam het tot stand – minstens zo inspiratievol. Het is meer dan het uiteindelijke plaatje.

Epiloog - Maak zelf die keuze

De zorgen over de kwaliteit van de buitenruimte, die in dit boek worden geuit, zijn reëel en uiterst actueel. In 2021 beleven we het tweede voorjaar in lockdown en het belang van de buitenruimte wordt meer en meer duidelijk. Parken moeten worden afgesloten en ontruimd vanwege te grote aantallen bezoekers. En stadsbewoners die op zoek naar ontspanning en ontmoeting, nemen alle plantsoentjes, grasvelden en waterkanten in bezit. De ambities uit Buitenkans zijn dan ook geen overbodige luxe. Meer ruimte voor groen in de steden en mogelijkheden om te spelen, ontmoeten, ontspannen. Minder auto, meer wandelen en fietsen. Het wordt hoog tijd.

Als we even terugkijken in de tijd, zien we dat deze zorgen niet nieuw zijn. Een mooi voorbeeld hiervan is het rapport 'Mensen op zondag' uit 1956 van de Rijksdienst voor het Nationale Plan. Toen al werd geconstateerd dat de toenemende welvaart, de vrije zaterdag die werd ingesteld en de beginnende ontkerkelijking, leidden tot een grote stroom van stedelingen die in het weekend op zoek gingen naar recreatiemogelijkheden in het buitengebied. Er wordt melding gemaakt van nieuwe fenomenen als de bermtoerist en de nozem op zijn brommer. Als antwoord hierop zijn destijds omvangrijke recreatiegebieden bij de groeiende bevolkingscentra in het westen van het land aangelegd.

In 1979 werd met de studie 'De recreatieve stad' van het Ministerie van CRM nieuw licht geworpen op de aantrekkelijkheid van de stad voor ontspanning en ontmoeting. Daarvoor moest het autoverkeer worden teruggedrongen en moest er meer ruimte komen voor groen. Tijdens de periode van stadsvernieuwing, die in de jaren 80 werd ingezet, zijn veel van deze doelstellingen gerealiseerd. Toch werden er in 1995 nog auto's geparkeerd op de Markt van Delft, de huiskamer van de stad. Maar zoals in veel steden is de afgelopen jaren, met de sterk gegroeide economie, stevig geïnvesteerd in de openbare ruimte en in parkeergarages om de overvloed aan geparkeerde auto's uit het straatbeeld te halen. Gaandeweg is er weer ruimte heroverd op de auto. En kijk eens wat recent in Maastricht is bereikt met het ondertunnelen van de A2.

En nu, zo'n zeventig jaar na de start van de groeigolf die ons land ingrijpend heeft veranderd, lijkt het of we weer aan de vooravond staan van een grote transitie. Dit keer zijn het niet de bevolkingsexplosie of economische groei die tot handelen dwingen, maar een internationale noodzaak om de gevolgen van klimaatverandering het hoofd te bieden. Een verdergaande opwarming van de aarde kan worden beperkt door het gebruik van fossiele brandstof sterk te verminderen. En onze leefomgeving dient weer natuurinclusiever te worden, dit om de moordende achteruitgang van biodiversiteit te keren. Wat kunnen we leren van de afgelopen zeventig jaar? Ook nu hebben we keuzes. Keuzes om wonen, werken en recreëren dichterbij elkaar te brengen, waardoor het veel leuker is om te fietsen of te wandelen. Keuzes om waarde toe te kennen aan natuur in je omgeving, schoon water, rust en ontmoeting.

Alleen hebben we nu niet nog eens zeventig jaar de tijd om die doelstellingen te realiseren. Mijn oproep is daarom aan allen: laat het niet over aan het Rijk, de gemeente, aan de markt of aan je burens, maar maak zelf die stap. Wethouders en raadsleden moeten gevoelige keuzes voor de korte termijn durven maken voor een toekomst op de langere termijn. Als burgers moeten wij dat afdwingen en ook waarderen. Maar we moeten ook zelf bereid zijn om de nodige keuzes te maken en ons dagelijks gedrag werkelijk te veranderen.

Door een eerlijke prijs te betalen voor goed voedsel. Door je kinderen niet met de auto, maar op de fiets naar school te brengen. En beter nog: door te zorgen dat ze zelf naar school kunnen gaan. Door niet op zaterdag de auto vol te laden bij de supermarkt aan de rand van de stad, maar door in je buurt boodschappen te doen op de fiets. En het mooie is dat je zult ontdekken dat dit geen offer hoeft te zijn. Het leven wordt er waarschijnlijk veel aangenamer en waardevoller door. Alleen de bewoners van de steden zelf kunnen het verschil maken. Met hopelijk als resultaat dat de Buitenkansen die in dit boek zijn verwoord, ook zullen worden verwezenlijkt. Er is nog een keuze!

Ben Kuipers
Voorzitter NVTL

Terugblik en dankwoord

Apeldoorn is een groene stad en investeert al decennia serieus in haar buitenruimte. Toen ik jaren terug als landschapsarchitect in de gemeente Apeldoorn kwam werken, was de groene mal al een leidend principe. Op andere afdelingen werd gewerkt aan welzijn, jeugd en sportbeleid. Gescheiden werelden waarbij de collega's van het sociaal domein slechts een vaag idee hadden van wat er buiten hun eenheid gebeurde. Voor hen waren landschapsarchitecten 'mensen van vastgoed' en voor ontwerpers en projectleiders was het sociaal domein een blinde vlek.

De buitenruimte is meer dan een verzameling groen en verharding. Het is ons publiek domein. De openbare ruimte is één van de weinige plekken waar mensen elkaar nog spontaan ontmoeten, in een wereld waar iedereen zich steeds meer terugtrekt in zijn eigen bubbel. Het heeft daarmee dus ook een sterke sociale kant. Buitenkansen is een extra impuls om nog eens goed te kijken naar hoe we onze buitenruimte zo goed mogelijk kunnen benutten en welke kansen er liggen.

Bij een nieuw project maken we een integraal ontwerp met een programma van eisen en de beste bedoelingen. Klimaat en biodiversiteit zijn inmiddels vanzelfsprekende opgaven, net als participatie. Als het gaat om het gebruik is het nog niet voor iedereen even vanzelfsprekend hoe we meerwaarde kunnen creëren.

Met het programma Gezinsstad, één van de strategische thema's van de gemeente Apeldoorn, investeren we in kwaliteit van de stad. We werken aan een leefbare stad, een prettige stad om in te wonen en op te groeien, voor iedereen. Gezonde leefstijl en inclusie zijn de opgaven van nu. Het programma richt zich daarmee zowel op het sociale als het fysieke domein. Maar hoe doen we dat buiten?

Samen met Urhahn | stedenbouw & strategie hebben we het afgelopen jaar in een serie werksessies ontdekt wat belangrijk is en wat leeft in de Apeldoornse buitenruimte. Sinds de werksessies is uitnodigende buitenruimte een begrip geworden in de gemeente. Bij nieuwe projecten wordt nu al meer stil gestaan bij de kansen die er liggen vanuit een uitnodigende buitenruimte. We zijn bereid die kansen samen te ontdekken. De verkenningen waren een mooie toets om te kijken hoe we samen actief met de thema's kunnen werken. Het was tegelijkertijd een verdieping samen met collega's van de gemeente en extern betrokken stakeholders. Voor alle verkenningslocaties zijn er daarna stappen gezet voor een follow-up en heeft het inspiratietraject direct als katalysator gewerkt.

Voor de Loolaan kijken we nu of we bij de geplande herinrichting de ideeën over de bermen kunnen meenemen en tegelijkertijd pakken we kleinere acties op zoals de etalagefunctie bij Orpheus en Grote kerk. Omnisport als Apeldoornse sporttempel kan in zijn omgeving veel meer sport gaan uitademen door kleinschalige toevoegingen. Zo onderzoeken we nu samen met de ondernemers en aanliggende verenigingen de mogelijkheden om routes en paden te verbinden en andere kleine toevoegingen te doen zoals een bootcampcircuit. Voor het bedrijvenpark Apeldoorn Noord wordt nu de aanzet gemaakt voor de eerste vergaderdondjes (weeting), het creëren van start/ontmoetingspunten voor een sportieve route en wordt gestart met lancering van een gezamenlijke training voor de midwintermarathon. Met de beheerders van de gymzaal zijn gesprekken voor gezamenlijk gebruik van de douches/toiletten.

Met dit inspiratieboek is een poging gedaan om een gezamenlijk referentiekader te creëren en op die manier samen te bouwen aan een betere openbare ruimte voor onze inwoners. De verantwoordelijkheid voor de buitenruimte gaat verder dan het fysieke en vraagt ook vanuit de kant van het sociaal programmeren aandacht. Dit vraagt om een actieve inzet en continue bewustzijn voor kansen en samenwerking, met de sociale spelers in de wijken vanuit sport, welzijn en onderwijs. Het is een impuls om het anders te doen, om net dat stapje extra te zetten als het gaat om een buitenruimte met meer betekenis en gebruikswaarde voor onze inwoners.

Ik wil graag iedereen bedanken die aan dit boek heeft bijgedragen: alle collega's in de gemeente Apeldoorn en de provincie Gelderland, de wethouder en alle anderen die zich inzetten om de buitenruimte nog meer betekenis te geven en actief bijdragen hebben geleverd door mee te denken en voorbeelden en beeldmateriaal aan te leveren. Door samen met Urhahn | stedenbouw & strategie op zoek te gaan, zijn we ons bewuster geworden van de kwaliteiten die we moeten koesteren en zijn we actief gestart met een integrale aanpak van de buitenruimte.

Linda Hooijer

Programmanager Gezinsstad Apeldoorn / Uitnodigende Buitenruimte

Colofon

In opdracht van:

Gemeente Apeldoorn, programmalijn Uitnodigende Buitenruimte

Provincie Gelderland, programma Gelderland Sport

Onderzoek, tekst en beelden:

Urhahn | stedenbouw & strategie

Ad de Bont

Wendy van Kessel

Sophie van Eeden

Met medewerking van:

Tess Broekmans, Sjoerd Feenstra, Noëmi Hartvelt

Tekstredactie:

Denise Vrolijk, Stadsgeluiden

Vormgeving:

Josje-Marie Vrolijk, Urhahn | stedenbouw & strategie

Drukwerk:

Drukmotief Apeldoorn

Gemeente Apeldoorn

Linda Hooijer

Provincie Gelderland

Jacques Nuijens

Met medewerking van:

Roos Alink, Annelies van Beek, Wim Bergink, Douwe Bouchier, Aranka Bosch, Jeanette van Dijk, Martijn van Eck, Naomi Felder, Julie Flesseman, Ed van Gent, Marion Gerritsen, Sandra Hofmeijer, Hankie Hol, Miranda van Holstein, Patrick Hulshof, Daniëlle van Hunen-Zeggelaar, Lia Karsten, Cynthia Keyzer, Bas Kippers, Henk Kuijpers, Cecile van der Linden, Bas Löverink, Jan Markink, Susan Martens, Wim Mekelenkamp, Esther Naber, Corinne Nugter, Karsten Orth, Masja Parlevliet, Jaap van de Rijt, Hendriek Rossingh, Maxi SELLERING, Jolanda van Sikkelerus, Ineke Spapé, Ewald Stegenga, Nathan Stukker, Bram Vlaun, Lieve Vukanic, Marcel Westdijk, Martine Wilmering, Jacco Winkelman

Met bijdragen van:

Bas van de Goor, Ben Kuipers, Linda Hooijer

Copyright © 2021 Alle auteurs

Eerste druk: juni 2021

ISBN: 9789082745139

Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder uitdrukkelijke voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechtheouders.

Urhahn | stedenbouw & strategie

www.urhahn.com

STEDENBOUW
& STRATEGIE

Fotoverantwoording

- 4 Apeldoorns Kanaal – Mediabank Apeldoorn (Peter Lous)
- 8 Skateboarden op straat – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 12 Meisje op schommel – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 14 Roots in the Woods – Roots in the Woods
- 33 Wandelbrug Ooypoort – Ron Wevers
- 34 Waterbronpark Orden – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 36 Apeldoorns Kanaal – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 38 De Grift – Urhahn (Sophie van Eeden)
- 40 Marktstroom – Mediabank Apeldoorn (Maarten Sprangh)
- 41 Lentse dijk – Beeldbank Nijmegen (Flip Franssen)
- 44 Tai chi Oranjepark – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 45 Sneeuwpret – Mediabank Apeldoorn (Peter Lous)
- 47 Film stadspark Berg & Bos – Mediabank Apeldoorn (Peter Lous)
- 48 Waterplein Tiel – Jan Bouwhuis
- 50 Tiny Forest Goikerspark – Mediabank Apeldoorn (Bert de Graaf)
- 53 Operatie Steenbreek – www.sjon.nl (Willy Heijenga-Sasbrink)
- 54 Poema Vellertheuvel – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 56 Basisschool De Ontdekking – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 57 Passpartoutschool – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 64 Basisschool De Fakkel – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 66 Kindcentrum Rivierenwijk Deventer – Scagliola Brakkee fotografie
- 69 Zwitsalsterrein – Urhahn (Wendy van Kessel)
- 70 Traag netwerk – Urhahn (Wendy van Kessel)
- 74 Weeting – werkeninbeweging.nl
- 75 Bankje – Beeldbank Apeldoorn Marketing (Peter Donderwinkel)
- 77 Ruimte voor voetganger en fietser – Urhahn (Wendy van Kessel)
- 78 Klompenpad – Beeldbank Apeldoorn Marketing
- 80 Fietspad stationsplein – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 81 Snelle fietser – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 82 Kinderen op de fiets – Mediabank Apeldoorn (Kees Venenbosch)
- 84 Autovrije straat Bommel – Ron Wevers
- 85 Blauwgraspad Arnhem – Urhahn (Lieke Robben)
- 86 Veenhuizerweg Apeldoorn – Urhahn (Wendy van Kessel)
- 87 Loolaan Apeldoorn – Urhahn (Sophie van Eeden)
- 89 De Proloog – Andy Astfalck
- 96 Osseveld Apeldoorn – Mediabank Apeldoorn (Kees Venenbosch)
- 98 Kinderen op bouwplaats – Karsten Orth
- 101 Beweging – Karsten Orth
- 101 Socialisatie – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 102 Constructie – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 102 Fantasie en verkenning – Doesjka Majdandzic
- 103 Rust (Park Woudhuis) – Mediabank Apeldoorn - Rien Hokken
- 104 Watersproeier – Fotografie Jacqueline van den Boom
- 106 Speeltuinbende – Bertil van Beek
- 110 Osseveld – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 112 Stadspark Berg & Bos – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 115 Speeltuin Kindervreugd – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 116 Skatepark Omnisport – Urhahn (Sophie van Eeden)
- 119 Kwartjesfontein – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 120 Jeu de boules Loolaan – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 122 Apenheul – Apenheul
- 124 Speelweefsel Heeze – Urhahn (Wendy van Kessel)
- 133 Ontmoeten doe je voor de deur – Urhahn (Wendy van Kessel)
- 134 Groot en Klein Vijverdal – Urhahn (Lieke Robben)
- 137 Moestuin Havenpark – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 138 Flying Grass Carpet – Marieke van Kan
- 139 Buurtcamping Matenpark – Gemeente Apeldoorn (Corine Kapenga)
- 139 Schaaktafel – Schaakacademie Apeldoorn
- 141 Wijkcentrum De Eglantier – Urhahn (Sophie van Eeden)
- 142 De Groene Hoven – Ebru Dođru
- 144 Stadsakkers – Stadsakkers.nl (Emotion)
- 148 Historische foto's Kerschoten – Archief CODA Apeldoorn
- 150 Foto Kerschoten – Urhahn (Wendy van Kessel)
- 151 Foto's De Kerschoten – Urhahn (Sophie van Eeden)
- 152 Historische foto's De Maten – Archief CODA Apeldoorn
- 154 Foto De Maten – Urhahn (Wendy van Kessel)
- 155 Foto's De Maten – Urhahn (Wendy van Kessel)
- 164 Calisthenics Arnhem – Urhahn (Lieke Robben)
- 165 Sportplek Vredenburg Arnhem – Urhahn (Lieke Robben)
- 166 Urban Spot onder de brug – Marieke van Kan
- 168 Impressie Cruyff Court Plus– Cruyff Foundation
- 169 Symbion Didam – Provincie Gelderland (Eljee Bergwerff)
- 170 Obstacle parcours – Mediabank Apeldoorn (Maarten Sprangh)
- 171 Skatepark Omni Spot – Beeldbank Apeldoorn Marketing (Peter Lous)
- 172 Bootcamp – Mediabank Apeldoorn (Maarten Sprangh)
- 173 Ruiter – Beeldbank Apeldoorn Marketing (Imre Csany)
- 174 Bosfietser – Mediabank Apeldoorn
- 175 Kraantje – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 176 Bosfietser in sneeuw – Mediabank Apeldoorn
- 178 Zwemmende jongens – Mediabank Apeldoorn (Imre Csany)
- 179 SUPs – Beeldbank Apeldoorn Marketing
- 180 Skaters Provinciehuis Arnhem – Urhahn (Lieke Robben)
- 182 Pumptrack Laren – Provincie Gelderland (Eljee Bergwerff)
- 183 Urban sports – www.flippingtaco.com (Taco Anneveldt)
- 184 Urban Sports Coalition – Vyasa Wolvetang
- 187 Beachvolleybal – SV Orderbos
- 188 Vitaal Sportpark – Provincie Gelderland (Eljee Bergwerff)
- 189 Aandacht voor meisjes – urbandanceground.nl
- 190 Sportbedrijf Accres – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 191 Runcafé – Arnhem.Run
- 192 Nationale Diabetes Challenge – Ronald Hoogendoorn
- 194 Beweegroute – KWIEK
- 195 Bootcamp route – Urhahn (Sophie van Eeden)
- 198 Midwinter Marathon – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 199 EK Beachvolleybal – Mediabank Apeldoorn
- 200 Giro – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 206 De Oversteek – Fotografie Jacqueline van den Boom
- 208 Kennisbankje – Urhahn (Wendy van Kessel)
- 209 Koningslijn – Urhahn (Sophie van Eeden)
- 209 Erfgoedplatform – Beeldbank Apeldoorn Marketing
- 210 Poort – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 214 Notenkrakerrrr – Urhahn (Sophie van Eeden)
- 214 Boom – Beeldbank Apeldoorn Marketing
- 215 Sprengpark – Urhahn (Sophie van Eeden)
- 216 Oorlogsmonument – Maarten Sprangh
- 216 Blauwe Golven – Urhahn (Lieke Robben)
- 219 Zaligebrug – Next Architects
- 220 Feestaardvarken – Ingeborg van Lieshout
- 222 Night Run – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)
- 223 De Oversteek – Jessica Tjon Atsoi
- 224 Openlucht Festival – Mediabank Apeldoorn (Peter Lous)
- 224 Roots in the Woods – Caroline van der Waal
- 225 Street Art – Beeldbank Apeldoorn Marketing (Jeffrey de Grijs)
- 226 Drakenbootfestival – Mediabank Apeldoorn
- 228 Canadian Walk – Beeldbank Apeldoorn Marketing (Rob Voss)
- 229 Rappende rondleider – Museum voor KOR
- 230 Lang geleiden in Apeldoorn – Mediabank Apeldoorn (Peter Lous)
- 236 Bermtoeuristen – Hollands Groene Zone (ANWB 1960), Bureau Foto van de Rijksvoorlichtingsdienst (A.J.H v.d. Poll)
- 238 Spelletjeskaravaan – Mediabank Apeldoorn (Rob Voss)

Bronnenlijst

- ANWB. (1961) Hollands Groene Zone. Meer ruimte voor de openluchtrecreatie van een miljoenenbevolking. Nadere uitwerking van het ANWB-denkbeeld 1960. Koninklijke Nederlandsche Toeristenbond ANWB
- Bont, A. de, Distelbrink, A., Kessel, W. van (2017) De beweegvriendelijke stad. Amsterdam: Urhahn
- Bregman, R. (2019) De meeste mensen deugen. Amsterdam: De Correspondent bv
- Daan, B., Peeters, K., Fink, A. (2019) Spelen in de stad. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.
- Delft Architectural Studies on Housing (2010). Het woonerf leeft. Rotterdam: NAI Uitgevers
- Dufour, R. (1979) De recreatieve stad. Staatsuitgeverij.
- Gemeente Apeldoorn. (2014). Dik Apeldoorns stads kookboek. Wageningen: Uitgeverij Blauwdruk.
- Gieles, J. (juli 2020). We moeten meer spelen. <https://www.psychologiemagazine.nl/artikel/we-moeten-meer-spelen/>
- Hessels, A. (1962) Mensen op zondag: publikatie nr. 14. Rijksdienst voor het Nationale Plan.
- Heussen, D. Ulden, E. van, Ham, S. van der (2015) De stoep. Ontmoetingen tussen huis en straat. Rotterdam: Nai010 Uitgevers
- Hover, P. Hoeijmakers, R. (2018) Evenementen: aanjager voor sportdeelname. Mulier Instituut.
- Hoyng, J. Schotman, R. (maart 2020). Vijf mythes over fietsen als actief transport. <https://www.allesoversport.nl/thema/beleid/vijf-mythes-over-fietsen-als-actief-transport/>
- Laan, van der D. (maart 2020). Neem de voetganger mee in gebiedsontwikkeling. <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/neem-de-voetganger-mee-gebiedsontwikkeling/>
- Meer, P. van der (november 2019). Meer ongebonden sporters en minder sportende jeugd. <https://www.sportenstrategie.nl/overheid/meer-ongebonden-sporters-en-minder-sportende-jeugd/>
- Planbureau voor de Leefomgeving (2019). Langer zelfstandig wonen in een geschikte woonomgeving. Project Langer Zelfstandig Wonen van Ouderen.
- Prins, R., Reitsma, M. (2019) Een sportvriendelijke omgeving in Gelderland. Twaalf Gelderse projecten om de openbare ruimte sportvriendelijker te maken. Mulier instituut. In opdracht van de provincie Gelderland.
- Provincie Gelderland. (2019) Op weg naar de toekomst. Open clubs en vitale sportparken.
- Rebel, Mulier Instituut (2019). De Social Return On Investment (SROI) van sport en bewegen. In opdracht van Kenniscentrum Sport.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2016). Kerschoten. Toonbeeld van de Wederopbouw.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2017). Wederopbouw. Een kansrijke erfenis. www.handreikingkerfgoedruimte.nl
- Houwelingen, P. van, Steenbekkers, A., Vermeij, L. (2017) Dorpsleven tussen stad en land. Slotpublicatie Sociale Staat van het Platteland. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Stichting Wandelnet (2016). Nationale wandelmonitor.
- Steeg, T. van der, Ubink, M. (2011) Bloemkoolwijken: Analyse en perspectief. Amsterdam: Uitgeverij SUN en auteurs
- Verkade, T. (14 januari 2019) Het is tijd om de straat terug te geven aan fietsers en voetgangers. De Correspondent.
- Dool, R. van den (2019). Anders georganiseerde sport voor volwassenen in Nederland. <https://www.allesoversport.nl/artikel/anders-georganiseerde-sport-voor-volwassenen-in-nederland/>
- Vink, J., Vollaard, P., Zwarte, N. de (2017) Stadsnatuur maken. Rotterdam: Nai010 Uitgevers

Buitenkansen

Buitenkansen staat voor een aantrekkelijke buitenruimte die uitnodigt om er te spelen, te sporten, te verblijven en om elkaar te ontmoeten. Deze uitnodigende buitenruimte zorgt dat mensen in beweging komen en dat de gezonde, beweegvriendelijke optie altijd de meest voor de hand liggende en aantrekkelijkste optie is. Wandelen en fietsen ben je overal het snelst. Speel- en sportvoorzieningen zijn binnen handbereik en toegankelijk. De buitenruimte is natuurinclusief; er is oog voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. De gemeente Apeldoorn en de provincie Gelderland laten in dit boek hun inspirerende voorbeelden voor een uitnodigende buitenruimte zien.

9 789082 745139 >

